

ઉપાધ્યાય શ્રી પદ્મનિજ્યજ્ઞનિ ચિત

સંવેગમાળા

અર્થ સહિત

હોત જાણુઓને-આનક આનિકાઓન અચન ઉચોગી
તેમજ જિતકારી જાણીને આ જાણાનિવાગી
એક ગૃહધની આર્થિક મહાયતાથી

છપાની પ્રસિદ્ધ નાન
શ્રી જૈન 'પ્રભ' પ્રસાદક મભાજી.
ભાવનગર

પ્રી મવલ ૨૪૬૨ ૧

[વિક્રમ મવલ

નકલ ૨૦૦૦

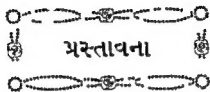
કિંમત માત્ર બે આના

મુદ્રા શાહ સુવામયદ લ તુભાઇ
શ્રી મહોદય પ્રિન્ટીંગ પ્રેમ દાપુપીક-ભાવનગર

ખાસ સૂચના

જૈનધર્મની તમામ પ્રગરની છપાયેલી
પુસ્તકો ને પ્રતો અનેક મ્થળની એક મ્થળે
મગવાનુ માધન શ્રી જૈનધર્મ પ્રચારક સભા
ભાવનગર જ છે મગાવનારને વ્યાજથી કિ મતે
તરતજ મોખલામા આને છે મગાવીને
ખાત્રી કરે।

આ વલુ જાણાતી છુ પણ આત્મસાધક કરવાના ખપી જીવોને કર્મ બધ થવાના કારણો (હેતુઓ) જાણીને તેના નિરાગ્રહ માટે અત્યંત ઉપયોગી છે એના મૂળનુ પ્રમાણુ રૂપ હરિગીત ઠનુ છે એની અ ૨ આઠે કર્મની મૂળોત્તર પ્રકૃતિો અગે ને પ્રકૃતિ યા મગ્ગે મધ્યાય છે તે મદુ સ્પષ્ટ રીતે બનાવેન કે આ નલુ મવ્યકૃતિ આચાર મહારાજશ્રી વિનયતેમિમૂરીશ્વજીના ગિણ્ય ઉપાધ્યાયશ્રી પદ્મવિનયજી(હાલ આચાર્ય વિજયપદ્મસુરિ)એ મવત્ ૧૮૬૦ ના મર્તિક ગુરિ ૧ મે રચી છે તે અમને મદુ સુદર અને ઉપયોગી જાણવાથી તેના મૂળની બે ત્રણ આટલિઓ ઉપારાના બે તે અર્થ સાથે ઉપાર તો બદુ ઉપયોગી થાન એમ જાણવાથી તેના અર્થ મધ્યમતિ લખ્યા છે અને તેની અનરની કથાઓ ૫૫ દૂ મા લખી છે તે ઉપારવા ધાગણા કરી તેનામા શ્રીકળાપગના મૂદરથ રો જોવદ ધુવાજીએ તે ઉપારવાની ૫૨૭ જણાવી પોતાની તગ્દના માધાગણખાતાના । ૧ ૦) અને તેમના ધર્મપની મર્ગરથ આ, પ્રેમીના એથાથ રા ૫૦) કુલ રા ૧૫૦) ની સહાય આપવા જણા મુ એટલે અમે આ ઉપારવાનો પ્રયામ કર્યો છે આ વધુ મવ્યમાં કરાએ રોકામોહની ને જામોહનીના પ્રમગમા રોમા ન રા નિમિત્તે, શ્રીમવના મદસ્વ સજધીપ્ર મગમા

વસ્તુપાગાદિના દષ્ટાંતો આપીને, આડ મદ ન કરવાના પ્રમગમા દરેક મદદ ગુનાગુના નામો આપીને મૈત્ર્યાદિ ચાર ભાવના પૈળી કરુણા ભાવનાના પ્રમગમા બહુ વિસ્તારથી મમજની ઉત્તમ મનુષ્યોના વિચારોના પ્રમગમા ઉત્તમજનો કેવા વિચારો કરે તે સ્પષ્ટ મનારીને આલુષના મોપકમી નિરુપકમી રીતે બોલના પ્રમગમા તેને મારી રીતે મહુ કરીને તેમજ ૭ લેશ્યાના મબધમા મે દષ્ટાંતો આપીને પોતાની નિદ્રાતાનું માર યન જગત્યુ છે ભાષા રાચ્ય તેમજ વૈભવ ઉત્પન્ન કર તેની અને પદ ગચના મરન હોવાથી તેમજ ભાવાર્થ પથ સાથે જ આપનાથી મમજવામા મુશ્કેલી નડે તેનું નથી અમે આશા રાખીએ છીએ કે આ સવગમાગા અર્થ માથે સાદ્યત વાચવાનો જે ધર્મબહુ પ્રવાસ કરો તે જ મવેગરગથી રજાએ અને તેનો આત્મા મદ્વિચારથી ન બનજ

નારભમા વધારે પ્રવચન ન કરતા માદ્યત નમપૂનક વાચી જવાની જ ભનામણ કરીને વિગમવુ રોગ્ય ભાગે છે

વિ ભાડપ રુદિ ૧૫

મ ૧૧૬૨

}

કે ૧૧૨૭ અષાઠ ૦૨૭

ભાવનગર

અનુક્રમણિકા

વિષય	કાવ્યગ ખ્યા	પૃષ્ઠાક
૧ મગગાયરણ	૧	૧
૨ આ મમારમા દુર્લભ વસ્તુ શુ ઈ ?	૬	૨
૩ આ શુવ અશુભ કર્મના ઉદયથી જુ કુ ખ પામે છે	૩	૭
૪ મી કેતમા ભાગ પડાનનાં કર્મમા ભાગ પાવતા નથી	૧	૧
૫ સમગ્રિતદષ્ટિ જીવે કેના હોય ?	૧	૧
૬ શુવ નર-ગનિમા કેમ ભાય ? તેના મધહેતુ	૧	૧૦
૭ તિર્થ અમતિના બધહેતુ	૧	૧૧
૮ મનુષ્યગતિ ને દેવગતિના બધહેતુ	૧	૧૨
૯ જ્ઞાનાવગ્રણીય ને દર્શનાવરણીય કર્મના બધહેતુ	૧	૧૨
૧૦ માતાવેદનીય કર્મના મધહેતુ	૧	૧૩
૧૧ અમાતાવેદનીય કર્મના મધહેતુ	૧	૧૪
૧૨ ર્શનમોહનીય કર્મના બધહેતુ	૨	૧૪
૧૩ આગ્નિમોહનીય કર્મના બધહેતુ	૧	૧૫
૧૪ કાધારિ આરે કપાનના ક્ષણ દષ્ટાત માથે	૧	૧૬
૧૫ લોભમ્પાય માટે મવિશેષ સ્વરૂપ	૧	૧૬
૧૬ હાસ્યાદિ ૭ નોકપાયના મધહેતુ		
૧ (હાસ્ય મોહની)	૧	૧૭
૨ (ગતિ મોહની)	૧	૧૭
૩ (અરતિ મોહની)	૩	૧૮
૪ (ભય મોહની)	૧	૧૯

(વીગ પ્રત્યુત્તી કરાણા)	૧	૨૦
૫ (સોઝ મોદની)	૮	૨૦
(જવન ગદ્દિ ન થાન)	૧	૨૪
(પ્રાગર્ષિ નુપ્પેદ)	૧૦	૨૫
૬ (જુડખા મોદની)	૧	૩૦
૧૭ શ્રી મલના મદદન રિત	૧૨	૩૦
૧૮ શ્રીવ બાધવાના હેતુ	૫	૩૬
૧૯ પુરુષવ બાધવાના હેતુ	૧	૩૭
૨૦ નપુમકેન બાધવાના હેતુ	૧	૩૭
૨૧ આગ્નિમોદની બાધવાના મામાન્ય હેતુ	૨	૪૮
૨૨ નગ્નગતિનું આયુ બાધવાના હેતુ	૭	૩૮
(મેરકુમા હિ મ્થા માથે)		
૨૩ તિર્થચગતિનું આયુ બાધવાના હેતુ	૪	૪
૨૪ મનુષ્યગતિનું આયુ બાધવાના હેતુ		૪૪
૨૫ દેવગતિનું આયુ બાધવાના હેતુ	૪	૪૫
૨૬ અદ્યુભ નામઝમ બાધવાના હેતુ	૭	૪૭
૨૭ શુભ નામકર્મ બાધવાના હેતુ	૩	૫
૨૮ તીર્થ કરનામઝમ બાધવાના હેતુ	૫	૫૧
૨૯ નીત્રગોત્ર કર્મ બાધવાના હેતુ	૫	૫૩
૩૦ આઠ મદ ન કરના મ ગધી ઉપર	૧	૫૪
૩૧ કુળમ ન કરના રિતે (મરિચીના દષ્ટાત માથે)	૭	૫૫
૩૨ જાતિમદ ન કરના રિત	૧	૫૮
૩૩ મગમદ ને રૂપમદ ન કરવા રિતે	૧	૫૮
તરમદ ને ઐશ્વર્યમ ન કરવા રિતે	૧	૫૯

૩૫ જ્ઞાનમદ ન કરવા વિશે	૧	૫૯
૩૬ પાત્ર પ્રમરના અપરજ્ઞો	૧	૬૦
૩૭ લાભમ ન કરવા વિશે	૩	૬૧
૩૮ ઉચ્ચગોત્ર મેં બાધવાના હેતુ	૧	૬૨
૩૯ અનગન કર્મ બાધવાના હેતુ	૪	૬૩
૪૦ પાત્ર પ્રમરના આશ્રવની ઝોળખાણુ	૩	૬૪
૪૧ ચાત્ર ભાવનામા પ્રથમ મેંની ભાવનાનું સ્વરૂપ	૧	૬૬
૪ બીજી પ્રમોદ ભાવનાનું સ્વરૂપ	૨	૬૬
૪૩ ત્રીજી વરુણા ભાવનાનું સ્વરૂપ	૧૦	૬૭
૪૪ ચોથી માધ્યસ્થ ભાવનાનું સ્વરૂપ	૧	૭૧
૪૫ ઉત્તમ મનુષ્યોના વિચાર	૩૦	૭૨
(ત્રિપુરીશુદ્ધ કર્મ વાતુર્વાદીનું દર્શન)		૪
(મ નીઆની કાણુનું દર્શન)		૭૧
(મુનિ દેદને વ્યાસુધી પામે)		૮૧
(બ્રાહ્મણની ને વલ્લિ ની સ્ત્રીનું દર્શન)		૮૫
૪૬ આયુષ્યના ઉપક્રમ મળવી વિચાર	૨	૮૭
૪૭ માત્ર પ્રવર્ગના ઉપક્રમો ને તેનું વિશેષ સ્વરૂપ	૨૧	૮૮
(નવું પ્રમરના અખલમાયરૂપ પ્રથમ ઉપક્રમ)		૯૧
(અતિગમ્યથી આયુનો ક્ષય-મમની દસ દર્શાવે)		૯૪
(અતિરનેદથી આયુનો ક્ષય)		૯૬
(અતિઅપથી આયુનો ક્ષય)		૯૪
(ગજસુકુમાર ૧ મોમિલનું દર્શન)		૯૪
(આયુ ઘટનાનું બીજું ત્રીજું, ચોથું,		
પચ્ચદ્શ)		

(આયુ ઘટનાનું ઠરૂં માત્રનું ગણ)		૧૦૪
૪૮ આગામી જાનું આયુષ્ય કયારે ને કેમ બંધાય છે ?	૬	૧૦૩
૪૯ સોપકમી ને નિમ્પકમી, અપરતનીય ને અન પરતનીય આયુષ્યની મમજાણુ	૮	૧૦૫
૫૦ આયુના અમાધાકાળની મમજાણુ	૪	૧૦૮
૫૧ સ્વાસોશ્વાસ ને આનુચિતિનો ભિન્નતા	૩	૧૧૦
૫૨ અનસમયે જેવી નેશ્વા (મતિ) તેવી ગતિ	૨	૧૧૨
૫૩ ૭ લેખ્યાઓના નામ ને દષ્ટાંત સાથે	૮	૧૧૩
(૭ ખૂટકાના રૂળી ખાના ઇચ્છનાર ૭ જાણુ દષ્ટાંત)		૧૧૩
(ગામ ભૂટના જનાર ૭ જાણુ દષ્ટાંત)		૧૧૫
૫૪ કૃષ્ણભેશ્વારાગાનું સ્વરૂપ	૧	૧૧૬
૫૫ નીલનેશ્વારાગાનું સ્વરૂપ	૧	૧૧૭
૫૬ નાપોતનેશ્વારાગાનું સ્વરૂપ	૧	૧૧૭
૫૭ તલ્લેનેશ્વારાગાનું સ્વરૂપ	૧	૧૧૮
૫૮ પદ્મનેશ્વારાગાનું સ્વરૂપ	૧	૧૧૮
૫૯ સુવનનેશ્વારાગાનું સ્વરૂપ	૧	૧૧૯
૬૦ મધ લેખ્યારાજો છવ્ઠ કર્ધ ગતિને પામે ?	૨	૧૧૯
૬૧ કર્તાની પ્રશસ્તિ, મવત્ વિગેરે	૧	૧૨૦

ઉપાધ્યાયજી શ્રીપદ્મવિજયજી વિગચિત

સંવેગમાળા

(ગુજરાતી અનુવાદ મહિત)

મ ગગાયરજી

(દરિગી-૭)

જગતીતળે ચિતામણિ શ ખેશ્વરાધીશ પામને,
પગ્મોપકાઠી પૂજ્ય ગુરુવગ વિજયનેમિસૂરીશને,
મણમી પ્રવર સ વેગમાળા હુ ગચુ આગમખળે,
ભવિકા ! મુણતા સ પગે આનદમગળ પળપળે ૧

અર્થ — જા પૃથ્વીતળ ઉપર ચિતામણિ રત્ન સમાન
વામ્નિત પૂનાર શ્રી શ ખેશ્વરાધીશ શ ખેશ્વરા પાર્શ્વનાથને
તેમ જ પરમ ઉપકાઠી અને પૂજ્ય ગુરુમહારાજશ્રી વિજય
નેમિસૂરિવરને નમસ્કાર કરીને હુ આગમાભ્યાસના જગથી
આ શ્રેષ્ઠ સવેગમાળા રચુ છુ હે ભવ્યજનો ! તે સાલજતા
તમને પળે-પળે આનદમગળની પ્રાપ્તિ થશે ૧

આ પહેલાં હદમા કર્તાએ મગજ, અભિધેય, પ્રયોજન, અધિકારી ને મગધ જનાવેવ છે દેવગુને નમસ્કાર કરવાવડે મગજ, સવેગમાગા નામનુ ગુર્જર કાવ્ય તે અભિધેય, બન્ય જનો પર ઉત્કાર તે પ્રયોજન, બન્યજનો અધિકારી અને આગમાદિમાધી ઉદ્ધરીને જનાવવાડપ મગધ બાણ્યો.

હવે આ મમાન્મા દુનલ શુ છે તે જનાવે છે —

દુર્લભ મનુજ ભવ આ મળ્યો દૃષ્ટાત દગ સૂત્રે કહ્યા,
શુભ આર્યક્ષેત્રે જન્મ પામ્યો મિદ્ધિના માંડન મળ્યા;
ગુરુદેવ તાગ નિર્ભળા જિનંદર્ભ પામ્યો નિર્ભળો,
શ્રી વીર અતિમ દેશનાની વાનકી આ માભળો ૨

અર્થ — સૂત્રમા કહેના દગ દૃષ્ટાતની જેમો દુર્લભ આ મનુષ્ય ભવ તને પ્રાપ્ત થયો છે, વગી આર્યક્ષેત્રમા જન્મ પામ્યો છુ અને મોક્ષના માધનો મળ્યા છે ‘શુ મળ્યા છે?’ તે કહે છે કે-નિર્ભળ-નિહોર એના દેન, શુરુ અને ધર્મ તુ પામ્યો છે નો હવે તેની મદગતા માટે શ્રી વીરમણુએ અતસમયે જે દેશના આપી છે તેની વાનકી હુ જતાવુ છુ તે સાભળ ૨

શ્રી વીર પરમાત્માએ અતસમયે પાવાપુરીમા પધારીને ૧૬ પહોર પર્યાંત અવિચ્છિન્ન દેશના આપી, તેમા પુન્યનુ દગ જતાવનારા અને પાપનુ દગ જતાવનારા ૫૫-૫૫ અધ્યયનો કહ્યા અને છેવટે ૩૬ અધ્યયનો વગરપૂછ્યે કહ્યા કે જે શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમા શુચેલા છે તેની વાનકી આ સવેગમાગામા જતાવુ છુ તે હે સંયો ! તમે લક્ષ હર્ષને શ્રવણ કરો.

ધર્મ કળવામા પ્રમાદ કરનાર માટે આયુષ્ય અચાનક પૂરુ

થઈ જશે માટે આવવાન વના માત્ર આયુષ્ય ડોઈથી વધી શકતું નથી તે જણાવે છે —

યત્નો કન તા મે કડો વંયો ન જીવિત તાહમ,
તૂટતા ન મંયાને કહી આ જીવનદોની કહુ ખરુ,
તીર્થ કંઠે સુનાયકો પણ મગ્ધ રોકી ના ગન્યા,
ત્યા મત્ર ઔપય યોગ વિદ્યા મર્વ અરુણા સપન્થા ૩

અર્થ —હે ભય ! મેકડો યત કરતા પણ તારા આયુષ્ય વધશે નહીં, આ જીવનદોરી તુજે એટલે જી પળ મધારે નહીં, જુઓ ! તીર્થ કંઠે અને જંકો પણ મગ્ધને રોકી રાક્યા નથી ત્યા એટલે આયુના મજબબા મત્ર, ઔપધ અને યોગ તેમજ વિદ્યા બધા નિષ્ફળ તથા જે એમાનો ડોઈપણ પ્રકાર આયુ વધારી શકતો જ નથી ૩

મા સમગ્રના એક દૃષ્ટાન્ત પ્રત્યક્ષ છે —શ્રી વીર પ મા હમાના અતસમયે મૌધર્મે દે ભગવતને વિનનિ કરી કે—‘ હે ભગવત ! ભરમગશિ નામનો ૮૦ મો પાપશ્રદ્ધ આપની જન્મરાશિ ઉપર મકમવાનો છે તેને આપ જન આયુ વધાવીને મકમતા જુઓ તો તે આપની મનતિને-મુનિગણને ત્રતાપ ઉપજાવનાર થવાનો સંભવ છે તે ઉપજાવી શક નહીં ’

આવી ઇંદ્રની વિજ્ઞાપિના ઉત્તરમા પ્રભુએ કહ્યું કે—‘ હે ઇંદ્ર ! ત્રણ કાગમા એવું જન્યુ નથી, જનતુ નથી અને જનવાનું નથી, એટલે કે તીર્થ કરાદિ પણ પોતાનું આયુષ્ય એક ક્ષણ પણ વધારી શકતા નથી એ શ્રદ્ધિ કોઈનામા છે જ નહીં વળી સાર્વભળે જે જનવાનું છે, સમ્મરાશિ શ્રદ્ધના નિમિત્તે મુનિગ

હુને ઉપદ્રવ થવાનો છે તે મટાડી શકાય તેવું નથી, માટે તારી વિગ્નિતિ સ્વીકારી શકાય તેમ નથી '

આવી આયુની અસ્થિરતા સમજીને લબ્યજીનોએ આયુ પૂર્ણ ન થાય ત્યાંસુધીમા ધર્મ કરવો જોઈએ

હવે ચાર વસ્તુ જે ખાસ દુર્લભ જતાવી છે તે કહે છે —

નરપણુ શ્રવણુ જિનવચનનુ શ્રદ્ધાન વીરિય મયમે,
તે જીવ ચઉરગી ફરી ન લહે પ્રમાદે જે રમે,
તુ એમ ધારીશ ના કદી હું ધર્મ સાધીશ વડપણુ,
જેથી જરા ફરે કરાયે તે ન રક્ષણુ તે સમે ૪

અર્થ — મનુષ્યપણુ, જિનવચનનુ માલજણુ, તેના પર શ્રદ્ધા બેમવી અને સચમમા વીર્ય ફોરવવુ આ ચાર વાના હે જીવ ! પરમ દુર્લભ છે એક એકથી વધારે દુર્લભ છે તે જે પ્રમાદવટે પામ્યા પડી જોઇ નાખીશ તો ફરીને પામી શકીશ નહીં તુ એમ કદી પણ ન ધારીશ કે હું વૃદ્ધાવસ્થામા ધર્મ માવીશ, કારણ કે વૃદ્ધાવસ્થામા ધર્મ સાધી શકાતો નથી અને જરાને ફર રાખે એવું કોઈપણ પ્રકારનું રક્ષણુ તે સમયે મળી શકે તેમ નથી, તેથી આ યૌવનાવસ્થામા જ ધર્મારાધન કરી લે, ધર્મ કરવાનું વાયદા ઉપર રાખીશ તો પસ્તાઈશ

ગાત્રમા કશું છે કે— ' ચત્તારિ વર્ગમગાણિ, દુલ્લહાણિ જનુણો ' માનુમત્ત સુદ સદ્ધા, મજ્જમ વલ્લીરિય ' ચાર ધર્મના અંગ છે તે અત્યંત દુર્લભ છે મનુષ્યત્વ, ધર્મનું શ્રવણ, શ્રદ્ધા અને સચમમા બધા વીર્યનું ફોરવવું ' આ પ્રમાણે

જણ્યા છતાં અનેક : જીવો પ્રમાદને વશ થઈ મનુષ્યજન્માદિ
સામગ્રી પામીને તેને શુભાવો દે છે, તેનું કૃણ લઈ શકતા
નથી તે પન્તાય છે, કારણ કે એ ચાર વસ્તુ મોટી પુન્યરાશિ
એકત્ર થાય ત્યારે પામી શકાય છે, તે એ હાગે જવાય તો
ફરીને શી રીતે પ્રાપ્ત કરી શકાય ? ન જ કરી શકાય ૪

વળી જન્મ (વૃદ્ધાવસ્થા) કોઈ પણ રીતે અનુકૂળી શકાતી
નથી તેથી પ્રમાદ ન કરવા માટે કહે છે —

આહાર ઉત્તમ તિમ ગ્સાયણ ખાય પણ ન જગ ટળે,
તુજ હાલ વર્મારાધને જે શક્તિ તે ન પછી મળે,
માટે પ્રમાદ કરીશ ના રોગે જરાએ જ્યામુધી,
ન હણાય ઈન્દ્રિયગળ અમમ થઈ ધર્મ કરું તુ ત્યામુધી ૫

અર્થ — ઉત્તમ આહાર કરે અથવા ગ્સાયણ ખાય પણ
તેથી જરા (વૃદ્ધાવસ્થા) નાશ પામતી નથી અને અત્યારે ધર્મા
રાધન કરવામા જે તારી શક્તિ છે તે ગયા પછી પાછી મળે
તેમ નથી, તેથી જ્યામુધીમા રોગવટે કે જરાવટે તારા ઈન્દ્રિયગળ
હણાય નહીં અને તુ મમારમા આશક્તિ નહિત થઈને ધર્મ
કરી શકે ત્યામુધી ધર્મ કરવામા પ્રમાદ કરીશ નહીં ૫

આ જીવના પરમ શત્રુ ઈન્દ્રિયોના વિવયો ને ડપાયો જ છે
તેને વશ થયેવ જાણી છતી શક્તિએ વર્મારાધન કરી શકતો નથી
તેથી કર્તાએ પ્રમાદ તજીને ધર્મારાધન કરવાની મૂચના કરી છે

આ જીવને ધન ઉપાર્જન કરવાની નીચ લાવવા હોય છે
તે બતાવે છે —

ધન તે જ ઉત્તમ લોકમા ઉચ્ચ નીચ પણ 'પનથી' અને,
 ધનથી જ કષ્ટ હણાય તેથી ધન કમાવું ઇગ મને,
 એવું વિચારી કુમતિ વગ વધ કરી પ્રપચો આકંગ,
 દેખાવ ઋતુતાનો કરીને 'પન ઉપાર્જે' જે નરા ૬
 બહુ જીવ સાથે વગ બાધી ભોગમા પ્રીતિ વગી,
 તે દુર્ગતિમા સચરે જ્યાં વેદનાઓ આગી,
 ધન હેતુ વધબ 'પાદિનો' ધન દુર્ગતિદાયક ઈમ કરી,
 ના માનજે પુરુષાર્થ ધનને ધર્મસાનક તુ જગી ૭

અર્થ — સમારમુખમા આમજા પ્રાણી વિચારે છે કે—
 'આ લોકમા ધન એ જ ઉત્તમ છે અને લોકોમા ઉચ્ચ નીચ
 પણ ધનથી જ પ્રાપ્ત થાય છે એટલે કે ધનવાન ઉત્તમ
 ગણાય છે અને નિર્ધન નીચ ગણાય છે વગી કષ્ટ માત્ર ધનવડે
 જ હણી શકાય છે માટે એક ચિત્તે ધન જ કમાવું ' આ
 પ્રમાણે વિચારીને માઠી મતિને વગ થઈ, અનેક પ્રકારે આપ્ત
 પ્રપચો કરી, મરવતાનો દેખાવ રાખી જે મનુષ્યો ધન ઉપાર્જ
 કરીને તે મનુષ્યો અને જીવો સાથે વગ બાધી, મામા
 રિક મુખભોગમા પ્રીતિ વગવી, જ્યાં આકરી વેદનાઓ મહન
 કરવી પડે છે એવી તિર્થવની કે નગરની ગતિમા ઉત્પન્ન થાય
 છે શાસ્ત્રકાર તા કહે છે કે ધન વધ-બધનાદિનો હેતુ છે અને
 દુર્ગતિને આપનાર છે એમ મનજીને તં ધનને પુરુષાર્થ નહીંકે
 માનીશ જ નહીં અને તને જરા પણ ધર્મના માધનમૂલ
 સમજશ નહીં ૬-૭

જે કે ધનવડે કેટલાક ધર્મકાર્યો પણ થઈ ગઈ છે, પરંતુ

તેમા ખરુ નિમિત્ત તે જીવની શુભ પરિણતિ છે, ધન નથી
ધન તો ઇદ્રિયસુખમા આમણ કરનાર છે અને લોભની વૃદ્ધિ
કરનાર છે ધનના લાભથી મતોપની પ્રાપ્તિ થતી જ નથી

આ જીવ અશુભ કર્મના ઉદયથી જ અનેક પ્રકારની પીડા
સહન કરે છે તે અષ્ટ દરે છે —

ખાતગતણા બાકા વિષે અદ્ધ અને વળી બહારથી,
પકડાયલો જિમ ચોર દુ ખી હોય કૃત નિજકર્મથી,
તિમ જીવ પોતે આચરેલા કર્મના ઉદયે સદે,
પીડા વણી જે દેખતા ડાહ્યા જનો કરુણા લહે ૮

અર્થ — એક ચોરે ઘોષ ગૃહસ્થના ઘરમા પ્રવેશ કરવા
ખાતગ (બાકુ) પાડ્યુ તેના સ્વગથી ઘરઘણી જાગી ગયો ચોર
પગપટે તે બાકામા પેડા એટલે ઘરઘણીએ તેના પગ પકડ્યા એમ
જાણતા ચોરે પોતાની માથે આવેલા બીજા ચોરને પોતાનુ માથુ
પકડી નાખના કર્યુ પછી અદ્ધથી ને બહારથી ખેચાખેચ થવા
માડી અને ચોરનુ શરીર ખાતગના બાકા માથે ઘમાવા માડ્યુ
તેથી તેને પોતાના પાપકર્મથી ઘણુ દુ ખ થવા માડ્યુ, પીડા
થના માડી, તેમ આ બીજુ પણ પોતાના દરેલા ઘરોના ઉદયથી
ઘણી પીડા મહન કરે છે તેને જોતા ડાહ્યા અને આર્દ્ર હૃદયના
મનુષ્યોને અત્યંત દુઃખ આપે છે તેનુ દુ ખ જોઈ શકતા નથી ૮

કરેલા કર્મો ભોગવવા જ પડે છે ત વિષે કહે છે —

અજ્ઞાનથી બા-ચા કુકર્મો ભોગવ્યા વિણ ના ખમે,
પ્રજ્ઞાપના સૂત્રે કહ્યું અનુભવ કર્મદલિત મિથે,

રાખે અરે ! જેવું ડહાપણું કર્મતરુણ ચાખતા,
તેવું જરૂર તું રાખજે ભાઈ ! કર્મતરુને વાવતા ૬

અર્થ — હે આત્મા ! અજ્ઞાનાદિવડે પૂર્વ ભવોમા બાધેલા કર્મો લોગવ્યા વિના નાશ પામવાના નથી, એમ અનુભૂત કર્મો હજી રિપે વાત કરતા શ્રી પદ્મવ્યા મૂડમા કહ્યું છે, માટે હે ભાઈ ! તું કર્મરૂપ વૃક્ષના ફળ ચાખતી વખતે જેવું ડહાપણું વાપરે છે તેવું ડહાપણું કર્મવૃક્ષને વાવતા-કર્મ બાધતા જરૂર રાખજે ૬

આ છંદ કર્મ લોગવતી વખત તેનાથી ત્રાસ પામીને વિચારે કે કે-અરે ! જો માઠા કર્મના ફળ આવા લોગવવા પડે ॥ એમ જાણ્યું હોય તો એવા કર્મ બાધત નહીં, તેથી કર્તા કહે છે કે એવું ડહાપણું જો નવા કર્મ બાધતી વખત રાખીશ તો ફરીને આવા માઠા ફળ લોગવવા પડશે નહીં

દ્રવ્યની જાણ થાય કે શરીર વ્યાધિગ્રસ્ત થાય અથવા પોતાના પ્રિય સ્ત્રી-પુત્રાદિનું અકાળે મરણ થાય ત્યારે આ છંદ નેવા હું ખોથી ત્રાસ પામી ફરીને આવા કડવા ફળ લોગવવા પડે તેવા કર્મ ન બાધવાનો વિચાર કરે છે, પણ તે ડહાપણ પાછો જરા સાજો થાય, કાર્મક પૈમા મળે કે સંબંધીના મરણનું હું ખૂબાઈ જાય એટલે ટકી શકતું નથી, પાછો તેવા જ કર્મો બાધવા મઠી પડે છે તેને માટે આ હિતશિક્ષા ખાસ ઉપકારક છે

પોતે બાધેલા કર્મો પોતાને જ લોગવવા પડે કે, બીજા કોઈ તેમા ભાગ પડાવતા નથી તે મનધે કહે છે —

સસારી છવો આપ કાળે અન્ય કાળે પણ તણા,
કરતા મમજ દૂરે કઠી વ્યાપાર મિત્ર કૃપિ આદિના,

જે બાધવોને કાજ કરતા પાપકર્મો આક્રમ,
દુ.ખના સમે કર્મોતણા ના ભાગ લેગે તે જના. ૧૦

અર્થ — આ મસારી જીવ પોતાને માટે તે-જ સ્વ-
મગામ બધીઓને માટે મમજલુને દૂર મૂકીને અનેક પ્રકારના
મિલના તેમજ ખેતી વિગેરેના કર્મોદાનને લમણ પાપકર્મો
કરે છે, પરંતુ જે બાધવોને માટે અનેક પ્રકારના પાપકર્મો
કરીને આક્રમ કર્મો બાધ છે તે કર્મો જ્યારે લેખમાં જે કે
ને દુ.ખ આવી પડે છે ત્યારે તેમના કોઈપણ કર્મો-
ભાગ પડાવતા નથી ૧૦

ઉપર જણાવેલી હકીકત તો સર્વના અનુભવ દર્શાવે
તેના વિવેચનની જરૂર નથી 'કરે તે લોભ' એકે કેટલું
મિદ્ધાત જ છે

મીનકતમા ભાગ પડાવનારા કર્મમા જન્મ પામે છે
તે કહે છે —

કર્મો કરીને મેળવેલી માલમીલકત
પુત્રો જઈ કોઈ વિષે ઝગડા જ કરું નહીં
ધન ભાગ લેરો તે બધા ના ભાગ લેરો નહીં,
સૌ સ્વાર્થના ભેગા ભળ્યા મેળોરુ જે રીતે નિર્મી. ૧૧

અર્થ — અનેક પ્રકારના પાપ જે મેળવેલી માલ-
મીલકતનો ભાગ મેળવવા પુત્રો પણ મિલકત કોઈક વસ્તુ
નવીનવી તકરારો ઊભી કરશે અનેક પ્રકારે - ૧ મેળવેલી
તે લક્ષ્મી મેળવતા બાધેલા કર્મોદાન પાપકર્મો

જીવ ! તુ ચોક્કસ મમજાજે કે આ જાણી પાળીના મેળા જેવો
મેળો મળ્યો છે અને સૌ સ્વાર્થને માટે એકદા મળ્યા છે
એમા તારા લાભનો જરા પણ વિષય નથી તારા કરેલા કર્મ
તો તારે એવાને જ લોગવવાના છે ૧૧

આના મસારમા વમતા છતા મમકિનદષ્ટિ જીવો કેવા
હોય ? તે કહે છે —

મમકિતવતા જીવડા આ કેદખાના જેહવા,
ભવન્નજામા વમતા છતા તે ધાવમાતા જેહવા,
ન્યારા રહે અણુછટકે આરભ કરતા પણુ ડરે,
સ્થાનાગ સૂત્રતાણા વચનની પળપળે યાદો ઠરે ૧૨

અર્થ — સમકિતવત જીવો આ કેદખાના જેવા ભવજા
જામા—મસારમા વમતા છતા તેની મિતિ ધાવમાતા જેવી હોય
જેમ ધાવમાતા ગાળકને ધવગાવે, ગમાડે, જમાડે, ભમાડે, આનદ
ઉપજાવે પણુ તંના મનમા તેના પગ ઉમગડો ન આવે, તેમ
સમકિતી જીવ મસારના કાર્યો હૃદયના ઉમગકાથી ન કરે,
વેઠરૂપે કરે, જાને તાજા ન્યારા રહે અને અણુછટકે આરભાદિ
કરવા પડે તે કરતા પણુ કર્મજાથી કર્યા કરે વગી સ્થાનાગ
સૂત્રમા આપેલી હિતશિક્ષાને નિ તર સંભાર્યા કરે—ભૂલે નહીં ૧૨

(તે હિતશિક્ષા સ્થાનાગસૂત્રથી જાણી લેવી)

હવે જીવ ચારે ગતિમા શા નિમિત્તે જાય તે જતાવે કે
તેમા પ્રથમ નરકગતિમા કેમ જાય ? તે જતાવે છે —

પ્રભુ વીર ગોયમ આદિ ચંડિદસ સહસ મુનિવરને ડહે,
ચંડિ કાગળે જીવો વણાયે નરકવાસાને લહે,

આઠ ભ બહુ^૧ મમતા ઘણી^૨ હિસા કરે પચે દ્રિની,^૩
આહાર કરતા માસનો^૪ પામે કુપીડા નગકની ૧૩

અર્થ — શ્રી વીરપરમાત્મા ગૌતમાદિ ચૈદ હજાર મુનિઓને કહે છે કે—ચાર કારણોવડે જીવો નરકગતિને પામે—નરકાવાસામા ઉત્પન્ન થાય તે કારણો આ પ્રમાણે—૧ મહાઆરભ કરવાથી—જે કરવાથી ઘણી જીવંતિસા થાય તેવા કાર્યો કરવાથી, ૨ અત્યંત પરિશ્રમ પર મમતા ધરાવવાથી—કાયમ અમતોષ વૃત્તિ રાખવાથી અને ઘણો પરિશ્રમ મેળવવાથી, ૩ પચેદ્રિય જીવોનો વધ કરવાથી અને ૪ માસનો આહાર કરવાની જીવ નરકગતિમા જઈ ત્યાંની મહાઆકરી—અમલ પીડાને સહન કરે છે ૧૩

હવે તિર્યચગતિના બધાંજીવ કહે છે—

માયા કરતા જૂઠું વદતા તેમ ઉત્કચન કરે,
વિવિધ ઠગબાજી કરતા તિગ્ગિઈમા સચરે,
ઠગતા જ ભોળા જીવને પરપાસ વાત છુપાવતા,
થિર મૌન સેવન તેહ ઉત્કચન પ્રભુ ધમ ભાખતા. ૧૪

અર્થ — ૧ માયા—કાંઈ કરવાથી, ૨ જૂઠું બોલવાથી, ૩ ઉત્કચન કરવાથી અને ૪ વિવિધ પ્રકારની ઠગબાજી કરવાથી —આ ચાર કારણો જીવ તિર્યચગતિમા જાય છે—ઉપર છે તઓ ભોળાજનોને ઠગતા અને અન્યની પાસે પોતાની વાત છુપાવતા તિર્યચપણ પામે છે ઉત્કચન એટલે ગદ હૃદયથી સ્થિરપણાનો દેખાવ કરીને મૌન મેવવુ તે, એમ પ્રભુએ કહ્યું છે ૧૪

હવે મનુષ્યગતિ ને દેવગતિમા કેમ ઉપ ? તેના કારણો કહે છે—

કુઝણા^૧ વિનય^૨ સરણ ભાવે^૩ નિરભિમાન દશા^૪ ધરે,
ચઉકારણે મનુજયુ બાધી મનુજ ગતિમા સ ચરે;
મયમ સરાગ^૧ અણુવ્રતો^૨ નિષ્કામ નિર્જંગા બળે,^૩
વળી બાળતપ^૪ ચઉકારણે ગતિદેવના જીવને મળે ૧૫

અર્થ — કુઝણાનદ આદ્રદૃઢય, વિનયીપદ્મ, નરવ અભાવ
અને નિ ભિમાન દશા—એ ચાલ કા જે છંદ મનુષ્યગતિનુ આયુ
બાધીને મનુષ્યગતિમા મ ચરે છે—આય છે

મગાગમયમ, અણુવ્રત, અકામ નિર્જરા અને બાળ-
તપ—આ ચાલ મરજો છંદ દેવગતિનુ આયુષ્ય માધે છે અર્થ
સનાગમયમ તે મુનિનુ પ્રમત્તાપ્રમત્તાણુ સમસ્તુ, અણુવ્રત
તે દેગવિ તિપણુ મમજ્જુ અકામનિર્જરા મિથ્યાત્વી અનેક
પ્રકારે તપજ્જપાદિ ૭ વાથી કર છે તે અને બાળતપ—અજ્ઞાન
તપ તાપમાદિ ૧ ચામિ સાધન વિગેરેથી કરે છે ત આ દેવ
ગતિના ચાર કારણુ મમજ્જવા ૧૫

હવે આઠ કર્મની મૂળપ્રકૃતિના બધના કારણો જાણે છે -

પ્રથમ જ્ઞાનાવરતીય ને દર્શનાવરણીયના બધહેતુ કહે છે -

મુજ્ઞાન દર્શનવતની તિમ જ્ઞાનને દર્શનતણી,
આશાતના કુવાથકી તે બેઉના માધનતણી,
મત્સર ધરે પૈરાન્ય નિહવ વિમ્ન વાત ક્રિયા બળે,
જ્ઞાન દર્શન ઢાકનાગ કર્મ બાધી ભવ ફરે ૧૬

અર્થ — સમ્યગ જ્ઞાનદર્શનવાળાની તેમ જ જ્ઞાન અને

દર્શનની આશાના કરવાથી, તે જનેના સાધનની આશાના કરવાથી, તેના પ્રત્યે મત્સર ધારણ કરવાથી, તેમની ચાડી-પિગ્નતા કન્વાથી, નિહનવ કરવાથી એટલે ગુરુને ઓળવવાથી, વિદ્વન્-અતરાય કરવાથી, ઘાત કરવાથી તેમ જ એવા પ્રપ્રાપ્તિ અન્ય પાપક્રિયાના જળથી જીવ જ્ઞાનદર્શનને ઢાકનારા-આવરનારા કર્મો યાથી સમારમ્મા પરિશ્રમણ કહે છે જ્ઞાનના અભ્યાસ કરનારને-જાણનારને અતનય રવાથી તેમ જ જીવિત ઉપદ્રવો કરવાથી પણ જ્ઞાનાવગ્ણીય કર્મ જ ધાય છે તેમ જ દોષની અમુ વિગેરે ઇદ્રિયોને ઉપધાત કરવાથી તેનાશ કરવાથી દર્શનાવગ્ણીય કર્મ જ ધાય છે એમ અમજવુ ૧૬

હવે માનાવેદનીય કર્મ બાધવાના હંતુઓ કહે છે—

પ્રભુપૂજના^૧ ગુરુસેવના^૨ કર્ણા^૩ દુવિહ સયમખજે,^૪
દેતા સુપાત્રે દાન^૫ ખતિ^૬ ગૌચ^૭ બાળતપોખજે,^૮
હોતા અકામે નિર્જરા^{૧૦} દશ કારણો ઇમ સાધતા,
આસન્નસિદ્ધિક જીવ સાતાવેદનીને બાધતા ૧૭

અર્થ —૧ જિનપૂજા, ૨ ગુરુસેવા, ૩ કર્ણા, ૪ દેશવિગ્તિ અને ૫ સર્વવિરતિ સયમજી જળ, ૬ સુપાત્રદાન, ૭ ક્ષમા, ૮ પવિત્રતા-અદત્તત્યાગ, ૯ બાળતપ-અજ્ઞાનતપ અને ૧૦ અકામ નિર્જરા —આ દશ કારણો સાધવાથી આસન્નસિદ્ધિ જીવ સાતા વેદની કર્મ બાધે છે સાતા-મુખના ઇચ્છક આ નિમિત્તો સેવવા યોગ્ય છે ૧૭

હવે અસાતાવેદની કર્મના બાધેજી કહે છે —

દુ ખ^૧ ગોકર^૨ વધ^૩ પગ્દિવના^૪ સતાપ^૫ ને આકંઠના^૬,
 નિજમા અને પરમા ગહેલા તે અસાતા કર્મના,
 ગુરુદેતુ પદ પ્રભુએ કહ્યા દુ ખ આપનાગ જાણુને,
 તેથી ગહીને દૂર ચેતન શર્મ માધન સેવને ૧૮

અર્થ — પોતાને અને પરને દુ ખ, શોક, વધ, પશ્ચાત્તાપ,
 સતાપ અને આકંઠ કર્યો ને કરાવ્યો—ઉત્પન્ન કર્યો, નિધાવ્યો,
 એ જ મોટા બધાદેતુ પ્રભુએ આસાતા વેળીકર્મ માટે તહેલા
 છે તેને તુ પછ દુ ખને આપનાગ જાણી તજવાનો ઉદ્દેશ કર્યો
 અને હે ચેતન ! શર્મના એવે મુખના સાધન ને ઉપર તથા
 છે તેને સેવને ૧૮

હવે દર્શનમોહનીય કર્મ બાધવાના ૧૬ કારણો કહે છે —

તજને જ પદર કારણો તેવા ૪ દર્શન મોહના,
 પ્રભુ શાસ્ત્ર સ ૫ મુધર્મના ને મુર અધિષ્ઠાયકતણા,
 નિદા વચન મિથ્યાત્વ ને અપસાપ કેવળી મિદ્ધનો,
 વળી દેવનો અપસાપ ધાર્મિકના વદે નિત દુપણો ૧૯
 ઉન્માર્ગની વળી દેશના દે તિમ કદાગ્રહ રાખતા,
 ગુરુ આદિનુ અપમાન કરતા ને અસયત પૂજતા,
 સહસા કરતા કામ દર્શનમોહનીને બાધતા,
 હે જીવ ! પદર આશ્રવોને છોડને મુખ આહતા ૨૦

અર્થ—કર્તા કહે છે કે-હે ભગ્ય ! તુ દર્શનમોહના પદર
 કારણ આ પ્રમાણેના તજને ૧-૫ તીથ કર, જેન સાઓ, શ્રીમદ્.

સુધર્મ અને અધિષ્ઠાયક દેવ-એ પાચની નિંદા કરવાથી, ૬ મિથ્યાત્વથી, ૭-૮-૯ કેવળી, સિદ્ધ ને દેવનો અપહાસ કરવાથી, ૧૦ ધર્મી જીવોના ક્ષણો નિગતર બોલવાથી, ૧૧ ઉન્માર્ગની દેશના દેવાથી, ૧૨ કદાચહ રાખવાથી, ૧૩ શુભ આત્મિ અપમાન કરવાથી, ૧૪ અમયતિનો પૂજા ૮ વાથી અને ૧૫ કોઈપણ કામ મહુમા કરવાથી જીવ દર્શનમોહનીયકર્મ બાધે છે, માટે સુખને ચાહનાર હે જીવ! તુ એ પદર આશ્રવોને છોડી દે-તજજે ૧૯-૨૦

હવે ચાત્રિમોહનીયકર્મના બધને બગે કહે ॥ —

ક્રોધાદિના વ્યાપારથી બધાય સયમમોહની,
ભવને પમાડે જેહ એ વ્યુત્પત્તિ બાણ ડપાયની,
ચઉ સોળ ચઉસઠ ભેદ તેના સુત્ર પત્રવણા કહે,
તેથી જ નિત અળગા રહે તે નાણ કેવળને લહે ૨૧

અર્થ — ક્રોધાદિ કષાયોના વ્યાપારથી ચારિત્રમોહનીય કર્મ બધાય છે કપ કહેતા ભવનો-સમારનો આય કહેતા લોભ જે પમાડે અર્થાત્ સમારની વૃદ્ધિ કરે તેને દરાય જીહીએ આ કષાય શબ્દની વ્યુત્પત્તિ સમજવી એ જાણના આગ, મોળ ને ચોમક ભેદો શ્રી પત્રવણા સૂત્રમા જ્યા છે તે કષાયોથી જે નિરતર અળગા રહે-તેને તજ દેય તે કેવળજ્ઞાનને મેળવે છે ૨૧

કષાયના ચાર ભેદ—૧ ક્રોધ, ૨ માન, ૩ માયા ને ૪ લોભ એ ચારના ૧ અનતાનુબંધી, ૨ અપ્રત્યાખ્યાની, ૩ પ્રત્યાખ્યાની ને ૪ મન્વલન એવા ચાર ચાર ભેદ હોવાથી ૧૬ ભેદો વાય છે એ સોળ પણ ચાર ચાર ભેદવાળા હોવાથી એકુદ્ધ ૬૪

લેદ થાય છે અર્થાત્ અનતાનુબધી ક્રોધ અનતાનુબધી
જેવો, અપ્રત્યાખ્યાની જેવો, પ્રત્યાખ્યાની જેવો અને સંજવલન
જેવો હોય છે આવા લે તેની મિથિતા વિગેરેને લઈને પડેલા છે
જેમકે બાહુબલિનું માન એક વર્ષ રહ્યું છતાં મંજવલન હતું

ક્રોધાદિ ચાર કપાયના કૃણ દષ્ટાત સાથે જતાવે છે —

ક્રોધે ગતિ તિરિય ચની ત્રિમ સાધુ સર્પપણુ લહે,
માને નૃપતિ રાવણુ પ્રણી આપત્તિ અહિયા પણુ લહે
માયાબળે શ્રીવેદ પામે તીર્થપતિ ઓગણીશમા,
લોભે જ મમ્મણુ આદિ જીવો સચરે સસારમા ૨૨

અર્થ — અતિ તીવ્ર ક્રોધ કરવાથી જીવ થકૈશિક
તાપમની જેમ તિર્થ ચની ગતિ બાધે છે અને મરણ પામીને
સર્પ થાય છે, માનવે રાવણ પ્રતિવાસુદેવ આ ભવમા જ અનેક
પ્રકારની આપત્તિ પામ્યો છે, માયાના બળથી ઓગણીશમા
તીર્થ કર શ્રી મત્રિનાથજી શ્રીવેદ પામ્યા છે અને અતિ
લોભથી મમ્મણુ થેક વિગેરે જીવો દુર્ગતિગામી થઈને આ
સસારમા પરિભ્રમણ કરે છે ૨૨

હવે લોભ કપાયને માટે સવિશેષ કહે છે —

ગેવડીને આવતા સતોપ ના જે ગખતા,
યૂ યૂ કરે તે લોભથી જેવટ જીછાણુ આવતા,
મતોપવતા તે જ સુખિયા 'પર્મ' મોજે સાધતા,
બારે ન ચોકણા કર્મને ભવ બેડિના કૃણ પામતા. ૨૩

અર્થ — જુઓ ! ચેલડી બાવનાના-ભાવના જે સતોષ રાખતા નવી-ચુસ્તના જ કદે છે તે અત મેદામા હુછાળો ભાગ આવતા ચૂડા કરે છે અનિવોળીની અતે તેજ દશા થાય છે આ જગતમા મતોડી છોડે જે છે તેજ સુખીયા છે અને તે આનંદવડે ધર્મને સાધે છે, રીકણા કર્મ બાધના નથી અને આ ભવમા ને પગવના-ગ્રને ભવમા ધર્મના ફળને લોગવે છે-પામે છે ૨૦

હવે હાથ્યાદિક ૭ મોડાવના બધેડું મેદા પ્રથમ હાસ્યના કહે છે —

હામી કરે^૧ સ્ત્રી-આદિની જેથી વિ ૧૨ વધે વણા,
કરતા જ ઠકા મશ્કરી^૨ નિષ્ક્રમ વચણ વદતા^૩ વણા,
દીનતા જણાયે^૪ જેથી તેજ વચણ ઉચ્ચારતા,
હમતા^૫ વણુ ઈમ હાસ્ય મગલુ પય પ્રમુછ ભાખતા. ૨૪

અર્થ — હાથમોહની બધાના પાય કારણ પ્રભુએ કદ્યા છે તે આ પ્રમાણે - ૧ સ્ત્રી વિરતી અ યત હાસી એવા પ્રકારની કદે કે જેવી વિકારનો શ્રદ્ધિ ધાવ-વિકાર જાગે, ૨ જેની તેની ઠકા-મશ્કરી કદે, ૩ નમના પામે ભોવે, ૪ જેથી દીનતા જણાય એવા વચનો ઉચ્ચારે અને ૫ વણુ હસે-આ પાય કારણોથી હાસ્યમોહની બધાય છે ૨૪

હવે રતિમોહનીના બધેડું જાણે છે —

બહુ જાત કીડા ખેન મના^૧ નાકાદિક ખેખતા^૨,
પરચિત વગ કગતા^૩ ખન બહુ દેશ જોવા ચાહતા^૪.

ઇમ ત્વણજે ચઉ કાળે બધાય છે રતિમોહની,
એ ચાલ હેતુ ડાહ્યે જે ચાહના ગિવગર્ભની ૨૫

અર્થ — કર્તા કહે છે કે-જો નને શિવમુખની ચાહના હોય
તો રતિમોહની બધાવાના ચાર કારણો તથા દેને તે કારણો આ
પ્રમાણે - ૧ બહુ પ્રમાણની કીડાઓ મળ્યા, ૨ અનેક નાનકાદિ
જોના, ૩ પાપકા ચિત્તને વશ કર્યા અને ૪ અનેક દેશો જોવાને
ઇચ્છતા રતિમોહની બધાય છે ૨૫

હવે અરતિમોહનીના બધાહેતુ કહે છે —

પગ્ગુણ વિષે જે દોષ આગેપે અસૂચ્યા^૧ તે મુગો,
પર નામ ઇર્ષ્યા જાણિયે દૂર હેતુ અગતિર્મનો,
ટેવ પાડે^૨ પાપની કરે નાશ પરના હર્ષનો,^૩
હસતા જ પરદુઃખ જોઈને^૪ હોવે જ બા અગતિનમો ૨૬

અર્થ — હવે અરતિમોહની બધાવાના ચાર કારણો
કહે છે — ૧ પાપકા શુભને વિરોધે દોષનું આરોપણ કરે તે
અસૂચ્યા, તેનું બીજું નામ ઇર્ષ્યા છે, એ અરતિમધનું પ્રથમ
કારણ મમજનું ૨ પાપકાર્યનો ટેવ પાડે તે બીજું કારણ,
૩ પાપકા હર્ષનો નાશ કરવો તે ત્રીજું કારણ અને ૪ પરને
દુઃખી થવો જોઈને હમનું તે ચોથું કારણ-આ આ અરતિ
મોહનીના બધાહેતુ મમજન ૨૬

હવે અરતિમોહની વિગેરેના અંગે મામાન્ય ઉપદેશ આપે છે —

એ ચાર કાળે અરતિના હે જીવ ! તજજે તુ સદા,
બહુમાન ધરજે અન્યના ગુણ દેખતા હોગે મદા,

તેણે જ્ઞતા મુણ મળે મુખમાંડનો નિત પામિયે,
પગલવ મુખિયા દેખતા એ પુણ્યના કળ જાણિયે ૨૭

અર્થ — હે છન ! એ અતિમોહનીના ચાર કાગળ તુ તજજે અને અન્યના ગુણ જોડે તુ તારા હૃદયમા હોયથી તે ગુણી પ્રત્યે મહુમાન ધાણ કરજે એ પ્રમાણે કરવાથી આપણને મુખ મળે અને મુખના સાધનો પણ વારંવાર પામીએ વળી મન્ય જોડે મુખીઆ જોડે તે પુણ્યના કળ છે એમ વિચારી હૃદયમા આનંદિત વજે ૨૭

ખૂન વગે તારૂ ખચિત પગનું અનિષ્ટ વિચારતા,
એણે વચણ વાચકતણ મુજ હર્ષ યાદી આવતા,
મત્કૃત્ય જ્ઞવાનો મહા અભ્યામ છવ ! તુ ગખજે,
પગલવને હુ ખિયા કળી કરવા મુખી તત્પર થજે ૨૮

અર્થ — હે છન ! જો તુ બીજાનું અનિષ્ટ થાય તો હીક એનો વિચાર કરીશ તા તરજ-ખચિત તારૂ ખૂન થશે-એમ શ્રીમાન્વાલી વાચકે જુ છે તે વચન યાદ આવતા મને હર્ષ થાય છે વળી કે છવ ! તુ મારા કામો કરનાનો અભ્યાસ ઠાયમ રાખજે અને પગલવને તુ ખી દેખીને તેને મુખી કરવા માટે નિર-તર તત્પર રહેજે તારૂ મુખી થવાનો આ પરમ-ત્રેષ ઉપાય છે ૨૮

બીકણપણ નિત ગખતા વળી અન્યને ખીચરાવતા,
તિમ ત્રાસ દેતા માગવાની ભાવના મન ગખતા;
ભયમ ધકાગણી બચીને નીકર બનજે અન્યને,
ભય ત્રામ ના આપીગ નિત્ય બચાવજે મવિ છવને, ૨૯

અર્થ — ૧ નિરતર ણીકણપણ ગણવાથી, ૨ અન્યને ખીવરાવનાથી, ૩ અન્યને ત્રાસ ઉપજાવવાથી અને ૪ કોઈને મારવાની ભાવના મનમાં રાખનાથી—આ ચાર કારણે ભય મોહની બધાય છે તેથી તેનાથી બચીને હે જીવ ! તું નીકર બનજો અને અન્ય જીવને ભય-નામ ઉપદ્રવીય નહીં, તેમજ સર્વ જીવને બચાવવાનો પ્રયત્ન કરજો—બચારજો ૨૮

આ પ્રસંગે વીર પ્રભુના સબધની શ્રેષ્ઠ કમખ્યા બતાવે છે —

દેખી હતો તોયે બચાવે વીર મ ખલિપુત્રને,
અપરાધીની પણ ઉપર કરુણા ગખ બધુ મહમ્મને,
તે જ સાચો ધર્મરાગી જેહ જન અપગવીને,
પ્રેમે બચાવે ભેદભાવે ના જીએ નિજ અન્યને ૩૦

અર્થ — જીઓ ! મ ખલિપુત્ર—ગોશાળો વીર પરમાત્માનો દેખી હતો, પ્રભુ ઉપર તેનેવેશ્યાનો મૂકનારો મહાપાપી હતો છતાં અચિત્ત શક્તિવાળા વીર પરમાત્મા તેને બચાવે છે—જતો કરે છે, માટે આ હકીકતના રહસ્યને સમજીને તું અપરાધીની ઉપર પણ કરુણા રાખતા રીખ શાસ્ત્રકાર તેને જ સાચો ધર્મ રાગી કહે છે કે જે સર્વ જીવને પ્રેમપૂર્વક બચાવે છે, સ્વપરનો ભેદભાવ રાખતા નથી—ભેદભાવે કોઈ પ્રત્યે જોતા નથી ૩૦

હવે શોકમોહનીના બધહેતુ બતાવે છે —

મન રોક ગખે વેણુ તેવા ઉચ્ચરે 'અજ્ઞાનથી,
પરચિત્તમાહે રોડને પ્રકટાવતો 'અજ્ઞાનથી,
મદન વિષે આમણિત 'ધરતા એમ એ તણ હેતુથી,
રોકમોહની કર્મ બાધે હેતુ ડોડ વિવેકથી ૩૧

અર્થ — ૧ મનમાં શોક ધનને અને અજ્ઞાનવડે એવા વચનો બોલે, ૨ વળી અજ્ઞાનવડે પારકા ચિત્તમાં શોક પ્રગટાવે ઉત્પન્ન કરે અને ૩ ફેદનાદિ કરનામાં આમંજિત ધગવે—આ ત્રણ હેતુવડે જીવ શોકમોહની ઈર્ષ્યા બાધે છે માટે તુ વિવેક ધાન્ય કરીને તંના હેતુને તજ દેજે ૩૧

શોક ન કરવા નિમિત્તે ઉદ્દેશ આપે છે —

મિત્ર પદાર્થતણા વિયોગે તેમ રોગાદિક થતા,
હોવે જ પ્રાપ્તે ગોક તેને દુઃ કરવા આહતા,
વસ્તુસ્વરૂપ વિચારણુ બાધી અજ્ઞાતા વેદની,
તેથી ખરેખર ભોગણુ હુ વેદનાને રોગની ૩૦

અર્થ — મિત્ર પદાર્થનો વિયોગ થાય કે રોગાદિ આવો પડે તેને પ્રમગે તેને દુઃ કરવા માટે પ્રાપ્ત આ જીવને શોક થાય છે, પરંતુ તે વખતે વસ્તુસ્વરૂપની વિચારણા પ્રતી કે— મે પૂર્વભવે અજ્ઞાતાવેદની બાધી છે, તેથી ખરેખર હુ રોગની— વિયોગની વેદનાને ભોગણુ હુ આ તારા પૂર્વે કરેલા અશુભ કર્મના જ પરિણામ છે ૩૨

વળી કહે છે કે તુ આનો વિચાર કર —

બાધ્યા કન્મ વિણુ ભોગવ્યે સ્યારે ય છૂટવાના નથી,
ત્યા ગોક કરતા નવીન બાધે એમ બાણુ ગાસ્રથી,
એવા ક્ષણે મમતા ધરી રોગાદિની પીડા સહે,
તે અરૂપ સમયે હોય મુખ્યો એમ વીર જિનવર કહે. ૩૩

અર્થ —હે જીવ ! તું વિચાર કર કે તે પૂર્વજને જે જે અશુભ કર્મ બાધ્યા છે તે ભોગવ્યા મિત્રાય દૂટવાના નથી તે કર્મ ભોગવતા જો તું ચોક કરીશ તો નવીન કર્મ બાધીશ આ વાત શાસ્ત્રોક્ત છે ત તું અમજ સમજીને જોવા અમથે તો અમના નાખ, કારણ કે જોવે અમજે અમના ગળીને રાગાદિની પીડા સહન કરે છે તે થોડા વખતમા પૂર્વના અશુભ કર્મનો ક્ષય થતા પાછો મુખી થાય છે આમ શ્રી વીર પન્નાત્માએ સ્પષ્ટપત્તે કહેતું છે ૩૩

ઉત્તમ વિવેક મનુજ ભવે કલ્યાણના મવિ માધનો,
નહિ તિરિય નગે દેવભવમા બોધ એવો શાસ્ત્રનો,
ગામી હ્રદયમા પ્રેર્યથી જાની મહે છે વેદના,
હિમત ગુમાવી કલેશ પામે મૂર્ખ ટાણે દુ ખના ૩૪

અર્થ —ઉત્તમ એવો વિવેક અને કલ્યાણના સર્વે માધનો આ મનુષ્ય ભવમા જ પ્રાપ્ત થાય તેમ છે, નિર્ધન ગામિમા, નર ગતિમા કે દેવગતિમા તે મળે તેમ નથી આવો શાસ્ત્રનો બોધ બરાબર સમજીને જાની પુરુષો ધૈર્ય પૂર્વક ઉત્પન્ન થયેલ વેદનાને સહન કરે છે અને મૂર્ખજનો દુ ખને અવસરે હિમત ગુમાવીને કલેશ પામે છે—એક કંઈ છે—દિવગીર થાય છે ૩૪

જાની કરેલા કર્મનો અનુભવ કરે એ કાયદો,
અજ્ઞાનીને લાગુ પડે સરખી રીતે ક્રમ ના જુદો,
એવું વિચારી ગોઝને ના ગળજે નિજ ચિત્તમા,
પર મને ના રોક ઉપજાવીશ બોલુ દુકમા ૩૫

અર્થ,—કરેલા કર્મનો અનુભવ કરવો—ભોગવવા એ કાયદો

જ્ઞાની-અજ્ઞાની બનેને સરખી રીતે લાગુ પડે છે એ બનેનો ક્રમ કાઈ બુદ્ધો નથી આ પ્રમાણે વિચારીને હે જીવ ! તુ પોતાના મનમા ચોક્કસે મ્યાન આપીશ નહીં અને બીજાના મનમા પણ ચોક્કસ ઉપજાવીશ નહીં આટલું દુકામા કહું છું ૩૫ વળી હે આત્મનૃ ! તુ વિચાર કર કે —

મુખના સમયમા પુણ્યની મુડી જ ખાલી વાય છે,
એવું વિચારી ના પુલાજે સાવચેતી રાખજે,
ધર્મે અડગતા આદરી દુઃખિયાતણા દુ ખ ટાળજે,
દામણ્યકેડી ભાવના નિત્ય પ્રભાતે ભાવજે ૩૬

અર્થ — મુખના સમયમા તો મુખ લોગવતા તારી પુણ્યની મુડી ખાલી વાય છે-છે એવું વિચારીને તુ મુખ મળે ત્યારે જરા પણ કુલાઈગ નહીં અને સાવચેતી ધારણ કરજે વળી ધર્મમા અડગ રહીને દુ ખીઆના દુ ખને ટાળજે-દૂર કરજે, તેમજ નિરતર પ્રભાતમા કરેલું ભાવના તારા હૃદયમા ભાવજે ૩૬

દુઃખના સમયમા વૈર્ય ગાળી હાયવોય કડીગ ના,
દુ ખ દૈ અગાતા વેદની જાલો જ ગભરાઈશ ના,
દૂરિત કચરો દૂર થાતા હર્ષ કિમ ધરે નહીં ?
એવું નિરતર ભાવતા તુજ પાપ થિગ ગહે નહીં ૩૭

અર્થ — હે જીવ ! તુ દુ ખના સમયમા-દુ ખ આવે ત્યારે ધીજી ગાળીને હાયવોય કરીશ નહીં એ મશાતાવેદની તને દુ ખ દઈને જતી જ રહેશે માટે તુ જરાપણ ગભરાઈશ નહીં વળી હે જીવ ! દુ ખ લોગવતા તો તારો પાપરૂપ

જ્યારે ફર ધાય છે-વટે છે તો તુ હર્ષ કેમ પામતો નથી
માટે તુ નિરતર આવી ભાવના બાવીશ તો તારા પાપ
દુષ્ટ નિશ્ચર નહીં ગ્હે-કૃષ્ણ આપીને જતા જ ગ્હેશે ૩૭

ભય ત્રામ તે દીપા હરો પરજીવને પૂરવભવે,
તેનો જ બદલો આ ભવે એવું જ આવે અનુભવે,
તેવો જ બદલો દાન જેવું જિમ તમાચો ગાળનો,
એવું વિચારી પ્રેર્ય રાખી માર્ગ લેજો ધર્મનો ૩૮

અર્થ —તે પૂર્વજને અન્ય જીવોને ભય ને ત્રામ આપ
હશે તેનો જ બદલો આ ભવે તેને મળ્યો છે, એવું અનુભવ
સમજી શકાય છે જીવો! આ જગતમાં જેવું દાન તેવો બદલો
મળે છે ઢોધને ગાળ દે તેને તેના બદલામાં તમાચો મળે છે
તમાચો ખાનો પટે છે આ પ્રમાણે વિચારીને તુ ધૈર્ય રાખી
ધર્મનો માર્ગ લેજો-અધર્મ કે અન્યાયને તણ દેજો ૩૮

ચેતતા પરજીવને મુખિયો થવા મુખ આપજે,
દિવમા દિક્ષાસો પામવા શિક્ષા હૃદયમા રાખજે,
અટપ જીવનને વધારો એમ મુરપતિ વિનવે,
શ્રીવીરજિન ઉત્તર દિગ્ધે ત્રણ કાળ ધ્રમ ના સભવે

અર્થ —હે જીવ! તુ ઉપર જણાવેલી શિક્ષાથી ચેતી જઈ
મુખીઓ થવાની ઇચ્છા હોય નો અન્ય જીવોને મુખ આપ
અને દુષ્ટમાં દિક્ષાનો મેળવવા માટે આ શિક્ષા તારા હૃદય
ધારણ કરજે, વિચાર કર કે-શ્રી વીર પ્રભુને ઇન્દ્રે કહ્યું કે-
પ્રભુ! આપનું આયુષ્ય જરાક વધારો તો બહુ લાલ ધા

તેમ છે, પરંતુ પ્રભુ એ ઉત્તર દીધો કે-હે ઇશ્વર ! ત્રણ કાળમા પણ એમ બન્યું નથી, બનતું નથી અને બનવાનું નથી અર્થાત્ કોઈ તીર્થ જગદિ પણ પોતાનું આયુષ્ય અપ પણ વધારે શક્તિ નથી હ

વસ્તુસ્થિતિ એવી છતાં બહુ ઝાળ જીવન ઝાળે,
હીનેલ ત્રત નિયમો બગાડે જીવ ! તુ શા કાળે ?
વર્જિત પદાર્થો મેવવા વળી દોડનામ ધણી કરે,
એ તો મતિભ્રમ તાહરો મોહિત થઈ આ શુ કરે ? ૪૦

અર્થ — વસ્તુસ્થિતિ આ પ્રમાણેની છતાં પણ તુ બહુ ઝાળ મુવી જીવનની વાછાથી હીધેવા ત્રત-નિયમો ગા માટે જગાડે છે ? ગા માટે તેમા દોડ લગાડે છે ? વળી તુ વર્જિત દ્રવ્યો અભક્ષ્યાદિ પદાર્થો રેવે છે અને વ્યાધિના નિવારણ માટે ઘણી દોડધામ કરે છે આ બધો તારો મતિભ્રમ છે તુ મોહિત-બનાની ચર્મને આ શુ કરે છે ? આમ કરવું તને ઘટતું નથી ૪૦

વળી તુ વિચાર કે કે —

મયોગ જેનો માપજો હોગે વિયોગ જ તેહનો,
જિમ પ ખીનો મેજો તરુ પર તેમ મેજો મર્વનો,
મરનાર મળવાનો નથી શુ કામ પાછળ તેહની,
મગ્વા કરે છે ધમપછાડા એ નિગાની મૂર્ખની ૪૧

અર્થ — હે જીવ ! આ જન્મમા-મસારમા જેનો મયોગ થયો છે તેનો વિયોગ થવાનો જ છે જેમ રાત્રે વૃક્ષ પર જીંદી જીંદી દિશાએથી આવેલા પક્ષીઓનો મેજો મળે છે તેવો આ

સળધીઓના મેળો મળ્યો ॥ આ બધા પણ જુદા જુદા ભવો
માથી અર્જુન આવીને લેગા થયેલા છે તું જાણે છે કે તેમાથી મને
કે અકાળે કોઈ મરણ પામ્યું તો તે મરનાર ક'ની પણ પાડો
મગવાનો નથી તો તેની પાછળ મરવા માટે શા સારું ધમપડાવ
કરે છે ? મરી જવાથી પણ તેની લેગા થવાય તેમ નથી આ તો
બધી તારી મૂર્ખતાની ત્યક્ત નિગાનીઓ છે તુ બૂઝ ખાય છે ૪૧

અજ્ઞાનથી પાડે બગડા આર્તધ્યાને આથડે,
તેથી જ ચીકણા કર્મ બાધે ખાડ ખોદે તે પડે,
પરખડ નાયક કેગવો બળદેવ બળવતા હતા,
પણ આઉંખુ નિજ પૂર્ણ હોતા મગણપ વે આસતા ૪૨

અર્થ — મૂર્ખ મનુષ્યો મોકલું નિમિત્ત પ્રાપ્ત થાય ત્યારે
બરાડા (રાટો) પાડે છે, આર્તધ્યાન ધ્યાન છે, જ્યાં ન્યા
જમીન પર બાળો છે અને તેથી ચીકણા કર્મ બાધે છે વગી
પારકું અહિત કરનારની સ્થિતિ ' ખાડો ખોદે તે પડે ' એવી
થાય છે તુ તારા સળધીઓના મરણથી ખેદ પામે છે પરંતુ
છ બડના સ્વામી ચક્રવર્તી, ત્રણ બડના સ્વામી વામુદેવો અને
બગદેમો વિગેરે પણ આયુ પૂર્ણ થતા મરણને પચે પડી જાય
છે—મરણ પામે છે એવા પણ અહીં કાયમ રહી શકતા નથી તો
બીજાનો શો આશંકા ? માટે ખેદ કરવો તે નકામો છે ૪૨

કાયમ પુરુષ મગનારની કેડે મરણને આહતા,
તેવા પ્રસંગે સત્ત્વગાળી રૈય ઉત્તમ ધારતા,
રોક કગતા ને રડતા સત્ય કૃષ્ણ ના સપને,
જે જન્મ પામે તે મરે એ નિયમ હૃદયે રાખને ૪૩

અર્થ — વગી જે કાયર પુરુષ હોય છે તે મરનારની પાછળ તેના વિયોગ દુઃખથી મરવા ઇચ્છે છે, પરંતુ તેવા પ્રસંગે મત્વશાળી મનુષ્યો તો ઉત્તમ એવું ધૈર્ય ધારણ કરે છે વિચાર કર કે મરનારની પાછળ ચોક કળતા કે ગડતા કાર્ય માત્રુ દુઃખ મળતું નથી અર્થાત્ જનાનો મેળાપ કોઈ રીતે થતો નથી માટે તું આ નિયમ મનમાં ધારી જ રાખજે કે જે જન્મે છે તે જડર મરે જ છે એમાં જગ પણ આશ્ચર્ય જેવું નથી ૪૩

એનું જ હાલે મગણ ને બીજાનું મૃત્યુ ના બને,
તો ગોઠ કવો વ્યાજબી પણ એહવું ન કહી બને,
છદ્મ્ય મરણા જીવને આ કાયદો લાગુ પડે,
ધનવત કે નિર્ધન ભલે તોળાય મૌ એકે ધડે ૪૪

અર્થ — વગી જો તારા મળધીનું જ મરણ થયું ને બીજાનું મરણ થતું ન હોય તો ચોક કે નો વ્યાજબી છે, પરંતુ એવું કાંઈ બનતું જ નથી છદ્મ્ય-મસારી એવા સર્વ જીવોને એ મરણનો કાયદો એક મરણી રીતે લાગુ પડે છે ધનવત કે નિર્ધન ગમે તે હોય પણ મરણ પામે તો મૌ એક ત્રાજવે જ તોળાય છે ૪૪

પ્રિય બંધુ આદિકના મરણથી મહન કિમ તું આદરે ?
શિક્ષા ભંધી આપી તને મગ્ના પરભવ મ ચરે,
હું બાધ ! ચેતી ચાવને વિશ્વાસ ન કડીગ કાળનો,
અણચિતવ્યુ આવે મગણ ઝટ પથ લેને ધર્મનો ૪૫

અર્થ — હું બાધ ! તું તાના વહાવા બધું વિગેરેના મર

હુવી રુદન શા માટે કરે છે ? તે તો તને સારી શિખામણ આપીને પરભવમા ગયેલ છે તેણે એવી શિખામણ આપી છે કે-હે ભાઈ ! તું એનીને આવજે, મરણનો વિશ્વાસ કરીશ નહીં તે અણુચિત્તવ્યુ આવીને તને પકડી જશે, માટે તું જેમ જન તેમ જનીવી ધર્મને પથે પડી જજે-જની ગકે તેટલો ધર્મ કરવા લાગી જજે ૪૫

અનુત્તર સુરોનુ આઉષુ તેત્રીશ સાગરનુ કહ્યુ,
તેવા મુરો પણ ગ્યવન પામે એમ જિનમતમા કહ્યુ
નિશ્ચય મરણુ સસાગીનુ તેથી નીકળ ઉભે પગે,
ને સાધ સજમ તેમ કગતા બહાદુરી છે ત્યા લગે ૪૬

અર્થ —અનુત્તર નિમાનના દેવો કે જેનુ આઉષુ તેત્રીશ સાગરોપમનુ અર્થાત્ અમખ્યાન વરોનુ છે તેવા દેવો પા આયુ પૂર્ણ થના યાથી મ્યવે છે અને મનુષ્ય યાય છે એ જૈન શાસ્ત્રમા કહેલુ છે વગી સમારી જીવોનુ મરણ નિશ્ચયવાનુ જ હોય છે તો તું ઊભે પગે નીકળ-મમાજ છોડી અને અયમની સાધના કર તેમ કરવામા જ તારી બહાદુરી એમ સમજ ૪૬

આડે પગે તો મર્વ નીકળે ત્યા ન હુશિયારી જગ,
આવ્યો સમય આણ્યો જગે મળરો ન આ તક ફરી ક
મરનાર નરને જોઈને એ ઊાધ મનમા રાખજે,
હે જીવ ! જીવન સુધાગજે તિમ અન્યને સભળાવજે

૧ મગજ પામ્યા પછી મટે છે તે આડે પગે ની ગવાનુ છે

અર્થ —હે જીવ ! ઊભે પગે નીકળવાનું એટલા માટે કહ્યું છે
૮-આડે પગે તો બધા નીકળે છે એમા કાંઈ હુશિયારી નથી,
પણ આ ધર્મ સાધવાનો આવેલો સમય ના થો જશે તો તે
ફરી ફરીને મગવાનો નથી, માટે મરનાર મનુષ્યને જોઈને તું
આ શિખામણ (આ જોધ) તારા હૃદયમા ધારણ કરજે તારા
જીવનને મુધારજે અને અન્યને પણ આ વાત સમજાવી-સમજાવી
તાજા દાખલો લેય તેમ કરજે ૪૭

મત્રીશ વસ્તુપાળને પૂછે કુળાળ બીજા જનો,
' આયુ યે છે નિત કુશળ ક્યા ? ' દે જવાબ વિવેકનો,
આશ્ચર્ય એ મરતા વણા તોયે બીજા રહેવા ચહે,
નિદ્રા ઊઠાડીને મુણી એ સુજન શિવપથે ગહે ૪૮

અર્થ —વસ્તુપાળ મત્રીશ્વરને જ્યારે અન્ય જનો કુશળ
પૂછતા ત્યારે તે ઉત્તરમા કહેતા કે-‘ હે ભાઈ ! નિગતર આયુષ્ય
ધનુ જાય છે ને મરણ નજીક આવતુ જાય છે ત્યા કુશળતા
ક્યાથી હોય ! ’ આવો વિવેકયુક્ત જવાબ આપતા હતા વળી
કહેતા કે-આ જગતમા આશ્ચર્યની વાત તો એ છે કે-પોતાની
નજરે અનેકને મરણ પામતા જુએ છે છતા પોતે જીવવાને-
કાયમ રહેવાને ઇચ્છે છે મજાજનો તો આ વાત માલગી પ્રમાદ
નિદ્રાને તણ દઈને મોક્ષમાર્ગેજ સચરે છે-પગલા બરે છે ૪૮

લાગણીથી ધર્મ કરતા પાપકેરા જોગને,
નિશ્ચય ઘટાડીશ ને વધારીશ પુણ્યકેરા ગોગને,
બળવાન જન કમજોર નરને જેમ શીખ દબાવતો,
તિમ પાપપુજ દબાય છે જો પુણ્ય બળિમુ હોય તો ૪૯

અર્થ — હે ભાઈ ! જો તું લાગતીપૂર્વક ધર્મ કરીશ તો જરૂર પાપના જોરને ઘટાડીશ અને પુણ્યના જગને વધારીશ. પછી તું જગતમાં જુઓ છે કે-ગળવાન મનુષ્ય કમજોર માણસને દબાવે છે તમ પુણ્યનું જગ વધતા તારા પાપપુત્ર દગાઈ જશે. ૪૯

હવે જુગુપ્સા મોહનીના બધાંકેતુ કહે છે —

નિંદા ^૧કર તા મઘની તેને વળી ^૨તગડોડતા,
ઉત્તમ સદાચારીતણી નિત ખોદણીને ^૩સારતા,
તણ કારણે અજ્ઞાનજન બાધે જુગુપ્સા મોહની,
નિંદા કરીગના કોઈ દિન શ્રીસવ ગુણી માનવતણી પ

અર્થ — ૧ શ્રી મઘની નિંદા કરતા તેમજ ૨ તેને તરડોડત - તેનું અપમાન કરતા અને ૩ ઉત્તમ મહાચારી મનુષ્યની નિરતર ખોદણી કરના-આ તણ કારણે અજ્ઞાની-જનો જુગુપ્સા મોહની બાધે જે માટે હે બધાતમા ! તું કોઈ દિનમ તણ અતુર્વિધ સઘની જે ગુણી મનુષ્યની નિંદા કે અપમાન કરીશ તર્જી પવ

શ્રી મઘ ડેહલો બહુમાન આપવા લાયક છે તે બનાવે છે.

શ્રી સવના પદકમલકેડી ધૂળના પુજે કરી,
મુજ આગણ પાવન થરો ક્યારે પરમ હરખે ડગી ?
મત્રીશ વસ્તુપાળ એવી ભાવના નિત ભાવતા,
ઉત્તમ વિવેકે સવને તમ ચણ વોઈ જમાડતા પ

અર્થ — મત્રીશ વસ્તુપાળ પરમ હર્ષપૂર્વક એવી ભાવના નિરતર ભાવતા હતા કે-શ્રી સઘના ચણકમળની ધૂળના પુજવડે મારું આગણ ક્યારે પનિત્ર વગે ? આવી ભાવના સાં

જ્યારે પ્રસંગ મળે ત્યારે વિરેકપૂર્વક શ્રી મધના ચરણકમળ
પોનાને હાથે ધોઈને ઘણી લક્ષ્મી માથે જમાડના હતા ૫૧

ઠો સ વપતિ મોટા તમે ધમ લોક ઘોસે મરીને,
ત્યારે કહે વિનયે કમી શ્રી મ વપતિના અર્થને,
મ વ ડે પતિ જેહનો હું તેહનો છું મ વનો,
નાયક થવા લાયક નથી લઘુદામ હું છું તેહનો ૫૨

અર્થ — જ્યારે લોકા વસ્તુપાત્ર મરીને કહે ક-તમે તો
મોટા મધપતિ છો ત્યારે ત વિનયપૂર્વક મધપતિ ચબ્દનો
આવે અર્થ કરતા કે- 'મધ છે પતિ જેનો તેનો હું છું
અર્થાત્ હું મધનો નાયક થનાને લાયક નથી પણ હું તો
મધનો લઘુદામ છું ' ૫૨

વગી મધના મકરન સમઘી કલેડુ છે કે -

પૂજ્ય નદીસૂત્રમા જેની વણી ઉપમા કહી,
જે રતનકેરી ખાણુ સમ પ્રભુ જેહને નમતા મહી
જિમ ખાણુમા રત્નો પણા તિમ મ રમા રત્નો પણા,
અરિહત કવળી ગણુપના નુતકેવળી આફિક વણા. ૫૩

અર્થ — પૂજ્ય એવા નદીસૂત્રમા શ્રીમધને ઘણી ઉપમાઓ
કહેવી કે જે રત્નોની ખાણ છે અને જેને પ્રભુ તીર્થ ૫૨ પણ
નમે છે જેમ ખાણુમાં રત્નો અને પ્રકાશના-ઘણા હોય છે
તેમ શ્રીમધમા પણ અરિહત, કવળી, ગણુધર અને શુનકવળી
વિગેરે ધનારા ઘણા રત્નો છોડે હોય છે ૫૩ વગી -

જે સવની પૂજા કરે તે જાતિ કુળ નિર્મળ કહે,
 છેદે જ દુર્ગતિ દોરડા નિજ નામને ગગિમડળે,
 લખતો જલાજળી દે જ દુઃખને સ્વર્ગશિવની મપદા,
 પામે જ તે જન અદ્યકાળે તીર્થપતિની મપદા ૫૪

અર્થ —જે શ્રીમદની પૂજા કરે છે તે પોતાની જાતિને
 અને કુળને નિર્મળ કરે છે, વળી દુર્ગતિરૂપ દોરડાના મળધને
 કાપી નાખે છે અને અદ્યકાળમાં પોતાનું નામ લખાવે છે,
 દુઃખને જલાજળી આપે છે, સ્વર્ગ ને મોક્ષના મુખની સપદા
 પામે છે એટલું જ નહીં પણ અદ્ય કાળમાં તીર્થપતિપણીની
 સપદાને પણ પામે છે ૫૪

વર આગણે તેના જ હોવે વૃદ્ધિ મેનૈયાતણી,
 વરમાય દાખલ થાય રત્ન નિધાન વર ગણિયામણી,
 આ મુરસતા તેના વરે ઊગે જ ધર પાવન કરે,
 જે જનતણુ શ્રી સવ તેને લાભ બોલેલા મળે ૫૫

અર્થ —જે મનુષ્યનું ઘર શ્રીમદ પાવન-પવિત્ર કરે તેને
 ઘર આગણે મેનૈયાની વૃદ્ધિ થાય, રત્નના નિધાનની રગિ
 યામણી શોભા તેના ઘરમાં દાખલ થાય અને વાદિત કુંજ
 આપનારી કપવત્તા તેના ઘરના આગણામાં ઊગે-આટલા
 લાભ તેને મળે ૫૫

જે તીર્થરૂપ ગણાય પ્રભુજી સમવમરણે બેસતા,
 “ ૐ નમો તીર્થસ્ય ” બોલી દેશના નિત આપતા,
 મહિમા વણે શ્રી સવનો વાયમ્પતિ કહી ના ગોકે,
 ભદ્ર ગુણનો સધ જાણે ભક્તિથી ભવ તગી શકે. ૫૬

અર્થ — જે મધ તીર્થરૂપ ગણાય છે તે
એસતા તીર્થ કર પણ કે નમો સિત્થસ્સ એ જાણે કે
રૂઢા કરે છે અને પછી દેગના આપે છે એ કે જે કે
મહિમા એટલો બધો છે કે વાયવ્યપતિ પણ તે જુદા જુદા
નદી એ શ્રી સધ ગુણનો બહાર છે અને જે જે જુદા જુદા
જીવ આ મમાગસમુદ્ધી તરી શકે છે ૫

આ વિશ્વરૂપ સરોવરે જિનવર્મરૂપ દુઃખ જી.
શ્રીસ વ જાણે હ સ ઉત્તમ હોય ઇમ દુઃખ જી.
એવી જ ઉત્તમ ભાવના મત્રીશ વર્મરૂપ
તે આગતી શુભ ભાવના પણ ભાવના જી.

અર્થ — આ વિશ્વરૂપ સરોવર ત્ર્યંબકે
શ્રી મધ જાણે ઉત્તમ હ સ સહય દેવ કે જે જે જે
આવી ઉત્તમ ભાવના વસ્તુ માળ મત્રીશ ત્ર્યંબકે
મધ વિષે પ્રથમ ઠહેની ભાવના પદ્ય ત્ર્યંબકે જે જે

ભવમા રખડતા જીવ ' તુ બદ્ધ વસ્તુવસ્તુવસ્તુ
નહિ અને માત્રાજ્ય પામ્યો પૂરુષ કે જે જે જે
પદવી મળે ના જો મળે તો એ જે જે જે
મોટું મ વપતિ બની કે બહિષ્કૃત વસ્તુ ૫૮

અર્થ — હે જીવ ! આ વસ્તુ કે જે જે જે જે જે
વખત મનુષ્ય સબધી અને જે જે જે જે જે જે જે જે જે

પામ્યો પવ્વ પૂજ્ય સઘપત્નિની પત્ની પામ્યો નથી, તથી જે
તે પદવી તને ગ્રામ થાય તો તે તારા બામ્યોદયની નિશાની
મમજવી, માટે મઘપતિ થઈને શ્રી મઘ પી ભક્તિનો લાભ લે ૫

હવે સઘપતિ વચની ચોચના ડોનામા હોય ? તે કહે છે —

માતાપિતાનો ભક્ત જે પરિજન સ્વજન સતોપતો,
શાત સ્વભાવે જેહ શ્રદ્ધા રગ પૂરે દીપતો,
મદ કનહ ટાળણહાર ઉજ્જવળ શીલબુદ્ધિ ધારતો,
દાન વર્ષી તિમ દયાળુ પરવિભવ ગુણ પેખતો ૫૬
આનંદને ધરતો નિરંતર તેમ પચ દકારને,
દાક્ષિણ્ય ગુણથી ગોભનો ત્રણ કાળ પૂરે નાથને,
તેવા ગુણો જે ચિત્ત ધારે તેહ મ વપતિ મુગો,
એ ભાવ મક્ષેપે ઠલો વિસ્તાર ગામ્ર વિષે ગો ૬૦

અર્થ — ૫ માતાપિતાનો ભક્ત હોય, સ્વજન પરિવારને
સતોપ આપનાર હોય, શાત સ્વભાવી હોય, શ્રદ્ધા રગન
મમૂજથી દીપતો હોય, મદ ને કનહનો ટાળનાર હોય, ઉજ્જવળ
શીલગુણને તેમજ નિર્મળ બુદ્ધિને ધારણ કરનાર હોય, દાન
હોય, દયાળુ હોય, પાત્રકા વૈભવને તમજ ગુણને તેનારો હોય
ભેદને રાજ થનારો હોય, નિરંતર આનંદી સ્વભાવવાળો હોય
પાચ દકાર (દમ, દયા, દાન, દક્ષતા ને દીનતા—તમતા) ને ધારણ
કરનારો હોય, દાક્ષિણ્યનાના ગુણથી ગોભીતા હોય અને ત્રણ
કાળ દેવગુણની પૂજા ભક્તિ કરનારો હોય આના ગુણોને
ચિત્તમાં ધારણ કરનાર હોય તને તમારે મઘ પતિ થવાને ચોમ

જાણુરો કસો કડે છે કે-મે આ ભાવ અહીં સમેપથી કહેવ છે,
જાણી શાસ્ત્રમા તા આને માટે ઘરો વિસ્તાર કહેવો છે ૫૮-૬૦

વસ્તુપાળ મ ત્રી શ્રી મઘની ભક્તિ કરના ભાવના ભાવે છે કે —

આજ પૂરા ભાગ્ય ખીટયા આજનો અવસર ભલો,
આજે કળી આશા જનકની માહરી માતાતણો,
આજે જ આશીર્વાદ કળિયો મિહગિરિમા આવતા,
યાત્રાળુઓની ભક્તિ કરવા સમય ઉત્તમ પામતા ૬૧

હું ધન્ય વળી કૃતકૃત્ય માનું જન્મ પાવન માહરો,
મકળી વડી મુજ આજની ને દિવસ પાવન માહરો,
ઈમ મત્રી વસ્તુપાળ ભાવી સવની ભક્તિ કરે,
ખાહુ લાલ પામે એ મુણીને મ વપતિ શિક્ષા ધરે ૬૨

અર્થ — આજે મારા ભાગ્ય પૂરપૂરા ખીલા, આજે મને
એમ અવસર પ્રાપ્ત થયો, આજે જ મારા પિતાની આશા
ફળિભૂત થઈ અને આજે જ મારી માતાના આશીર્વાદ આ
મિહગિરિમા આવતા મને કળ્યા કે જેથી હું યાત્રાળુઓની
ભક્તિ કરવાનો અવસર પામ્યો હું ધન્ય છું, કૃતકૃત્ય છું,
આજે મારો જન્મ પાવન થયો એમ માનું છું આ વડી
મકળ છે અને આજનો નિવસ પણ પવિત્ર છે આવી ભાવના
ભાવના મતા મત્રીશ્વર વસ્તુપાળ શ્રી સધવી ભક્તિ કરે છે આ
પ્રમાણેની હકીકત માબગીને જે મઘવતિની શિક્ષાને (યોગ્યતાને)
પોતાના હૃદયમા ધાન્સ કર તે ઘણું લાલ પામે ૬૧-૬૨

હવે જીવ સીમે કેમ જાયે ? તેના કાન્હો કહે છે —

લોહુપતા^૧ વિપયાદિમા ન કરીશ જૂઠા વયણુને,^૨
તજ વકતા^૩ ઇર્ષ્યા^૪ પરસ્ત્રીના વિલાસો પ્રેમને,^૫
એ પાચ કાન્હુ ના તજે તો બાધતા સીવેદને,
ધારી મરણતા મત્ય જોવી મીઠા નિર્મળ ધાગને ૬૩

અર્થ — હે જીવ ! ૧ તુ ઇદ્રિયોના વિપયાદિમા લોહુપતા-
આસક્તિ કરીશ નહીં, ૨ અમત્ય વચનો જોનીશ નહીં, ૩
વકતા ને ૪ ઇર્ષ્યા તેમજ ૫ પરસ્ત્રીના વિલાસોને—તેના પ્રેમને
તજ દેજે જો આ પાચ કાન્હુ તજીશ નહીં તો સીવેદ
બાધીશ, માટે તને તજ મરણતા ધારણ કરજે, સત્ય જોવજે
અને નિર્મળ શિવગને ધાણ કરજે ૬૩

ઉપર સીવેદ બાધનાના પાચ કાન્હો બતાવા તે કાન્હોથી
થતી હાનિ અને નુકશાન વિશેષ પ્રકારે જતાવે છે —

પરનાગીમા આસક્ત ને તિમ વિપયલોહુપ જીવને,
રોગાદિ ખૂરા નીપજે મુણુજે જ ત્રીજા અગને,
રોગની ઉત્પત્તિ ત્યા નવ કાગણે પ્રભુ ઉચ્ચરે,
ઇર્ષ્યાતણા ખૂરા વિપાકા અગ્નિગર્ભને મળે ૬૪

જૂઠા વયણુ ઉચ્ચારતા વસુગય હુ ખ બહુ પામતા,
વકતાને ગખતા સ્ત્રીભાવ તિગ્પિણુ પામતા,
ભગવત ત્રીમુખ જોવતા સીના જનો મુખ પામગે,
ભાવ ચોખ્યા ગખનારો ગખડપટ્ટી ટાળગે ૬૫

અર્થ — પરત્રીમા આમક્રા પુરુષને તેમ જ નિયતા લોપીને અનેક પ્રકારના માઠા વ્યાધિઓ થાય છે એમ ગ્રીન્ન અગ-કાલાગમા કહ્યું છે રોગની ૬ પત્તિના ત્યા નવ કાળો પ્રભુએ કહ્યા છે ઇર્ષ્યાના માઠા વિપાક જે જાગ્રિયર્મા તાપસને પ્રાપ્ત થયા છે તે જાણી ઇર્ષ્યાને તજજે અમત્ય વચન બોલવાથી વસુરાન્ત ઘણા હુ ખો પામ્યો હતા વક્રતા રાખવાથી જીવ સ્ત્રીવેદ ને નિર્ધાયપણુ સામે છે અને શુદ્ધ ભાવવાળો આ મસારની રખડપટ્ટી ગાળી યકે છે આમ જાણી એ બવા દોરોથી ૬૦ રહેજે ૧૪-૬૫

હવે પુરુષને માધવાના જાણે કહે છે —

નિજ નાર મતોપી બની^૧ ગુણીને મુખીને જોઈને,
ઇર્ષ્યા કરે ના એમ માની પૂર્વભવના પુણ્યને,^૨
કન્તા કપાયો પાતળા^૩ જિનધર્મ ચોખ્ખા દિલથી,^૪
ચક્રિ કાળે નરવેદ ખાને એમ જાણ્યુ ગાત્રથી ૬૬

અર્થ — ૧ જે મનાગમતોપી હોય, ૨ ખીન્ન ગુણીને તેમજ મુખીને જોઈને જે ઇર્ષ્યા ન કરે, તેના પૂર્વભવના પુણ્યનો વ્યભાને ઠ કપાયો જેમ બને તેમ પાતળા-મન્ય ધરાવે અને ૪ જૈન ધર્મનુ ચોખ્ખા દિલથી આધન કરે-એ ચાર કાળો જીવ પુરુષને માધે છે, એમ સાચોથી જાણેલું છે ૬૬

હવે નયુમ-વેદ જાવવાના જાણે કહે છે —

ઉભયમા આમક્રિ રાખે^૧ ભાડયેપ્રા આદરે,^૨
સ્ત્રી આદિના વ્રતભગ કરનો ભોગ ઇચ્છા અતિ ધરે

કોનાદિ તીવ્ર કપાય ધન્ટા^૧ એહવા ચઉ કારણે,
કિ કર બનેલા મોહના બાધે નપુ મક વેદને ૬૭

અર્થ — ૧ સ્ત્રી અને પુરુષ બંને પર જે આ પ્રિતિ રાખે,
૨ બાહ્યેષ્ટા કરે, ૩ આ આદિના મતાનો ભંગ કરતાં મતા
કામભોગની તીવ્ર ઈચ્છા ધરાવે અને ૪ કોષાદિ તીવ્ર વપાયોને
ધારણ કરે—આ ચાર કારણે મોહરાજના દામ બનેલા છવે
નપુ સકલેહ બાને છે ૬૭

ચારિત્રમોહની બાધનાના સામાન્ય નાત ડારણો કહે છે —

નિ દા કરતા માધુની^૧ વળી વિદ્યન કગતા ધર્મીને^૨,
નિત્ય અવિરતને વખાણે^૩ દેશવિરતિવતને,
બહુ અતગચ કરે^૪ વખાણે નિત્ય નારી આદિને^૫,
ચારિત્રમા દૃષણ બતાવે^૬ નોકપાય કપાયને ૬૮

પ્રકટાવનારો^૭ સાત ડારણ તીવ્ર સયમમોહની,
બાધે બચી એથી ન કરજે નિદના મુનિગજની,
મદદ કરજે ધર્મીને ચારિત્ર નિત્ય વખાણજે
હોતા કપાય સમાવજે બળ મોહનુ જ પટાડજે ૬૯

અર્થ — ૧ સાધુની નિંદા કરતા, ૨ ધર્મીને ધર્મકાર્યમાં વિદ્ય
કરતા, ૩ અવિરતિ મનુષ્યોને વખાણતા, ૪ દેશવિરતિવાળાં
બહુ પ્રકારના અતગચ કરતા, ૫ સ્ત્રી આદિના વખાણ કરતા,
ચારિત્રવાનમા દૃષણો બતાવતા અને ૭ કપાય તથા નોકપાય
પ્રગટાવતા—આ સાત કારણે છવ ચારિત્રમોહની કર્મ બાને છે

માટે તેથી બગી જવા માટે મુનિગજની નિદા કરીશ નહીં,
ધર્મી^૧ હોવોને મદદ કરજે, ચારિત્રીના વખાણ કરજે અને કપાય
પ્રગટ થતા જ તેને પ્રમાણી દેજે તેમજ મોક્ષ મળે ધન્ય હોય
તેથી ચારિત્ર-મોક્ષની બધાએ નહીં ૬૮-૬૯

હવે ૭૦ નંકાયુ થા ન તે બાધે તે કહે છે —

પચેન્દ્રિને હણતા^૧ વણા સાવધ આગ ભે કડી,^૨
મૂર્ખા સ્વરૂપ પગિઝહ કરતા^૩ કૂગતાને આહરી^૪,
મામ ખાતા^૫ ગૈદ્રધ્યાને^૬ વૈરબુદ્ધિ થિય કરી^૭,
પરેવા^૮ કપાયે કૃણુનાસ^૯ કાપોત^{૧૦} લેરયા દિસ ધરી ૭૦
ભૂક વફતા^{૧૧} ચોગી કરતા^{૧૨} ભોગ માધન મેવતા,^{૧૩}
દ્વિયવગે બહુ પાપ કરતા^{૧૪} નરક હવિત બાધતા,
હે હવ ! પદ્મ કાગો એ ડોહજે નિત ચેતતા,
નંકાયુને બાધ્યા પછી પરત ત્ર જન ના છૂટતા ૭૧

અર્થ — ૧ પચેન્દ્રિય હોવોને હણતા, ૨ ઘણા નાવધ
આ લો ન તા, ૩ પગિઝહની પ્રતિભય મૂર્ખા ધરાવતા, ૪
કૂગતાને ધાવ કરતા, ૫ મામ ખાતા, ૬ ગૈદ્રધ્યાન ધ્યાતા,
૭ વૈરબુદ્ધિને ગિવર કરતા, ૮ પરેવા અનતાનુગ્રાધી કપા
યમા વર્તતા, ૯-૧૦-૧૧ કૃણુ, નીવ ને કાપાન એ ત્રણ
અશુભ લેશ્યા ધારના, ૧૨ અમય ભોવતા, ૧૩ ચોગી કરતા,
૧૪ ભોના માધનોને વા-વા-વેનતા અને ૧૫ દ્વિયોને
વશ વડને બહુ પ્રમાણના પાપો કરતા હવ નરકમતિનુ આયુ
બાધે છે, માટે હે હવ ! તુ એ પદ્મ નરણા વગ તેનાથી

નિન્ય ચેતતો રહેજે, કારણ કે નરકાયુને બાધ્યા પછી તો પરત ત્ર
ચર્ધને નેનાથી છૂટી રહાતુ નથી—નરકે જવુ જ પડે છે ૭૦-૭૧

હવે ઉત્તર જણાવેલા કારણો ન મેવવાનો હેતુ બતાવે છે -

માકડ પકડતા દૂર ભાગે એહથી મમજાય છે,
જીવન બહાણુ માનનારા સર્વ જીવ જણાય છે,
મોટે હણાશ ના કોઈને ન કંગીશ આજ ભો કદી,
ધન આદિની મર્યાદા તજી માયા વચણુ નિત્યે વદી ૭૨

મન વચન કાયાએ કરી કમણા નિગન્તર પાળજે,
સાત વ્યમનો છોડજે વળી આર્ત-ગૌડ ન ધ્યાવજે,
વેગ ના કદી રાખજે હોતા જ રીત ખમાવજે,
આલોચના ઝડી જ કુન્દર વહત ચૂર્ણિ નિગીથ જે ૭૩

ખેવા કપાયો કૃષ્ણ નીલ કાપોત લેરયા છોડજે,
ચોગી કરીશ ના કોઈ દિન વિષયો બરા તરછોડજે,
માતાપિતાને મેરકું રહે વિષય દુ ખદાયી કહ્યા,
હેવટ જવાબ મચોટ દેતા જનક જનની થિય થયા ૭૪

પુત્રભિક્ષા આપવા પ્રભુ વીરને તત્પર થયા,
મેરમુનિ મયમ ધર્મને સર્વથા મુખિયા બન્યા,
મોટા વિદેહે મિદ્ધિ લેરો એમ છઠ્ઠા અગમા,
એવુ મુણી વિષયાદિને તજ દૂર સમજી માનમા ૭૫

આ ચાગ કાવ્યમાથી શરૂઆતના અઢી કાવ્યમા નરકાયુ બધના કેતુઓ દૂર કરવા-તજવા સબધી ઉપદેશ આપ્યો છે અને પાછળના દોઢ કાવ્યમા મેઘકુમારની દૂકી કથા કહીને વિષયોનું ત્યાજ્યપણ અને સમાગને છોડવા લાયક મમજ્જવ્યો છે તે મા પ્રમાણે —

અર્થ — માનડને પડડતા તે ભાગી જાય છે તેવી સમજાય છે કે સર્વ જીવને જીવવું વહાલું છે, મારે હે બધ્ય ! તું ડોહ જીવને હણીશ નહીં અને જીવોની વિનાશના વાય એવા આ બના કાર્યો કરીશ નહીં દ્રવ્યાગ્નિની મૂર્છા તજી દેને અને સત્ય વચનો બોલજે, મન-વચન-માયાગી નિરત્ર દયા પાળજે, માત વ્યસનો તજી દેને-નેવીશ નહીં, આર્ત-ગેદ્ર ધ્યાન ધ્યાયીશ નહીં, કોઈની માથે વૈર રાખીશ નહીં અને ભૂક અમીતિનું કારણ બનતા તન્નજ ખમાવી લેજ, પાપનાં આલોચના વારવાગ કર્યા કરજે, થી નિગિધ સૂત્રની ગૂર્જિમા આ કાર્ય દુષ્ટ કહેલ છે પહેલા ચાગ અનતાનુગધી ટપાયો ટાગજે-કરીશ નહીં અને દૃષ્ટ, નીચ ને કાપોત લેશ્યા ઠોડી દેને, એ લેશ્યાવાગા અધ્યનમાય સેવીશ નહીં, ચોરી કરીજ નહીં અને ઇદ્રિયોના વિષયોને તરડોડજે અર્થાત્ તના પન્ નિગદર બાવ રાખજે જે આ પ્રમાણે વર્તાય તા નરકાયુનો બધ થશે નહીં

વિષયના દુખદાયીપણા ઉપન્ કર્તા મેઘકુમારનું દષ્ટાત કહે છે — મેઘકુમારે વીરપ્રભુની દેશના માલગીને માનાપિતાને ઇદ્રિયોના વિષયો મહાદુખદાયી છે એમ કહ્યું ત્યારપછી પરસ્પર વિવાદ ચાલતાં ઉપરે જ્યાર મેઘકુમારે મચાટ જવાળ દીધો અને પોતે મસાર છોડવાને જ ઇચ્છે એમ ચાલકસ કહ્યું ત્યારે માનાપિતા ગ્વિન્ થઈ ગયા પછી શ્રી વીરપ્રભુને

પુત્રભિયા આપવા તત્પર વયા ભિક્ષા આપી મેઘક્રુમાર પ્રભુ
 પાને ચારિત્ર અગિકાં કર્યું ચારિત્ર પાળીને સુખી થયા મરણ
 પાત્રીને સર્વાર્થમિદે દેવ થયા ત્યાથી આવીને મોટા વિદેહમા-
 મલાનિદેહત્રેમા મનુષ્ય થઈને મોચે જશે આ પ્રમાણે ૮૪
 અગમા-સાતાધમ કથામા કહ્યું છે આ દષ્ટાત સામગી માનમા
 મમશ્વ જર્મને વિષયાદિને દુઃ તથા દેવે કે જેથી તાર
 ક યાત થશે ૭૨-૭૪

૫મી આ મળધમા વિશેષ કહે છે —

પ્રભુવાણોને મુણવાથકી વશ થાય મનરૂપ વાદરો,
 એમ કરવાથી જ હૃદય હોય વગ કહે ગણપતે,
 ઉપદેશ પદ્મ કાણોને ઝાડવા સક્ષેપથી,
 મે મુત્રને અનુસાર દીધો અગ પણ વિપરીત નથી ૭

અર્થ — પરમાત્માની વાળી સાબળવાળી મનરૂપ વાનર
 વશ થાય છે અને એમ કરવાથી જ હૃદયોરૂપ અશ્વ પણ વશ
 થાય છે એમ ગણધરા કહે છે મર્ત્ય કહે છે કે-મે નગકાયુ
 ણાધનાના ૫૦ કાણો ન નેવવા માટે મક્ષેપથી ઉપદેશ મૂત્રને
 અનુસાર જ આપ્યો છે એમા જરા પણ વિપરીત કહેવ નથી ૭૨

૬વે તિર્થ અ આયુના ૧૩ બધહેતુ કહે છે —

ઉન્માગની દદ્દ દેગના^૧ કરતા વિનાશ મુમાર્ગનો^૨,
 પન્દ્રવ્યને સતાડતા^૩ આદર દ્વિતીય કપાયનો^૪,
 કન્તા^૫ કપટ^૬ વ્રત-ગીતને કન્તા મલિન^૭ આગ ભને^૮,
 પરિગ્રહ કન્તા^૯ આર્તધ્યાની^{૧૦} ચિત્તગમેશત્યને^{૧૧} ૭

કાપોત^{૧૨} નીલ લેરયા^{૧૩} બળે તિર્યચ આયુ બાધતા,
એ તેર કાગણુ ગણુધરો નિજ શિષ્યને સમજાવતા,
સન્માર્ગને નિત પોપવા શિવમાર્ગની ગુભ દેશના,
હે જીવ ! દેજે ડોડજે વ્યાપારને આગ ભના ૭૮

અર્થ — ૧ ઉન્માર્ગની દેશના આસ્વાથી, ૨ મન્માર્ગનો
વિનાશ કરનાથી, ૩ પરદ્રવ્યને મતાડનાથી, ૪ બીજા અપ્રત્યા
ખ્યાનાવરણી કપાયનો આદર કવાથી, ૫ કાટ ન વાથી,
૬-૭ વ્રત તથા શીલને મલિન કરવાથી, ૮ આરબો પ્રવાથી,
૯ પગ્નિહ વધાનાથી, ૧૦ આર્તધ્યાન ધ્યાવાથી, ૧૧ શયોને
ધરાવનારી અને ૧૨-૧૩ નીલ તથા કાપોતલેશ્યાના બાધથી
જીવ નિયચનુ આયુષ્ય બાધે કે નેથી આ તે કાગણો
તજવા માટે ગરુધના આચારો પોતાના શિષ્યોને સમજાવ છે
હે જીવ ! તુ પણ સન્માર્ગનુ પોપજ કરવા માટે શિવમાર્ગની
દેશના આપજે અને આરબના વ્યાપારાદિ તજી દેજે કે જથી
તિર્યચ ગતિનુ આયુ ગધાય નહીં ૭૭-૭૮

હવે ઉપર જણાવેલા દારણો તજવા માટે ઉદ્દેશ આપે છે —
પરદ્રવ્યને ઢેપુ ગણી શુભ વ્યાનને નિત મેવજે,
દિવમા સરસતા ગાખજે વ્રત શીલને સભાળજે,
પગ્નિહ તજી મિથ્યાત્વ માયા ને નિચાણુ ડોડજે,
કાપોત નીલ લેરયાતણા પગ્નિહામ ન કદી રાખજે ૭૯
જેણે કંગી શ્રાવકપણુ આ જીવડે પામે નહીં,
બીજા કપાયો તેહવા બાણી ઉદ્યવશ થા નહીં,

મનમા ય એવા અક્ષરો નિત કૈતરીને રાખજે,
મન વચન કાય સુધારજે તિર્થ ચના દુ ખ ટાળજે. ૮૧

અર્થ — પારશ દ્રવ્યને માટીના ઢેફા મમાન નિ આગ જાલીને તણ દેજે, શુભ ધ્યાનને નિરતર એવજે, દિવમા મગવના રાખજે, હીધેવા વ્રતનિયમાદિને જરામર મહાળજે, પરિગ્રહ તજજે-ઘટાડજે, માયામિથ્યાત્વ અને નિયાળુને તણ દેજે, કાપોત ને નીવવેશ્યાના અધ્યવમાયો ધરાવીશ નહીં, જેના ઉદયથી જીવ શ્રાવકપણ પામી શમ્તો નથી એવા જીજ્ઞા અમ્ર યાજ્ઞનાવારણી કપાયોના ઉદયને નશ ધર્મશ નહીં, મનમા પણ એવા અક્ષરો ઠેકારી રાખજે, મન-વચન-કાયાને સુધારજે અને અનેક તિર્થ ચોના દુ ખો મટાડજે કે જેથી તને તિર્થ ચ ગતિના દુ ખ પ્રાપ્ત વશે નહીં ૭૬-૮૦

હવે મનુષ્યગણિનું આયુ ઠમ જ ધાય ? તેના કારણો કહે છે —

આવો પંધારો એમ કહી ઓવાવતા ગુણુવ તને,^૧
પોતે જ ઓક્ષાવે પ્રથમ ધાગી ગૃહસ્થ વિવેકને,^૨
હિતકાઠી પ્રિયમિત વચન વહતા^૩ દાન પગ્ને આપતા,^૪
દેવ ગુરુને પૂજતા^૫ તિમ ધર્મ^૬યાને રાચતા^૭ ૮૧
આગ ભ^૮ પરિગ્રહ^૯ અટપ ડરતા સરવતાને^૯ રાખતા,
વ્યવહારમા મચ્ચમ્ચતા^{૧૦} કાપોત^{૧૧} પીત^{૧૨} લેરયા છતા,
મચ્ચમ પરિણામે કડી^{૧૩} પરને મુખે મમજવતા^{૧૪},
ત્રીજા કપાયે^{૧૫} શ્રેષ્ઠ નરના આઉખાને બાધતા ૮૨

અર્થ — ૧ આવો, પધારો, એવા મીઠા વચનોવડે પ્રથમ બીજા ગુણવત્તને બોલાવતા એટલે એવા મૃદુમ્બપણાના વિવેકને ધારણ કરતા, ૨ હિત, મિત ને પ્રિય વચન બોલતા, ૩ દાન દતા, ૪-૫ દેવશુભને પૂજતા, ૬ ધર્મધ્યાનમા તત્પર રહેતા, ૭-૮ આરબ પરિચહને ઘગડતા, ૯ સરવપણાને ધારણ કરતા, ૧૦ વ્યવહારમા મધ્યમ્બપણુ વરાનતા, ૧૧-૧૨ ઠપોત ને નીલ લેશ્યામા વર્તતા, ૧૩ મધ્યમ પરિણામને સેવતા, ૧૪ બીજાને મારી ગીતે સમજાવતા અને ૧૫ ત્રીજા કથાયમા વર્તતા છવ મનુષ્યનુ આયુષ્ય બાધે છે ૮૧-૮૨

હરે દેવગતિનુ આયુષ્ય બાધવાના ૫૦૨ કારણો કહે છે —

૫૬૨ મુરાયુ કાળો એમ તીર્થપતિજી બોલતા,
સયમ સરાજે^૧ દેશ સયમ^૨ શુદ્ધ શ્રદ્ધા^૩ ગખતા,
કટ્યાણુમિત્રતણો પરિચય^૪ શુદ્ધ તપને^૫ સાધતા,
ત્રણ રત્નને આગધતા^૬ નિ^૭કામ નિર્જરણા થતા^૮ ૮૩
મૃત્યુકાળે પદ્મલેરયા^૯ પીતલેરયા રાખતા,
ધર્મ ત્રવણુ કગ્વાતણો અભ્યામ ઉજ્જવળ રાખતા,^{૧૦}
અવ્યક્ત સામાયિકબળે^{૧૧} અજ્ઞાનતપને માધતા,^{૧૨}
ગુલ પાત્રમાહે દાન^{૧૩} દેતા દેવલવને પામતા ૮૪
મગ્તા^{૧૪} ગળે ફાંમે દઈ જળ અગ્નિ^{૧૫} આદિક આપને,
કંઈક લાયક છવ પ્રાયે બાપતા સુઝ આપને. —

સમભાવની જ્યા મુખ્યતા વિસ્તાર બોધ ન જે વિષે,
તેવી પવિત્ર ક્રિયા કહ્યું અગ્યકત મામાયિક શ્રુતે ૮૫

પ્રથમ અહીં કાં યમા દેવાયુ જાધવાના ૧૫ કાગ્જો કહ્યા
છે અને તે વા બે પાદમા અન્યમ્ત મામાયિક્તુ ૨૫૩૫ કહ્યું છે

અર્થ — દેવાયુ જાધવાના ૧૫ કાગ્જો છે એમ તીર્થ
પત્રિએ કહેવ છે તે આ રમાણે - ૧ સરાગ મયમવી, ૨ દેશ
વિગ્નિપણાથી, ૩ શુદ્ધ શ્રદ્ધા ધગવાથી (મમકિતથી), ૪
કલ્યાણભિન (ધમ) નો પરિચય નિગતર ગણવાથી, ૫ શુદ્ધ
તપ કરવાથી, ૬ વ્રજી ન્તન (જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર) ને આરા
ધવાથી, ૭ અકામ નિર્જગથી, ૮-૯ મૃત્યુ મમયે પત્રવેગ્યા
ને તજેનેશ્યામા વર્નવાથી, ૧૦ ધર્મ રાજ કરવાનો અભ્યાસ
નિરતર નાખવાથી, ૧૧ અ યકત સામાયિકતા જાગી, ૧૨
અજ્ઞાન તર (કષ્ટ) કરવાથી, ૧૩ શુભ દાનમા દાન દેવાથી, ૧૪
ગણે કાનો ખાઈને મરવાથી અને ૧૫ જગ અગ્નિ વિગેરેના
સાધનવડે મૃત્યુ પામવાથી દેવાયુ યોગ્યતાનાજા જીવ દેવગતિના
આયુને જાધે છે

મમભાવની જ્યા મુખ્યતા છે પણ વિસ્તૃત બોધ નથી
એવી રીત પવિત્ર ક્રિયા કરવી તેને શાસ્ત્રકારે અ યમ્ત મામાયિક
કહ્યું છે ૮૩-૮૪-૮૫

ક યાણુમિત્ર બેને જહીએ ? તે મમજવ છે —

સારણા વળી વારણા તિમ ચોયણા પડિચોયણા,
ધર્મમા નિત્યે તને જે બેડવા કરતા સદા,

આયતનને સેવતા નિ મ્વાર્થ તુજ હિત આહતા,
કટ્યાણુભિત્રો તેહવા તુ' મેવજે પદ તેમના ૮૬

અર્થ —તને ધર્મમા જોડવા માટે જે નિરતર માગણા,
વારણા, ચોયણા (પ્રેરણા) ને પડિચોયણા કરતા હોય, ધર્મના
આયતનને સેવનારા હોય અને નિરતર નામ હિત આજનારા હોય
તેને તુ ક યાણુભિત્ર જાણુજે અને નિરતર તેના ચ જાની
સેવા કરજે ૮૬

—વે છઠ્ઠા નામકર્મના જ ધહેતુ કહે છે —

જે ભેદ છઠ્ઠા કર્મના તે અશુભ ગુભ ભેદે મુખો,
પહેલા કહુ હેતુ અશુભના ત્યાગ કરજે તેહનો,

અર્થ —ઠ્ઠા નામકર્મના જે ભેદે શુભ અને અશુભ
તેમા પહેલા અશુભ નામકર્મના હેતુ જુદુ છુ ત વાળીને તને
ત્યાગ કરજે

આની પછી સાડા છ કાવ્યમા અશુભ નામકર્મના દેતુ કહ્યા છે
તે આ પ્રમાણે —

મનમાહી ગખે વક્રતા^૧ તિમ વક્ર વયણો બોધતા,^૨
કુટિલ કિરિયા કાયધી કરતા^૩ બતાવી કુરાળતા ; ૮૭
પગને જ ડેતરતા^૪ તથા માયા પ્રયોગો માધતા,^૫
મિથ્યાત્વદિલમા રાખતા તિમ આડિયાપણુ આખતા^૬,
ચિત્તની ચપળતા રાખતા^૭ તિમ નોટ આદિ બનાવટી,
સીકા બનાવે^૮ તેમ રૂપિયા મહોર સર્વ બનાવટી ૮૮

ખોટી જ શાખો પૂરતા^{૧૦} બહુ વસ્તુના વર્ણાદિને,
પવટાવીને સાચી કહી^{૧૧} કરતા વિવિધ વ્યાપારને,
ભૂલથાપમા નાખી અપને માન આપી લોભને,
ભેળસેળ કરી કરતા^{૧૨} અન્નના વ્યાપારને ૮૯

કાપતા^{૧૩} જ કપાવતા^{૧૪} પણ અગ તેમ ઉપાગને,
નિર્દયપણે તિમ વેચતા સાવધ પજર^{૧૫} યત્રને,^{૧૬}
ત્રાજવા^{૧૭} તોવા^{૧૮} જ ખોટા માપને^{૧૯} નિપજવતા,
નિત એહ ત્રણુને વેચતા તિમ અન્ય જનને નિહતા^{૨૦} ૯૦

હણુતા જ^{૨૧} જૂઠું ખોલતા^{૨૨} કરતા જ ચોગી^{૨૩} અન્યની,
આર ભ^{૨૪} પગિયહ^{૨૫} મેવતા એટા કરતા^{૨૬} વિપયની,
વયણો કહતા આકરા^{૨૭} હવકા વયણુ ઉચ્ચાગતા,^{૨૮}
વિવિધ વેપાદિક સજ^{૨૯} મદ આઠમાનો રાખતા^{૩૦} ૯૧

ચોટ^{૩૧} કામંણુ^{૩૨} આદિ ને બકવાટ^{૩૩} ક્રોધ^{૩૪} ઉદીગતા,
સૌભાગ્યનો ઉપગ્રાત કરતા^{૩૫} ત્યાગને લજવાવતા,^{૩૬}
દેતા ભૂષણુ વેશ્યાદિને^{૩૭} કૌતુક વણા ઉપજવતા,^{૩૮}
દશ પાત્ર કર્મોદ્ધાન^{૩૯} કરતા દિવ કપાયો^{૪૦} રાખતા ૯૨

બહાને સદા દેવાદિના ગધાદિ વસ્તુ ચોરતા,^{૪૧}
વનમા યદ્વ મળગાવતા^{૪૨} ચૈત્યાદિને વિણુમાવતા,^{૪૩}
નામકર્મ ખરાબ બાવે એ જ ઊવટા હેતુઓ,
આગધવાયી બાપતા શુભ નામકર્મ ભવિકજનો, ૯૩

અર્થ — અગુલ નામકર્મ બાધવાના ૧૭ હેતુ આ પ્રમાણે — ૧ મનમા વક્રતા રાખે, ૨ વક્ર વચનો બોલે, ૩ ઉપગ્રથી કુશળતા બતાવના મના કાયાવડે કુટિલ ક્રિયા કરે, ૪ અન્યને છેતરે, ૫ માયા પ્રયોગો માધે, ૬ દિલમા મિથ્યાત્વ રાખે, ૭ વાડિયાપણું કરે, ૮ ચિત્તની અપગના રાખે, ૯ નોટ અને સિક્કા, રૂપિયા, મહોર મર્વ બનાવટી બનાવે, ૧૦ ખોટી સાક્ષી ખૂટે, ૧૧ વસ્તુના વર્ણાદિ બદલાવીને ખોટી વસ્તુને સાચી વસ્તુ તરીકે વેચે-વ્યાપાર કરે, ૧૨ અન્યને ભૂલવાપ ખવગાવી, કાંઈને માન આપી, કાંઈને લોભ આપી, વસ્તુમા લેણેગ કરીને અગાળિનો વ્યાપાર કરે, ૧૩-૧૪ પરબુધોના અગ કાપે અવગા ડપાન, ૧૫-૧૬ નિર્ણયપતે માવડ એના પગ (પાજરા) તવા ચત્રાદિ વેચે, ૧૭-૧૮-૧૯ ત્રાજવા, તોવા ને માપ લેવા-દેવાના ભુદા-ખોટા બતાવે, અને તે રીતે વસ્તુ લેય ને વેચે, ૨૦ અન્યની નિંદા કરે, ૨૧ હિંમા કરે, ૨૨ અસત્ય બોલે, ૨૩ અન્યની ચોરી કરે, ૨૪-૨૫ આનંદ પરિ નહ મેવે, ૨૬ નિષયચેષ્ટા કરે, ૨૭ અન્યને ખેદ થાય એવા આકરા વચનો કહે, ૨૮ હલકા વચનો બોલે, ૨૯ વિનિધ પ્રકા ના વેચો કરે, ૩૦-૩૧ આડ મદને ધાગણું કરે, ૩૨-૩૩ ચો ને કામણું કરે, ૪૦ નકામો બકવાટ કરે, ૪૧ ક્રોધને ઠીર, ૪૨ ક્રોધના સૌલાગ્યનો ઉપધાત કરે, ૪૩ ત્યાગને લજવાવે-ત્યાગીપણ લજવાય તેવા કાર્ય કરે, ૪૪ વેશ્યાદિકને કામહેતુએ ભૂપતો વિઝેરે આપે, ૪૫ ઠોતું ઉપજાવે, ૪૬-૪૭ પદ્મ કર્માદાનના વ્યાપારાદિ કરે, ૪૮-૪૯ ચાર કપાયો મેવે, ૫૦ દેવાળિના મિયે ગધાદિ વસ્તુઓ ચોરે, ૫૧ વનમા દાસાનગ

મળગાવે, ૬૭ નૈત્યાદિનો નિનાશ કરે આટલા કારણોથી જ
અશુભ નામકર્મ બાધે અને એનાથી ઠીક ઠીક હેતુઓને નેવ
વાથી શુભ નામકર્મ બાધે છે બ યજ્ઞનો ! તમે આ વાત
ભરાખર મગજે ૮૭-૮૩

હવે તેથી વિપરીત કેવી રીત વર્તવાથી શુભ નામકર્મ
બાધે તે કહે છે —

મનથી વચનથી કાયથી નિત્ય મરણતાને યાગતા,
મન ધાર કરી દર્શન લહી ખોટા પ્રપચો ઓડતા,
તિમ ત્રાજવા ને ડાટવા માપા જ સાચા ગખતા,
મતોપવૃત્તિ ગખીને પાચે જ આશ્રવ ઓડતા ૬૪
પ્રિય મિત્ર વચણ હિત ખોસતા તિમ વેપ 'ચાર્મિ' ગખતા
નમ્રતાને ગખતા વાચાળતા ફર ટાળતા,
ગખી લભા મુઠ ચોટ કાર્મણ દુઃખભણાદિ ઓડતા,
હોળ ખોટા ઓડતા વેરયા પ્રમુખ નહીં પોપતા ૬૫
ચૈત્યો ઉપાશ્રય ને પ્રતિમા નિત્ય માચવતા છતા,
નન જેહ ધર્માદાતણુ તેને સદા મ ભાળતા,
ના ઉપેક્ષા આહરે શ્રાવક સદા શક્તિ છતા,
તજતા જ કર્મોદાન ઇમ શુભ નામકર્મો ખાવતા ૬૬

અર્થ — ૧-૩ મનથી, વચનથી ને કાયથી નિરતર મર
ણતાને ધારણ કરવાથી, ૪ મન સ્થિર કરીને અમકિત દર્શન
મેળવવાથી, ૫ ખોટા પ્રપચોને છોડી દેવાથી, ૬-૮ ત્રાજવા,

કાટલા (તોવા) ને માપ ગાયા ગણવાથી, ૯-૧૩ પાચે આઠ
 વેને નજવાથી, ૧૪ ગ્રિય, હિત ને ચન્નિત વચન બોલવાથી,
 ૧૧ ધાર્મિક વેન રાખવાથી, ૧૨ નમ્રતા ધાન્ય કરવાથી, ૧૭
 વાચાગના તથા દેવાથી, ૧૮ ક્ષમા ગણવાથી, ૧૯-૨૧ મુક,
 ચો ને કામલદુમલ વર્જવાથી, ૨૨ ખોટો ટોળ તથા દેવાથી,
 ૨૩ વેશ્યાદિ અમનીપોષણ નહા કરવાથી, ૨૪-૨૬ ચૈત્યો,
 ઉપાશ્રય ને જિનપ્રતિમાનુ ગ્ણણ કરવાથી, ૨૭ ધર્માદા દ્રવ્યને
 માચનાથી-પિનાગ ચતો અજાવવાથી-શક્તિ છતા ઉપેક્ષા ન
 કરવાથી અને ૨૮ થી ૪૨ ૫૬૨ ઈર્માદાનો તથા દેવાથી છવ
 શુભ નામકર્મ બાધે છે ૮૪-૯૫-૯૬

તીર્થકર્મામકર્મ બાધના હેતુઓ કહે છે —

તિમ શ્રેષ્ઠ દર્શન ભાવનાથી વીગ મ્યાનક મેવતા,
 પુણ્યશાળી શ્રેષ્ઠ પદવી તીર્થપતિની પામતા,
 દેદીપ્યમાન પ્રભાવશાળી ધર્મ દીવો છે છતા,
 માર્ગ ભૂવી મૂઠાં લવો ભવવને નિત ગખડતા ૯૭
 તે સર્વ લવોને પ્રવર જિન ઈર્મદીપ પ્રકાશથી,
 તેહ વનના પાંગામી હુ બનાવુ પ્રેમથી,
 એવુ વિચારી તેમ કરતા વીગ મ્યાનક સાધતાં,
 અમૃત અનુષ્ઠાને કરી જિનનામકર્મ ઉપાર્જતા ૯૮

અર્થ — શ્રેષ્ઠ એવી મમન્તિ દર્શનની ભાવનાવડે વીશ
 સ્થાનકનુ નેવન કરવાથી પુણ્યશાળી છવ તીર્થપતિની શ્રેષ્ઠ
 પદવી પામે છે અર્થાત તીર્થકર્મામકર્મનો બાધ કરે છે તેનો

જાંધ નાનું હવે એમ વિચારે છે કે-હેલીધમાન અને પ્રજા
વશાળી જોનધર્મોડપી રીપક પ્રગટ હતા મૂઢ હોયો માર્ગ જૂઠી
નિરતન બહુડપી એ વ્યથા પરિભ્રમણ કરે છે ત મરે હોયો
એક એવા તો લયમરૂપ દીપકના પ્રગટવડે હું પ્રેમપૂવક ભવ
રૂપી એ વ્યથાથી નાહાં તને પાન પમાડુ આપી વિચાર
કરવાથી અને વીરાધ્યાનપ્રમાણેના એક અથવા રધારે ન્યાન
દેના મેવનથી જીવનનામકર્મનો મધ કરે છે ૮૭-૮૮

અને વીરાધ્યાનંગાનું વાજુન કરે છે —

એવના કમળી કળા ને વીરાધ્યાનક શ્રુત વિધે,
અગ્નિતામિદ્ધ'ગુરુ'અથવિ'બાહુશ્રુતતાગી'ભક્તિ મિ
ગરુ' શ્રુત તપમીતગી' તત્પન્થાગુ ગુભ ભક્તિમા,
અપ્રમાદ આવન્યક ક્રિયાનાતેમ મયમ ગીતમા '૧
વિનય' જાનાભ્યામ' તપ' નિમ દાનકેરી' આધન
અતુ વાગે ધ્યાન મુમેવના' નિતનીર્વની સુપ્રભાવના,
ગાતિ પમાદી મ વને' મુનિગજ અગ્નિ ઉપામના, '૨
ઉદામધી ભપવુ નવુ' ક્વેવી મુહર્ગન આધના '૩
પ્રથમ અતિમ નિતપનિહ મર્વ ન્યાનક માંડના,
ગોપ નિતપનિ દોય તા વળી વીરાધ્યાનક આપના
અન્ય મર્વે કમ નુદા નામો નુદા જ જાપાય કે,
પૂરના મર્વે ભવે તમ બંધ ગાદો વાય કે ૧૦૧

સાર્થ — સિદ્ધાન્તમા આ કમથી વીરાધ્યાન પ્રગટ થાય છે

અગ્નિહૃત, ૨ મિદ્ધ, ૩ શુભ (આચાર્ય), ૪ મધવિર, ૫ બહુ
 ધ્રુત (વિશેષ જ્ઞાનાભ્યાસી), ૬ ગન્ધ (મુનિ સમુદાય), ૭
 ધ્રુત (જ્ઞાન), અને ૮ તપશ્ચી એ આઠની ઉંચા પ્રવૃત્તિની ભક્તિમા
 ત ૫૦ મ્હુ, ૯ આવશ્યકાદિક્રિયામા તેમ જ ૧૦ સયમની આરા
 ધનામા અપ્રમાણપણ, ૧૧ વિનય, ૧૨ જ્ઞાનાભ્યાસ, ૧૩ તપ
 અને ૧૪ દાન આ ચારી આરાધના, ૧૫ અનેક પ્રકારે યાત્રાની
 આધના અને ૧૬ જૈન તીર્થની-ગામનની પ્રભાવના-એજા
 વાના કરવા, ૧૭ જો સઘને શાંતિ પમાડવી, ૧૮ મુનિગજના
 ચરણની ઉપાસના (વૈધાનરથ) કરવી, ૧૯ ઉત્તમપૂર્વક નનુ
 નનુ ભજવું અને ૨૦ સુદર્શન જે મમકિત તાની આધના કરવી
 આ ચીશ સ્થાનની આરાધનાથી જીવ તીર્થ કરનામકર્મ માધે
 છે પહેલા મને છેલા તીર્થપતિએ વીશે સ્વાનકોની આગધના
 કરી છે અને બીજા તીર્થકર્તાએ એ જો યાત્રા તેરી વવારેની
 આગધના કરી છે આ ચીશ સ્થાનકોનો ક્રમ અને હમ અન્યત્ર
 દેશ જણાય છે પણ નવો માત્ર એ જ છે આ ચીશ સ્થા
 નકની આરાધનારી પાછલા ત્રીજા બને તીર્થક નામકર્મનો
 નિમિત્તિત બધ ધાય છે ૮૮-૧૦૧

કરે જીવનીય ગોત્રકર્મ કેમ બાધે તેના કારણો કહે છે —

નિદા^૧ અવજા^૨ અન્યની તિમ મરકડી કરતા છતા,^૩
 પગના ગુણો જ હુપાવતા^૪ બે ભેદ દોષ બતાવતા,^૫
 નિજ ગુણ વખાણે^૬ દોષ ભેદ નિજ પ્રગ સા સાધતા,^૭
 નિજ દોષ હાકે^૮ આઠ ભેદ દુષ્ટ મદને મેવતા^૯ ૧૦૦
 આ જીવ એ નવ કારણે બાધે જ હલકા ગોત્રને,
 એવું વિચારી દિવમા નિદા અપરની ડોકડે

હાસી અવજ્ઞા અન્યની ન કરીશ આપબડાઇને,
પરગુણ વખાણી કોઇ દિન બોલીશ ના પગદોપને ૧૦૧

અર્થ — પગની-અન્યની ૧ નિંદા, ૨ અવજ્ઞા તેમજ ૩ મહર્ષી
કરવાથી, ૪ અન્યના ગુણો છુપાવવાથી અને ૫ છતાં અન્યની
બાજી પ્રકાશ ના દોરો મનાવવાથી, ૬ પોતાના ગુણના વખાણ
કરવાથી અને ૭ છતાં અન્યના બાજી પ્રકાશ પોતાના ગુણના
પ્રશસાને માધવાથી-કળાવવાથી, ૮ પોતાના દોષને હા વાર્ય
અને ૯ બાકે પ્રકારના મહા વરનાથી-આ નવ કાચે જીવ નીચા
ગોત્રને બાધે છે આ પ્રમાણે મમજીને પારકી નિંદા કરવા
છોડી દેજો, અન્યની હામી કે અવજ્ઞા કરીશ નહીં, આપબડા
કરીશ નહીં, પારશ ગુણના વખાણ કરજ અને કોઇ દિન
પણ પારશ દોષ બોલીશ નહીં ૧૦૨-૧૦૩ વળી—

નિજ ગુણ પ્રશંસા છોડજો તિમ આઠ મંદને ટાળજો
પ્રશંસા સુખ અટકાવનારા આઠ મંદ ઇમ જાણજો,
પ્રશંસામતિના વેણને પણ આ મમય ના સૃજો,
યોગશાસ્ત્ર વિષે કહેલી વાતને ના ભૂલજો ૧૦૪

અર્થ — પોતાની પ્રશંસા કરીશ નહીં અને આઠ મંદ
તણ દેજો, કારણ કે એ આઠ મંદ પ્રશંસા સુખને અટકાવનારા
છે એમ મમજીને પ્રશંસામતિ અથવા મહેલા તે મન
વચનને આ વખત ભૂતી જઈશ નહીં તમજ યોગશાસ્ત્ર
કહેલી હકીકતને પણ યાદ કરજ ૧૦૪

હવે આઠ મંદ ન કરવા મનથી ઉપદેશ આપે છે —

હે જીવ ! જેનો મદ કરે તે વસ્તુ હીન પમાય છે,
 એવું વણા શાસ્ત્રો વિષે વાચેલ યાદ કરાય છે,
 કુળ^૧ જ્ઞાતિ^૨ બળ^૩ રૂપ^૪ તપ^૫તણો ઐશ્વર્ય^૬ વિદ્યા^૭ લાભનો,
 મદ આડં ભેદે જાણિયે ઇમ પાડ પુ કળ શાસ્ત્રનો ૧૦૫

અર્થ — હે જીવ ! આ જીવ જે જે બાળતનો મદ કરે છે તે તે બાળતમા હીનતાને પામે છે, આવું ઘણું શાસ્ત્રોમા વાચવામા આવેલું યાદ આરે છે તે મદ ૧ કુળ, ૨ જ્ઞાતિ, ૩ બળ, ૪ રૂપ, ૫ તપ, ૬ ઐશ્વર્ય, ૭ વિદ્યા ને ૮ લાભ આ આડં પ્રકારના કહ્યા છે આ પ્રમાણેનો પાઠ અનેક શાસ્ત્રોમા કહેલ છે ૧૦૫

હવે પ્રથમ કુળમદ કરનાર મગીચિનું કહાત કહે છે —

પ્રભુ આદિદેવ જિનેશ્વર નયગી અયોવ્યા એકદા,
 આવ્યા ૪ ત્યારે વાદવાને ભગ્ત ચઢી આવતા,
 સતોપ પામી નાથની વર દેરાનાને માલણી,
 બે હાથ જોડી તીર્થપતિને પૂછતા પ્રીતિ પગી ૧૦૬

આ પર્યદામા ભગ્તક્ષેત્રે ભાવિકાળે પામગે,
 જે તીર્થપતિની સપદા તે દ્રવ્યજિનનો જીવ છે ૧,
 હે ભરતરાય ! મગીચિ નામે પુત્ર જે આ તાહરો,
 જે ત્રિદહી વેપ ગળે સયમે થઈ ગાભરો ૧૦૭

તે આ જ ચોવીશી વિષે ચોવીગમે જિનપતિ થગે,
 પ્રિયમિત્ર નામા ચક્રવર્તી વળી વિદેહે તે થરો,

પ્રવર મૂઠા નાજધાની તેહની તુમે જાણજો,
આ ભરતક્ષેત્રે પ્રથમ વામુદેવ હોગે જાણજો. ૧૦૧

અર્થ — આદિનાવ પ્રભુ ત્રેહા અયોધ્યા નાગીએ મુમ
વસ્યા તે વખતે ભગ્નચક્રો નાદવા માટે આ યા ભગવતે
આપેની શ્રેષ્ઠ દેશના માલગીને મતોપ પામ્યા તરી પ્રીતિપૂર્વક
એ હાથ લેકોને ભગ્ન ચક્રીએ પરમાત્માને પૂજ્યુ કે-‘હે
પ્રભુ ! ભરતક્ષેત્રમા જાનોકાણે તીથ કરપને પામવાનો હોય
એવો ઢોધ છત્ર આ પર્વદામા છે ?’ પ્રભુએ જણુ કે-‘હે
ભગ્નરાજા ! આ તારો પુત્ર જે મરીચિ નામનો છે અને જે
મુનિશકે રાગનાથો ગજરાજ જઈને ત્રિદીપે બનેલ છે તે આ
ચોરીશીના આ ભગ્નચક્ષુમા ચોરીશમા તીર્થકર થશે અને
મજાવિદેહમા મૂકા નામની રાજધાનીમા પ્રિયમિત્ર નામે ચક્ર
વર્તી વશે, વગી આ ભરતક્ષેત્રમા પહેલા ત્રિપૃથક નામે વામુદેવ
થશે આ પ્રમાણે નાપ પદવી પામશે ૧૦૬-૧૦૮

એ સાબળી નજી થઈ ત્રણ વાર દેઈ પ્રદક્ષિણા,
વદી મગીચિને કહે તુ લાલ પામીગ નિર્મળા,
તીર્થપતિતા ચક્રિતા વળી વામુદેવની સપદા,
હોગે તને ત્રિનંદવ જાણી હુ કરુ છુ વદના ૧૦૯

અર્થ — આ પ્રમાણે પ્રભુ પામેથી માલગી રાજ થઈને
ભરતચક્રીએ મરીચિ પાસે જઈ, ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઈ તાલીને
કહ્યુ કે-‘તુ નિર્મળ જાપોને પામવાનો કુ જવાત તીર્થપતિપદ
ચક્રીપણ અને વામુદેવપણ પામવાનો છુ તથી તને ત્રિનેશ્વરને
છત્ર જાગીને હુ વદના કરુ છુ ’ (તારા ત્રિદીપણાને નમ
સ્કાર કરતો નથી) ૧૦૯

સ્તુતિ ઈમ કુગી ચક્રી ગયા નિજ હાથ મગીચિ નાચતા,
 ત્રિપદી પછાડી ખુશ થઈને વેણ આવા ખોલતા,
 હુ વામુદેવ પ્રથમ વળી ચક્રી ચરમ તીર્થ કરો,
 હાઈરા તેથી શ્રેષ્ઠ કુળ છે માહરુ મદ ઉછળ્યો ૧૧૦
 મારા પિતા સવિ ચક્રીમાહે ચક્રવર્તી પ્રથમ છે,
 દાદા મકળ તીર્થ કરોમા પ્રથમ આદિ જિનેશ છે,
 તેથી જ કુળ ઉત્તમ અહો મુજ એમ મદ મન આવતા,
 બીજ જેવા અકુરો તિમ ગોત્ર હલકુ બાધતા ૧૧૧

અર્થ — ઉપર પ્રમાણે સ્તુતિ કરીને ભરતચક્રીના આ
 પછી મરીચિ પોતાને ચ્વાને રહ્યા સતા સુર્ષ પામીને નાચવા
 લાગ્યા ત્રણ વાર પગ પછાડી અચત ખુશી થઈને આ પ્રમાણે
 બોલ્યા કે— ‘હુ પહેલો વામુદેવ, મન્નાવિદેહમા ચક્રી અને અહાં
 છે વા તીર્થ કુ ચર્મશ તેવી મારુ કુળ અતિ ઉત્તમ છે ’ આમ
 કહેનારે મંથી ઉછળ્યા વળી બોલ્યા કે— ‘હુ વામુદેવમા
 પહેલો, મારા પિતા ચક્રીમા પહેલા અને મા । દાદા તીર્થ કરમા
 પહેલા તેથી મારુ કુળ ઉત્તમ છે ’ આ પ્રમાણે કહીને મનમા
 અત્યંત કુળમદ કર્યો અને તથી બીજ જેવા જ અકુરો વાચ
 તેમ નીચગોત્રકર્મ બાધ્યુ ૧૧૦-૧૧૧

તે ગોત્રના અનુભાવથી અવતાર વિપ્રકુળે લહે,
 જોજો વિચાગી તીર્થપતિને કર્મ બાધેલા નડે,
 કુળમદ કરતા નીચ કુળમા જન્મ પામે જીવડા,
 નીચ પણ ઉત્તમ અને નાના જ તે જે છે વરા ૧૧૨

અર્થ — એવી રીતે બાધેલા નીચ ગોત્રના પ્રભાવથી વાં
પ્રભુ વિપ્રના કુળમાં આવતા આ ઉપરથી હે જીવ ! તું વિચાર
કર્યે કે તીર્થપતિને પણ બાધેલા કર્મો નડે છે—ભોગવવા પં
કે કુળનો મદ કરવાથી જીવે નીચ કુળમાં જન્મ પામે !
અને નીચ પણ ઉત્તમ બને છે કે જે પોતે વડા હતા તાતા
પણ એટલે પોતામાં લઘુતા મને છે ૧૧૨

વળી નીચ ગોત્રકર્મના વિપાક પણ જાતિમદને અંગે
હરિકેશીનું દષ્ટાંત આપે છે —

માગી જ ઉત્તમ જાતિ છે ના અન્યની ઈર્મ મદ વહે,
હવડા ગણુતા અન્યને નીચ જાતિ હરિકેશી લહે,
જીવે કર્યા બહુ જન્મ-મરણો મર્વ યોનિજાતિમાં,
મર્વકુળમાં મર્વ ધણે જીવ ! સમજ સક્ષેપમાં ૧૧૩

અર્થ — ‘ માગી જાતિ જ ઉત્તમ છે, અન્યની નહીં ’ એમ
પૂર્વજનમાં જાતિનો મદ કરતા અને અન્યને હવડા ગણુતા
હરિકેશીને ચકાગ કુળમાં-હીનજાતિમાં ઉપજતું પડ્યું છે
જીવ ! તું મક્ષેપમાં વિચારી જાણે કે મર્વયોનિમાં, મર્વજાતિમાં
મર્વકુળમાં અને મર્વસ્વાનંદ તા અનેક જન્મ-મરણો કર્યા
છે કોઈ કુળ, જાતિ, યોનિ કે સ્થાન તા બાધી રાખે ન વળ
તેથી તાર મદ કરવાપણું છે જ નહીં ૧૧૩

હવે જગ ને ૩૫ મદ ઉપર દષ્ટાંત સાથે જોડે છે —

હુગિયાનું યુદ્ધે જેહ તે બળવત બળમદ રાખતા,
વમુભૂતિ શ્રેષ્ઠિક આકેરી બહુજાત પીડા પામતા,

ચક્રી સનતના દેહની રોગિષ્ટતા મન ભાવતા,
ડાઘા જનો રૂપમદ કરે ના દેખતા જ અનિત્યતા ૧૧૪

અર્થ — ચુદ્ધમા વધારે પ્રબીણ હોય, બળવત હોય તે બળનો મદ કરે છે વસ્તુભૂતિ શ્રેણિક નૃપતિ વિગેરે ગમમદ કરવાથી બહુ પ્રકારની ખીડાને પામેના છે વળી મનસ્કુમાર ચક્રીના દેહની રોગિષ્ટતા સબધી વિચાર કરતા ડાઘા મનુષ્યો રૂપનો મદ કરી પણ કરતા નથી તેઓ ગરીબની અનિત્યતાનો જ વાર વાગ વિચાર કરે છે ૧૧૪

હવે તપ ને અશ્વર્યમદ ઉપર દષ્ટાત સાથે કહે છે —

ભૂત્રી સ્વરૂપ મદ તપતણો દૂરગદુ મુનીશ્વર સેવતા,
ન કરી શકે નાની તપન્યા કર્મ એવુ બાધતા,
અશ્વર્ય વસ્તુ અનિત્ય બાણી તેહનો મદ છોડતે,
હેવાય ગાય દગાણુંનો હ મેશ ખૂબ વિચારતે ૧૧૫

અર્થ — દૂરગદુ મુનિએ પૂર્વજને પોતાનું મંત્રુપ ભૂત્રી બંધને તપનો મદ કર્યો જેથી દૂરગદુ મુનિના બામા નાની તપન્યા પણ ન કરી શકે એવી સિતિ પ્રાપ્ત થઈ વળી અશ્વર્યની વસ્તુઓ પણ અનિત્ય બાણીને દગાણુંબદ્ધ ગજાની જેમ અશ્વર્યનો મદ ન કરે તા ખૂબ વિચાર કરીને તે મ ને પણ તણ દેતે ૧૧૫

હવે જ્ઞાનમદ ઉપર મ્યુગલદ્રનુ દષ્ટાત કહે છે —

અટપજા હુ છુ એમ લવુતા ચિત્તમાહે રાખતે,
સ્થૂલિભદ્ર વર્ણુન સાભળીને જ્ઞાનનો મદ ટાળતે,

મત્યનાણી વિનયવાળો કટપટ્ટક્ષ મમો કલો,
કલિકાળમા પણ કટપટ્ટક્ષો વિનીત નાણી રૂ ૭૧૦ ૧૧૫

અર્થ — ‘હું આ પદ ૩ એનો લઘુતા હે છતાં તું
ચિત્તમા નિગતર ગણજો અને મુગ્ધિમદને આનેવ જ્ઞાનના
મદને પળિયામે જેવા નાર પૂર્વનો અર્થ ન મળે તે ન હપીકન
ધ્યાનમા ગમીને જ્ઞાનનો મદ ફી પણ કરીશ તમો વિનય
વત અને નય જ્ઞાનો એના મનુષ્યોને ૪ ૧૪૫ મમાન જ્ઞા છે
કલિકાળમા પણ વિનયી ને નાની મનુષ્યને પ્રથમ ૪૫૩૩૫
કહેલ છે, કારણ કે તેનાથી વાલ્મીકીની નિદિ થઈ શકે છે ૧૧૬

ગાકીના આ મ માના કે ૧૪૫૦ બનાવે છે —

ટેખાવટો રૂપે છતા શીવવત બીજો મુરતમ,
સત્તા છતાયે નીતિ પાળે એહ ત્રીજો મુરતમ,
બહુ દાન કરનાગ ધનિક એહી જ ચોથો મુરતમ,
ગણે ક્ષમા બળીયો છતા એહી જ પચમ મુરતમ ૧૧૭

અર્થ — વિનોન ને જ્ઞાનો એ પહેલા કે ૫૪૫ ઉત્તરત ૩૫૫૫
છતા જે શીવવત-મલાચારી હોય તને બીજા કે ૫૪૫ મમાન
બાણવા, મત્તા (અધિકાર) છતા પણ તેનું અભિમાન ન કરે
અને નાતિનું પાલન કરે એને ત્રીજા ૪૫૩૩ મમાન બાણવા
અને ધનિક-ધનવાન હોના સાથે દાનેશ્વરી હોય તને ચોથા
કે ૧૪૫ સમાન બાણવા તેમ જ બળવાન છતા ક્ષમા રાખે તને
પાચમા ૪૫૩૫ તુ ય બાણવા ૧૧૭

હવે લાભમદ વિષે કહે છે —

તૃણા વિગાલ ગગન સમી તિણે લોભ વધતો લાભથી,
પાય મળતા દશતણી ઇચ્છા રહે ખોટું નથી,
દશ પામતા પણ શતતણી ઇચ્છા હૃદયમા થાય છે,
તિમતિમ વધેછે લોભ જીવને લાભજિમજિમ થાય ૧૧૮

અર્થ — તૃણા આમગ જેવી વિશાગ તેમ જ અત વિનાની
છે જેમ જેમ લાભ થાય છે તેમ તેમ લોભ વધે છે પાય
મળતા દશની ઇચ્છા થાય છે એ વાત ખોટી નથી દશ મળતા
તુ યમા એની ઇચ્છા થાય છે, અને એ મળતા અન્ય, ને
અન્ય મળતા લાભ, ને લાભ મળતા કોડની ઇચ્છા થાય છે
આ પ્રમાણે જીવને જેમ જેમ લાભ થતો જાય છે તેમ તેમ
લોભ વધતા જાય છે એ વાત તદ્દન સાચી છે ૧૧૮

લાભ કરતા લોભમા માત્રા વધારે હોય છે,
તેથી જ લોભ વધારનારે લાભ આ પડાય છે,
લાભ મળતા માત્ર ક્ષેત્રે દ્રવ્યને નિત વાપરી,
ટાળજે અભિમાનને અવસર મળે ના ફરી ફરી ૧૧૯
લાભમદને એવનાગ જન બિચારા નરકમા,
ગીબાય ચઢી મુખમનુ દયાત સુવિદિત ગામ્રમા,
ગિદ્દા ચ્વરૂપે દુકમા એ આઠ મદ વિવરી કહ્યા,
મદ ટાળતા મુખ ગોત્ર બાને એતનાર તરી ગયા. ૧૨૦

અર્થ — લાભ શબ્દ કરતા લોભ શબ્દમા એ- માત્રા વધારે
છે તેથી આ વાલ લોભને વધારનાર તરીક પડાય છે-પ્રખ્યાત
ધયેલ છે, માટે હે જીવ! તને દ્રવ્યનો લાભ મળતા તું તે

દ્રવ્યને સાત મેત્રમાં વાપરીને તારા અભિમાનને દૂર કરજે, કાગલ
કે આવેા અવગર ફરી ફરીને મગ્નેા અત્યંત દુર્લભ છે ૧૧૮

વગી લાભમદને નેનનારા મનુષ્યો બિચારા નન્કાદિ દુઃખાનિમાં
જઈને પીડા પામે છે આ નબધમાં જ ખડતી નહિ મળ્યા
હતા બીજા ૭ ખડ માધવાની મુશ્કેલી થવાનાં સુખમ ચક્રીનું
દક્ષાન શાસ્ત્રમાં પ્રસિદ્ધ છે તે વિચારવું કર્તા હો છે કે-મે
આ ગીતે આઠે મહત્ત્વ મરૂપ દુઃખમાં પણ મહત્ત્વ વિવરણ
સાથે શિક્ષાકેષે બતાવ્યું છે તે વાળી મદોને ગણતાં જીવો
શુભ (ઉચ્ચ) ગોત્ર બાધે છે અને તે મમારસમુદ્રને તરી બાધ
છે-તરી ગયા છે ૧૨૦

હવે ઉચ્ચગોત્ર કેમ બાધાય છે ? તે વિશેષે બતાવ છે —

નીચગોત્રકેમ હેતુને વિપરીત ભાવે મેવતા,
ગુરુદેવને ગુણ ભાવથી વાદી ત્રિકાળે પૂજતા,
નમ્રતા વિનયે કરી ઉપકાર પરનો માધતા,
માધર્મીવાત્સલ્યે કરી ઝટ ગોત્ર હિંચુ બાધતા ૧૨૧

અર્થ — ઉપર નીચગોત્ર બાધવાના નવ હેતુ દક્ષા છે તેને
વિપરીત ભાવે સવવાથી, ગુણ ભાવે ગુરુને વદન કરવાથી અને
દેવાધિદેવની ત્રિકાળ પૂજા કરવાથી, નમ્રતાથી, વિનયથી, પર
પકાર કરવાથી અને સાધર્મીજનોનું વાત્સલ્ય કરવાથી જીવ
ઉચ્ચગોત્ર બાધે છે ૧૨૧

હવે પાંચ પ્રકારનું અતરાય કર્મ શાથી બાધે ? તે કહો છે —

દાનમાહે વિદ્ય ક્રૂતા દાનવિદ્ય જ આધતા,
 લાભમાહે વિદ્ય ક્રૂતા લાભવિદ્ય જ આધતા,
 ભોગમાહે વિદ્ય ક્રૂતા ભોગવિદ્ય જ આધતા,
 ઉપભોગમાહે વિદ્ય ક્રૂતા ભેદ ચોયો આધતા ૧૨૨
 વીર્યમાહે વિદ્ય ક્રૂતા વીર્યવિદ્ય જ આધતા,
 ઝમ અતરાય મકારણે કાગણુ વિના ક્રૂતા છતા,
 ભડાગી જેવા આઠમા એ કર્મને જન આધતા,
 નૃપ ગુ કરે દાનાદિ જે ભડાગીની પ્રતિકૂળતા ? ૧૨૩

અર્થ —કોઇને દાન આપવામા વિદ્ય ક્રૂતાથી-દાન હેતા
 અટકાવવાથી દાનાત્રગય કર્મ બધાય છે, કોઇને લાભ થતા હોય
 તેમા વિદ્ય ક્રૂતાથી લાભાત્રગય ઝમ મધાય છે, કોઇને ભોગ
 ભોગવનામા વિદ્ય ક્રૂતાથી ભોગાત્રગય કર્મ મધાય છે, કોઇને
 ઉપભોગમા અતરાય ક્રૂતાથી ઉપભોગાત્રગય કર્મ મધાય છે અને
 વીર્ય ક્રૂતામા કોઇને અત્રગય ક્રૂતાથી વીર્યાત્રગય કર્મ બધાય
 છે આમ અમુક ક્રૂતા નિષ્કા ક્રૂતા પ્રવૃત્તિ ક્રૂતાથી પાચે પ્રકારનુ
 અત્રગય કર્મ બધાય છે એ રીતે આઠમુ અત્રગય કર્મ આ
 છવ બાધે છે તે ભડાગીની જેવુ છે કહ્યુ છે કે-જો ભડાગીના
 પ્રતિકૂળતા હોય તો રાજા દાનાદિ કરી શકતો નથી તેમ આ
 કર્મ સમજવુ ૧૨૨-૧૨૩

હવે આ હકીકતને જ વિગેરે -૫૯ કં ૩-

દેવાય તેવી વસ્તુ છે ગુણ પાત્ર સામો છે ક્રૂતા
 ક્રૂતા દાનનુ બાળે છતા દાનાત્રગયોદ્ય ક્રૂતા

જીવ ના દીયે તીર્થ કરો ઈમ પર્યાદામા બોવતા,
દેનારને ઉત્માહ દેતા જીવ બહુ મુખ પામતા ૧૨૪

અર્થ — દાન નરાયના ઉદયનું લક્ષણ કહે છે—દેવાય તરીકે વસ્તુ છે, દાન જેનાર શુભ પાત્ર છે અને દાનનું ફળ બાહે છે છતાં દાનાનરાયના ઉદયવાળો જીવ દાન આપી શકતો નથી એમ તીર્થ કરોએ મમવમગ્નુમા બાર પર્યાદા સમક્ષ કહેલું છે જે મનુષ્ય દાન દેનારનો ઉત્માહ વધારે છે તે દાનાતરાય તોડે છે અને અનેક પ્રકારના મુખો પામે છે ૧૨૪

ઇષ્ટ વસ્તુ મળે નહીં લાભાન્તરાયોદય થતા,
ભોગ્ય અર્થ ન વાપરે ભોગાન્તરાયોદય છતા,
ઉપભોગ વિન્ને ફરી ફરી ના વાપરે ઉપભોગ્યને,
વીર્યાવિન્ને અત્પકાર્યે ફેરવે ના વીર્યને ૧૨૫

અર્થ — લાભાતગમ્યનો ઉદય થાય ત્યારે જીવને ઇષ્ટ વસ્તુને લાભ મળી શકતો નથી ભોગાતરાયનો ઉદય થતા ભોગવ્ય યોગ્ય વસ્તુને ભોગવી શકતો નથી ઉપભોગાતરાયનો ઉદય થતા વારંવાર ભોગવી શકાય એવી વસ્તુનો ઉપભોગ લઈ શકતો નથી અને વીર્યાતરાયનો ઉદય થતા અપકાર્યમા—સામાન્ય કાર્યમા પણ વીર્ય ફેરવી શકતો નથી ૧૨૫

આ પ્રમાણે પાંચે પ્રકારના અતરાય કર્મના ઉદય વખતની જીવનો પરિસ્થિતિ મમજવી

જેને કર્મભંધના હેતુબૃત પાંચ પ્રકારના આશ્રયો છે તેમ આ ભવના સંબંધમાં કહે છે —

એ કારણેનું આશ્રવો એવું જ બીજું નામ છે,
 એથી જ સસારે ઝણી આપત્તિ નિત્ય પમાય છે,
 દીર્ઘ ગઢનાળા સમા એ આશ્રવોને જાણજે,
 જીવરૂપ તળાવ પાણી કર્મ છે ઇમ જાણજે ૧૨૬
 દીર્ઘ ગઢનાળે કરી જળનો પ્રવાહ તળાવમા,
 તિમ આવતો તિમ આશ્રવે કગી આત્મરૂપ તળાવમા,
 કર્મરૂપ જળ આવતું તે રોકવાને સવરો,
 નિત સેવવા શુભ ભાવથી ઇમ બોધતા તીર્થ કરો. ૧૨૭

અર્થ — કર્મબંધના હેતુઓનું બીજું નામ આશ્રવ છે
 એ આશ્રવોના નેવનથી જ આ સસારમા જીવ ઘણી આપ
 ત્તિઓ પામે છે એ આશ્રવોને તારે મોટા ગઢનાળા (ગરનાળા)
 સમાન જાણવા, જીવરૂપ તળાવ જાણવું અને કર્મરૂપ પાણી
 જાણવું એ મોટા ગઢનાળાઓવડે જળનો પ્રવાહ જેમ શહેર
 બહાર ગહેવા તળાવમા જાય છે તેમ આશ્રવોએ કરીને આત્મ
 રૂપ તળાવમા કર્મરૂપ જળનો પ્રવાહ આરે છે તે આવતા
 જળને રોકવા માટે ભગવતે સવરો બતાવ્યા છે અને તેને શુભ
 ભાવથી નિરતર નેવવાનું શ્રીતીર્થ કરોએ ઉપદેશોક્ત છે ૧૨૬-૧૨૭

આશ્રવ ને સવરની વિશેષ મમજાણુ આપે છે —

મન વચન કાયાની ક્રિયા તે યોગ લક્ષણ જાણિયે,
 યોગ આશ્રવ તેમ બંધન હેતુ ભિન્ન ન જાણિયે,
 મૈત્રી વિગેરે ભાવનાથી કર્મ શુભ બંધાય છે,
 વિકૃત કપાયો સેવતા કર્મો અશુભ બંધાય છે. ૧૨૮

અર્થ — મન, વચન ને કાયાની ક્રિયા તે યોગનું લક્ષણ બાળુપુ યોગરૂપી આશ્રય તે જ બધના હેતુ છે, તેથી એ બંનેને એક જ સમજના મૈત્રી વિગેરે ભાવનાઓથી શુભ કર્મ બધાય છે અને વિકારા કપાયાદિનું નેવન કરના અશુભ કર્મો બધાય છે ૧૨૮

હવે મૈત્રી વિગેરે ચાર ભાવનાનું સ્વરૂપ કહે છે —

હુરિત કોઈ ન આચરે સગળા જનો મુખીઆ બનો,
મર્વ પામો સુખ એવા ભાવના મૈત્રી સુણો,
આ ભાવનાવાળો ખમાવે અન્યને પોતે ખમે,
નિજ પર વિષે ના ભેદ માને સર્વને પ્રેમે નમે ૧૨૯

અર્થ — ‘કોઈ મનુષ્યો કે જીવો પાપ ન કરે અને મર્વે જીવો મુખી વાઓ—મર્વ જીવો સુખ પામો, કોઈ હુ ખ ન પામો’ આવી ભાવના તે મૈત્રી ભાવના સમજવી આ ભાવનાવાળો પોતે ખમે ને અન્યને ખમાવે, સ્વપરમા ભેદ ન માને અને સર્વને પ્રેમપૂર્વક નમસ્કાર કરે ૧૨૯

હવે પ્રમોહ ભાવનાનું સ્વરૂપ કહે છે —

મર્વ દોષો ટાળનારા વસ્તુતત્ત્વ વિસોડતા,
ધમ નાણકિરિયા બેઉને નિર્વાણ હેતુ માનતા,
ગુણવત જનના ધૈર્ય દમ ગમ ઉચિતતા ગલીગતા,
વિનયાદિ ગુણને બોધને પોતે હરખથી વાદતા. ૧૩૦

આવો પધારો આસને મીઠા વચન ધમ ઉચ્ચરે,
ગુણ પામવા તે પૂજ્યના ગુણના વખાણુ સ્તુતિ કરે,

દ્રવ્ય ભાવે ભક્તિ કૃતા હર્ષ માયો મન વરે,
એ ભાવના મુખમોહની ત્રાવક પ્રભાને ઉચ્ચરે ૧૩૧

અર્થ — સર્વ દોષોને તજનારા, વસ્તુતત્ત્વનો વિચાર કરનારા, તેમજ જ્ઞાન-ક્રિયા બનેને મોક્ષના હેતુપણે માનનારા એના શુભીજનના ધૈર્ય, ઇન્દ્રિયદમન, શાન્તિ, ઠિચિત્તના, ગભીરા અને વિનયાર્થિ શુભો ભેદને કહે કે-આવો, પધારો, આ આત્મને વિરાજો. આવા મીઠા વચનો બોલે અને તેવા શુભ પામના માટે તે શુભીજનોના વખાણ કરે-તુલિ કરે, દ્રવ્ય ભાવથી ભક્તિ કહે અને મનમા સાચો હર્ષ ધારણ કરે. આવી ભાવનાને પ્રમોહ ભાવના કહીએ ત્રાવક કહેના પ્રભાતે આ ભાવના નારે-ને મ મધી વિચાર કરે ૧૩૦-૧૩૧

હરે કૃષ્ણા ભાવનાનુ નિરૂપ કહે છે —

નિજ કર્મના ઉદયે થયા હુ ખિયા જનોને ભેળને,
ભનજવડિ તગ્વા તુભડા એ એમ દિલમા ભાવીને,
કૃષ્ણા હરે એ બેઠથી નિજ દ્રવ્યના ભોગે કડી,
પગને ભચાવે દ્રવ્ય કૃષ્ણા પાળવી હોગે કડી. ૧૩૨
નહિ ધર્મ પામેલા જનોને શુદ્ધ ધર્મ પમાડવો,
નિત ધર્મ પામેલા જનોને ચૈર્ય ભાવ પમાડવો;
પ્રેમપૂર્વક ગાતિથી નિત આગણા મુખે કડી,
પૂર્ણ ઉત્સાહી બનાવે ભાવના કૃષ્ણા ખગી ૧૩૩

અર્થ — પોતપોતાના પૂર્વજાત કર્મના ઉદયવડે હુ ખિયા

થયેલા છોડેને જોઈને, ભવમમુદ્ધ તરવા માટે આ કરુણા-દયા
તુલકા મમાન છે, એમ દિલમાં વિચારીને પોતાના દ્રવ્યના
લોભે ઠરીને પણ એના છોડે ઉપર બને પ્રકારની દયા કરે
એટલે પ્રથમ તો એવા છોડેને શરીર વિચેરના દુખમાંથી
બચાવે—આ પ્રમાણે હોશથી કરવું તે દ્રવ્ય કરુણા કહેવાય છે

હવે ભાવકરુણા કહે કે-ધર્મ નહીં પામેલા છોડેને શુદ્ધ
ધર્મ પમાડવો અને જૈનધર્મ પામેલાઓને ધર્મમાં સ્થિર
કરવા પ્રેમપૂર્વક શાંતિથી નિરતર આવી ભાવના ભાવીને જે
પોતાના આત્માને એવા કાર્યમાં પૂર્ણ ઉત્તમાહી ગનાવનો તેને
કરુણા ભાવના કહે છે ૧૩૨-૧૩૩

અજ્ઞાનથી શાસ્ત્રો પ્રવર્તાવે કુળી કુવિડત્વના,
પોતે દુષ્ટે પગને દુષ્ટાવે દેધ ખોટી દેશના,
કરુણાજનક તે દીન છવો એ પ્રવૃત્તિ ડોડીને,
મન્માર્ગ પામે એમ ભાવો નિત્ય કરુણાભાવને ૧૩૪
પ્રભુ વીગજિન મગીચિ ભવે ઉન્માર્ગકેળી ટેરાના,
દેધ જે ભવમાં ભમે સાગર મુધ્રી બહુ કાળના,
તો પાપપુ જે બાધનારા આ બિચારા છવની,
શી ગણત્રી એમ ભાવો ભાવના એ દીનની? ૧૩૫

અર્થ —અજ્ઞાનવટે કુનિક પનાળા પાપગાઓ જગતમાં
પ્રવર્તાવે અને ખોટી દેશના આપીને પોતે દુષ્ટે ને બીજાને
દુષ્ટાડે, એવા છોડે કરુણા ભાવના જેવા છે એવા દીનછોડે
પોતાની આવી પાપપ્રવૃત્તિ ડોડીને સન્માર્ગ પામે, એમ
નિરતર વિચારવું તે કરુણા ભાવના બાલુવી

જુઓ વીરપરમાત્માનો જીવ પણ મરીચિના ભવમા અને ત્યાગપદ્ધિના ભવોમા પણ ઉન્માર્ગની દેશના આપીને બહુકાળ સુધી-એક કોડાકોડ નાગરોપમ પર્વત સસારમા ભમ્યો, તો યદી આ જિયારા પાપના યુજીને એકત્ર કરનારા જીવોની તેની પામે શું ગણતરી છે ? આ પ્રમાણે વિચા વુ તે કરુણા ભાવના મમજરી ૧૩૪-૧૩૫

વગી કરુણા ભાવના વિષે ૪ વિગેષ કહે છે —

ભોગ માધન પામવાને દોડધામ કરે ઝણી,
 જે મળ્યા તે ભોગવી તૃષ્ણા ધરે ઊન્મા ઝણી,
 વળી જેહ જન હિતકારી વસ્તુ કોઈ દિન ના સેવતા,
 અહિત વસ્તુ ના તજીને વિવિધ પીડા પામતા ૧૩૬

ધન પામવા પીડા સહે પામેવ દ્રવ્ય બચાવવા,
 પીડા સહે વપગય તો સકલ્પ કરતા નવનવા,
 લાલ્લ લાગે ચોગ ચોરે રાજદંડે ધન જતા,
 વિવિધ પીડા ભોગવે તે આર્તજન જિન બોધતા ૧૩૭

તેવા જનોને જોઈ આ ચચળ હૃદયના માનવો,
 બહુ કાળ વિષયો ભોગવે તોયે વિકલ્પ ડગી નવો,
 મતોપ પામે ના બિચાગ માખી જિમ બળખા વિષે,
 ચોટે વિષય બળખા વિષે ચોટી જુઓ ચારે દિરો ૧૩૮

પયે કયે તે આર્તજનને પ્રશમ અમૃત પાઈને,
 વીતરાગપણુ હુ તો પમાડુ ચરણપથે જોડીને,

એવો સમય પામીશ જ્યારે સફળ તે દિનગતને,
માનીશ ભાવો એમ કરુણા ભાવનાના ભેદને ૧૩'

તીર્થ ઠરપણું પ્રાપ્ત કરનાનાની અનુપમ કરુણા ભાવના બતાવે છે—

અર્થ —આ જગતના બેભાન લોકોના નાશનો મેળવવાને માટે ઘણી દોડાદોડ કરે છે જે મળે તે તે ભોગવે છે અને તેની તૃષ્ણા હૃદયમાં રધાન્તા જ જાય છે વળી પોતાને દ્વિતકારી વસ્તુને કોઈ દિવસ રચતા નથી તમ અદ્વિતકારી વસ્તુ તજતા નથી તેથી ઘણી પીડા પામે છે વળી ધન મેળવવા માટે ઘણી પીડા સહે છે, પામેવાનું રક્ષણ કરવા માટે પણ ઘણી પીડા સહે છે અને તેનાવી વચનય છે તો અનેક પ્રકારના મઠ પવિત્ર પ ડરે છે તેમજ અગ્નિ લાગવાથી, ચારના થોડી જવાથી કે રાજદંડ થવાથી જ્યારે ધન જાય છે—નાશ પામે છે ત્યારે પણ તે આત્મજનો ઘણી પીડા સહન કરે છે એમ જિનેશ્વર કહે છે તેવા મનુષ્યોને જોઈને આ ચચળ હૃદયના અન્ય મનુષ્યો ગહુ કાગ મુખી વિચે ભોગવે છે છતાં નવા નવા વિકલ્પો—ધંધાઓ કરે છે સતાપ પામતા નથી તે બિચારા માખી જેમ બગખામા ચાટે છે તમ નિષયદ્વપ બગખામા ચાટે છે અને પછી આ દિશા તરફ નકળવડા જોયા કહે છે તીથ કર થનાર હવે આવા હવાને જોઈને વિચારે છે કે— 'આના મમાગમા પીડાના હોવાને કઈ રીતે પ્રગમામૃત પાઈને અને ચારિત્રને માર્ગે જોડીને વીતરાગપણુ પમાડું ? હું જ્યારે એવો સમય પામીશ ત્યારે તે દિવસને તેમજ રાત્રીને સફળ માનીશ' હે હો ' તમે પણ આની અપૂર્વ કરુણા ભાવના ભાવો કે જોથી તમે પણ તેવી ધનો અપૂર્વ લાભ મેળવો ૧૩૬-૧૩૮

વગી એ જ જાણના ભાવે છે કે —

વિવિધ ભયના હેતુથી બીકણુ બનેલા બાળને,
તિમ વૃદ્ધને નિર્ભય બનાવુ નિત પમાડી ધૈર્યને,
અન્યને ના ત્રાસ દેતા ભય દીયે ના જે નગ,
તેઓ ન પામે ત્રાસ ભય ને સકોટા વળી આક્રમ ૧૪૦
મગણુ મનુષ્ય જે ગહેલા સ્વધન આદિ વિચોગને,
ગણતા અનિષ્ટ મગણુતણા જે ભોગવે બહુ દુઃખને,
ભય ટાળનારા જિન વચનને મળાવાની તેમને,
નિર્ભય લાયક હુ બનાવુ એમ કઠણા ભાવને ૧૪૧

અર્થ — વિવિધ પ્રકારના ભયના હેતુ ત્રાસ ધવાથી બીજી બની ગયેલા મનુષ્યોને—માણકને તેમજ વૃદ્ધને નિર્ભય બનાવુ, તેમને નિરતર ધીરજ આપુ, તેમને નમજતુ કે—‘અન્ય છોડેને જે ત્રાસ કે ભય આપના નથી તેઓ ત્રાસ કે ભય તેમજ આપના સકોટા પામના નથી ’

વગી મગણુને મનુષ્ય વચેલા જે મનુષ્યો સ્વધન આદિનો વિચોગ ધવાના કારણે મરણને અનિષ્ટ માને છે અને બહુ પ્રકારના માનસિક તેમજ કાયદે દુખો ભોગવે છે, તેને મર્તી ભયને ટાળનારા એવા જિનવચનો મળાવાને નિર્વાણને—મોક્ષને લાયક બનાવુ આવી કઠણા ભાવના નિરતર ભાવવી ૧૪૦-૧૪૧

હવે થોડી માધ્યમ્ય ભાવના સંબધી કહે છે —

નકપિ નાગની હત્યા કરે જે બાળની હત્યા કરે,
ખાતા અભક્ત્ય અપેય પીએ દેવગુરુ નિદા કરે,

ખોટી બદાઈ નિજતણી જે જન કહે પર તેદના,
ગમે ઉપેક્ષા ભાવ તે માધ્યમ્યનાની ભાવના ૧૪૧

અર્થ — ૪ મનુષ્યો સનિકટ્યા કરે, સીકટ્યા કરે, ગાજ
હત્યા કરે, બનદ્યનુ ભચા કરે, અપેયનુ પાન કરે, દેવગુરુ
નિહા કરે અને પોતાની ખોટી બદાઈ કરે એવા જનોની ન
ઉપેક્ષા - તો તે માધ્યમ્ય ભાવના કહેવાય છે ૧૪૦

ઉત્તમ મનુષ્યો વિચાર કરે છે કે —

જિનધર્મથી શકાયતો હું ચક્રીપણુ ના વાછનો,
જિનધર્મથી વાસિત થયેલું દામપણુ હું ચાહનો;
જિનધર્મહીણા ચક્રીઓ બહુ ધોર પાપો આચરી,
નરકે ગીળાયે તેહની એ ચક્રિતા ગણુ ના ખની ૧૪૧

અર્થ — જૈન ધર્મથી રહિત એવું ચક્રીપણું પણ હું
ધમ્મકર્મ નથી, પરંતુ જિનધર્મવાસિત દામપણું હું ઇચ્છું
હું, કારણ કે જનધર્મ રહિત એવા ચક્રીઓ અનેક પ્રકારના
ધોર પાપો કરીને સુનુમ તે ક્ષમણા ચક્રીની જેમ નરકે જાય
અને ત્યાં અનેક પ્રકારના હુ ખોટી રીણાય છે તેથી તેવા ચક્રી
પણાને હું માણુ ચક્રીપણું માનુ જ નહીં ૧૪૩

લાભાન્તરાયતણા જે ઉદયે જીવ દાસપણુ લહે,
જિન ધર્મની શુભ સાધનાથી કર્મ આઠે ઝટ દહે,
ધમ ભાવના નિત ભાવતા તિમ તે પ્રમાણે વર્તતા
પુણ્ય જનો શુભ કર્મ બાધેનિર્જરા પણ સાધતા ૧૪૨

અર્થ — તાબાતરાયના ઉદયથી આ છવ દાસપદ પામે અને તેન ધર્મની સારી રીતે આરાધના—આધના કરવાથી, છવ આઠે પ્રકારના કર્મોને અ પ કાળમા બાળી નાખે છે આવી સાધના નિ તબ બાવતા અને તે પ્રમાણે વર્તતા અનેક ભવ્ય છોનો શુભ કર્મ બાધે છે અને નિર્જરા પણ કરે છે ૧૪૪

માશ્રવો મળધી જ વિશેષ કહે છે —

સૂત્રને અનુમાર સાચા વચણ નિત્યે બોલતા,
શુભ કર્મ બાધે અશુભ પણ વિપરીત ભાવે વર્તતા,
કાયાથકી શુભ કાર્ય કરતા કર્મ શુભ બધાય છે,
આનંદથી હિ સા થતા કર્મો અશુભ બધાય છે ૧૪૫

અર્થ — સૂત્રને અનુમરીને માચા વચનો બોલવારી છવ શુભ કર્મ બાધે છે અને તેવી વિપરીતપણે અનત્ય વચનો બોલવાથી અશુભ કર્મો બાધે છે કાયાથી પણ શુભ કર્મ કરતા શુભ કર્મ બધાય છે અને કાયાવડે આનંદ કે કિસાદિ કરવાથી અશુભ કર્મો બધાય છે ૧૪૫

વિષય યોગ પ્રમાદ અવિરતિ આર્ત્તરોદ્ધ ધ્યાન એ,
મિથ્યાત્વ મોળ કપાય જાણે અશુભ કર્મ નિમિત્ત એ,
હે છવ ! એ સમારમા રખડાવનાગ જાણીને,
તેથી મદા અળગો ગહી આગધ શ્રી જિનધર્મને ૧૪૬

અર્થ — પાવ છદ્વિયોના વિષયો, મન-વચન-કાયાના યોગ, નિદ્રા, વિક્રધા વિગેરે પ્રમાદ, અવિરતિ, આર્ત્તરોદ્ધધ્યાન, મિથ્યાત્વ અને મોળ કપાય વિગેરે અશુભ કર્મના નિમિત્ત મગળ છે તે

જીવ ! એ વિષયખ્યાયાદિકને મ સારમા રખડાવનારા જાણીને તેના
દૂર રહી-તેને તજી દઈને તુ શ્રી જિનધર્મની આરાધના કર ૧૪

પ્રભુ વીર ત્રિપુટી શુદ્ધ શિક્ષા આપતા મવિ જીવને
ઉત્કૃષ્ટ શત્રુ પ્રમાદ તે દેતો નિગન્તર દુખને,
મુણુ ચિત્ત દહ ઉપનય સહિત શાસ્ત્રોક્ત આ દૃષ્ટાન્તને,
એ સાભળીને દોરજે હિતમાર્ગમા નિજ ચિત્તને ૧૪૦

અર્થ — શ્રી વીર પરમાત્મા આ જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર્ય
આ ધનરૂપ ત્રિપુટીની શુદ્ધ શિક્ષા-દેશના સર્વ જીવને આપે છે
તે સાથે કહે કે જે-આ જગતમા ઉત્કૃષ્ટ શત્રુ પ્રમાદ જ જે તે
નિગન્તર મર્વ જીવને દુખ આપે છે તેના ઉપર એક શામોક
દૃષ્ટાન્ત ઉપનય સહિત કહેવામા આવે છે તે સાભળીને તાર
ચિત્તને તુ હિતમાર્ગમા દોરજે-જોડજે ૧૪૦

જે ઉપર જણાવેલા દૃષ્ટાન્ત ઉપનય સાથે કહે છે —

જિનધાતુવાદી જનો ગયા જ્યા તિમિગની નાહીં મણી,
તે ગિગિ ઉપર દીવા લઈને માર્ગથી ગુફાતણા,
આવતા દીવા બૂઝાણા નિજ પ્રમાદવગે કગે,
સાચો જ શત્રુ એહ ન કરે વીરની વાણી ખગી ૧૪૧
આવી પડ્યા વિકગળ પથે આમતેમ તે આથડે,
દોષેન માગગ પૂર્વનો તે ગોતતા પણ નવિ જડે,
સર્પો ડસ્યા ખાડે પડ્યા ને અનિચિ ચમના થયા,
આ પ્રમાટે પણ તાહરી કરી એ દશા પ્રભુ કહી ગયા. ૧૪૨

સમજવવાને સ્પષ્ટ ઘટના હું કહું તે સમજાવે,
 શ્રુતબોધ દીવો તેહ મળરો કર્મલાવથી જ જે,
 તેથી કળીને માર્ગ શિવનો જીવ પ્રમાદ કરે પડી,
 લે ના ખખડ તેદીપની જુઝી ગયો તિણુ તે વડી ૧૫૦
 મુઝાય મિથ્યાભાવ તિમિરે લોભ સર્પ ડસ્યો તિહા,
 દુષ્ટ ગતિ ખાડે પડી બોલે મુપથ ગયો કિહા ?
 હારી ગયો જિન ધર્મ પામ્યો પણ ન પામ્યા જેહવો,
 વિતાહિની આસક્તિથી પામે ન અવસર એહવો ૧૫૧

અર્થ —ઢાઇ ધાતુવાદી મુખ્યો ત્યા ગયા કે જ્યા અધ
 કાર થયો હતો હાથમા નીવાઓ લઈને પર્વત ઉપર જતા ને
 શુદ્ધમા પ્રવેશ કરના પ્રમાદના કાનજુધી નીવાઓ ખૂઝાઈ યા
 વીન પ્રભુએ કહું છે કે આ જીવનો પ્રમાદ જ ખરો શત્રુ છે તે
 હકીકત અહીં સિદ્ધ થઈ, કેમકે પ્રભુની વાણી નિશ્ચિત જ હોય
 છે પડી તે ધાતુવાદીઓ બચકર માર્ગમા આવી પડનાથી
 આગતેમ આચકવા લાગ્યા પૂર્વે માર્ગ નીકલો છતા પણ અધ
 કાર ધર્મ જવાથી તેમને જોતતા પણ તે માર્ગ જાણ્યો નહીં એટલે
 તેમથી ઢેર નાકને સર્પોએ ડસ્યા, કેલોક ખાડામા પડી ગયા અને
 પરિણામે બધા મમરાગતના અતિથિ થયા—મરણ પામ્યા હે
 જીવ ! આ પ્રમાદે પણ તારી જીવી જ્ઞા કરી છે આમ પ્રભુ
 કહી ગયા છે હવે તને સમજાવવાને આ દૃષ્ટાંતની હું સ્પષ્ટ
 ઘટના કરું છું તે હું ખરાબર સમજાવે અને ધ્યાનમા લેજ

શ્રુતબોધકૃપ દીવો તે આ જીવને કર્મોની લાઘવતાથી પ્રાપ્ત
 થાય છે મોક્ષનો માર્ગ જાણ્યા છતા પ્રમાદમા

જો છોડો તે દીવાની ખમર ન લેય તો તે દીવો બૂઝાર્થ લાય
 એવે જ્ઞાનનો અભાવ થયા મને મિથ્યાભાવરૂપ અધકાર
 વિના પામતા હવ મુઝાય છે, તને લોભરૂપ સખ કસે છે,
 દુર્ગતિરૂપ ખાડામાં પડ છે, પછી જોવે છે કે-અરે ! મારા દીરકો
 સુપવ-મન્માર્ગ કયા ગયો ? હું જૈન ધર્મ પામ્યા છતાં પણ
 ન પામ્યા જેવું વધુ ! હું જાવ હારી ગયો ! હું દ્રવ્યાદિકમાં
 આનંદા ધર્મ ગયો ! હવે કરીને મને જોડો અનમર મગવો
 મુશ્કેલ થઈ પડ્યો ૧૪૮-૧૪૯

જો વળતે ૭૫ નિચાર કરે કે કે —

સુવે ઠદી અવિવેકી છોડો તું ન મૂર્ખા અહીં જગ,
 ગાડુ પ્રવાહે સુખ નહીં ધર્મ માનતા ડાહ્યા ખગ,
 મહનિયાની કાણુમાં રાણી નૃપતિ આદિ ગયા,
 બીના ગધેરીના ગિરુની સાબળી ફિલગી થયા ૧૫૦

અર્થ — કે ૭૫ ! જી અવિવેકી છોડો જને સૂવે-પ્રમા
 દમાં પડે પણ તું મૂર્ખગ નહીં-પ્રમાદમાં પડીશ નહીં, કાગ્ય !
 ડાહ્યા મનુષ્યો ગાડરપ્રવાહે જ્ઞાનવામાં સુખ માનતા જ નથી એવ
 ગાડરીયા પ્રવાહ ઉતર મનનીઆની કાળુનું દષ્ટાન આ પ્રમાણે —

એક નામની ગણીને કોઈ કુબારજીની સાથે મેનપણા થય
 હતા ત હ રોજ રાણી પામે આવીને કેવા જો કેવાડ મેર
 આનંદ કરાવતી એક દિનમ તે ન આવી તંથી રાણીએ હાસીને
 ખગ કાઢવા મોઝી તંછે જોયું તો ઘરના બારણા બંધ કરીને
 ૧૪૯ કુબારજી પોતાના મઠનીયાને માટે રૂએ છે ને દામીએ
 આવીને રાણીને વાત કરી રાણીએ વિચાર્યું કે-આ માની બેન

પણી છે, તેના દુ ખમા ભાગ લેવા-દિલાસો આપવા મારે જુ
ભે એ તેથી તે ત્યા જવા ચાવી રાજાને તે વાતની ખબર પડી
એવે ગણી સાથે મારે પણ જુ ભે એમ ધારી તા પણ
યા યા, એવે પ્રધાન વિગેરે પરિવાર પણ ચાલ્યો કુભારણને
ધેર જઈને કાણ કરાવતા ઢાઈએ પૂછ્યું કે-મદનીઓ કેવડો
હતા ? શુ થયું હતું ? એટલે રાજાએ, રાણીએ, સૈાએ આ
વખણ બતાવ્યું છેનટ કુભારને બોલાવતા તેણે પોતાની ગધીની
વડેરો મદનીઆ નામનો હતો તે મરી ગયાનું જણાવ્યું, એટલે
સૈા બોલ્યા પડ્યા કે આપણે વિચાર કે તમામ કર્યા વિના આ-આ
ત હીક ન કર્યું ગાડરીઓ પ્રવાહ આવો / હોય છે
તમા માણસો વિચાર કર્યા વિના હાડે જાય છે મનિદાની
મણમા ગણી, રાજા વિગેરે બધા ગયા પણ ત્યા એ રહેલની
વાત સાંભળીને સૈા દિલગીર થયા ૧૫૨.

હિતકાર્યમા કરતા પ્રવૃત્તિ અહિત કાર્ય નિવેરું,
શુભ બોધ હૃદયે ધારનાગ મુજન નિર્ભય શુરુ
પ્રતિબુદ્ધ તે જે દ્રવ્યથી નિકા હરીન ભરણી,
જાની યથાર્થ પદાર્થનો તેવો થજેત મધી મધી. ૧૫૩ ૫૭

અર્થ — ‘ઉત્તમ મનુષ્યો હિતકાર્ય કરે પ્રવૃત્તિ કરે જે ઠ અપ્ર
અને અહિતકાર્ય કર્યો કરતા નથી’ એવો હૃદયમાં જમણ
ધારનારા સત્તજનો નિર્ભય થાય છે / જે પ્રતિબુદ્ધ પરવશુનો
પ્રબુદ્ધ અથવા બોધ પામેનો તેને દ્રવ્ય જે દ્રવ્ય નિરુપ
તણને બાવથી પદાર્થ માત્રો જ જાણ થાય છે કરને ૧૫૭
બધ મયન કરી કરીને એવું જાણે

મુણ્ણજે અગડદતાદિના દટાત શ્રી ગુરુની કને,
ઉદયે ધરી તગડોડજે દુ ખદાયી એહ પ્રમાદને;
જે ઉચિત કાર્યો નીવ માને આગુપ્રજા તે જાણજે,
તેના જનોનો મગ પામી અપ્રમાદી તુ થજે ૧૫૪

અર્થ —હે જીવ ! તુ પશ્ચિમ સરિત્રાદિમા અગડદત
મુનિ નિગેરેનો કવા આવે છે તે ગાલગજે, તેને હૃદયમા ધાગણ
કરજ અને દુ ખદાયી એવા પ્રમાદને તરછોડજે-તત્તુ જેને
મનુષ્યો ઉચિત કાર્યો નીવપણે માપે છે-કદે છે તેને જ
આગુપ્રજા મમજના તુ તેના જનોનો મગ કરાને-પામીને
અપ્રમાદી થજે ૧૫૪

છે કાળ ગૈદ્ર હરણુ કે જે પ્રાણુનુ નિર્દયપાગે,
તેને ન જીતે કોઈ બળથી જાણજે નિશ્ચયપાગે,
પટતી જ જાયે રાક્ષિત તનુની કાળ અવસર્પિણીતણે,
હે ભાઈ ! માટે માન શિખમુજ સમયઆ તુજ હિતતણે !

અર્થ —હે ભાઈ ! આ કાળ મહાભયકર છે તે નિર્દય
પણે અનેક જીવોના પ્રાણુનુ હરણુ કરે છે, તેને ગૈર્ધપણુ પ્રાણ
બળવડે જીતી શકે એમ નથી, એ તુ નિશ્ચયથી જાણજે વળી
આ અવસર્પિણી કાળ હોવાથી દિનપરદિન ચરાંરની શક્તિ પણ
ઘટતી જાય છે માટે તુ મારી શિખાનણુ માનીને ધર્મકરણીમ
ઉવમવત ધર્મ જી, કારણ કે આ વખત તારા હિતનો દે
આવો વખત ફરી ફરીને મળવો દુર્લભ છે ૧૫૫

અમારી રહેવા ઉપર ભારડ પક્ષીનું દણત આપે છે —

ડોક જુડી ચરણ ત્રણ તિમ ઉદર જેને એક છે,
બોલી મનુજના જેહવી ભારડ પક્ષી તેહ છે,
ભિન્ન મળ ખાવાતણી ઈચ્છા થતા મૃત્યુ લહે,
પ્રિય જીવનકાળે તેહ પક્ષી આવચેત મહા રહે ૧૫૬

અર્થ — ડોક એટલે મુળ જ, પગ ત્રણ અને ઉદર-પેટ
જુડી એક છે, ભાષા મનુષ્ય જેવી બોલે છે તેનું નામ ભારડ
પક્ષી કહેવાય છે તેમા જીવ મેહોવાથી તેને જ્યારે ભિન્ન ભિન્ન
દેશ ખાવાની ઈચ્છા થાય છે ત્યારે તે મગ્ન પામે છે, પરંતુ
પ્રિયતા પ્રિય જીવનને માટે તે નિરતર આવચેત રહે છે-કાયમ
અપ્રમાદી ગહે છે તે પક્ષીને નિકા જ હોતી નથી, માટે તે પગ
તેવે અપ્રમાદી થા ૧૫

તે નિમિત્તે જ ઉપદેશ આપે છે કે —

જુજ ધર્મજીવન કાજ ચેતન ! અપ્રમાદ હગા ધની,
ગામન બગીચામા મકર કુ એજ કગળી છે ખની,
પરવમ્નુનો અભિચાપ તે હુ ખ આકરુ તુ જાણજે,
નિઃપૃદા ગુણ ધાગીને માયા મુખોને પામજે ૧૫૭

અર્થ — હે વેતન ! તુ તારા ધર્મજીવનના રહણ માટે અપ્ર
માદ દશા ધાન્ય કીને ગામનરૂપ બગીચામા-ફલવાતીમા પ્રમણ
કુ એજ સાચી કગળી છે આ જગતના જીવાને પરવમ્નુનો
અભિચાર તે જ મદારૂ ખગપ છે, એમ જાણીને તુ નિઃપૃ
દે થા જુડી સુખ મુખને પ્રાપ્ત કરવા પ્રયત્ન કરજે ૧૫૭

મુણને સના જિનવયણને એથી જ આત્મિક ઉન્નતિ
 જિનવયણ ત્રિપુટીશુદ્ધ તે આપે સદાયે સન્મતિ,
 દૂર હઠાવે આપિ વ્યાધિ તિમ ઉપાધિ ઝેરને,
 નોખવેલ સમુ કલ્યુ તીર્થ કુરે એ દાગણે ૧૫૮

અર્થ —હે આત્મા ! તુ નિરત-જિનવચનને માલગતે,
 તેના વડે જ આત્મિક ઉન્નતિ વધાનો મલવ છે જિનવચન કે
 જે ત્રિપુટી શુદ્ધ છે તે જ આ જીવને નિગતર મન્મતિ આપનાર
 છે અને તે આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિના ઝેરને દૂર હઠાવનાર
 છે તીર્થ કુરેએ તે જ કારણે તે ત્રિપુટીશુદ્ધ ધર્મને નોખવેલ
 સમાન કહેલ છે નોખીયાને સાપ ડચ માટે ત્યાં તે નોખ
 વેલ નામની વનસ્પતિ-ઔષધિને સુધી આવે છે જેથી મર્પતુ
 ઝેર તેને થડતુ નથી, તેમ આ ત્રિપુટીશુદ્ધ વીગ્વચન પણ
 એવું છે કે જે જીવોને આધિ, વ્યાધિ ને ઉપાધિરૂપ ઝેર
 થડવા હેતુ નથી-તેના ઝેરનો વિનાશ કરે છે ૧૫૯

દોરા પ્રમુખને પામવા જેવા ગણી ભાગ ડ આ,
 ચાલે યથા તિમ દુષ્ટ સકટપો તથા ભાપા ક્રિયા,
 કર્મખધન હેતુ જાણી અપ્રમાદી થઈ સદા,
 ચારિત્રરૂપી બહાણની રક્ષા કરી લે સપદા ૧૬૦

અર્થ —ભારડપક્ષી જેમ સામાન્ય દોરા પ્રમુખને પણ પાશના
 જેવા જાણી તેનાથી દૂર રહે છે તેમ હે જીવ ! તુ પણ દુષ્ટ

* જ્યાં મમ્મગ્રસ્તાન ર્થેન ચારિત્રરૂપ ત્રિપુટી મમ્મજી અથવા
 કપ, છે ને તાપવડે શુદ્ધ ધર્મ તે ત્રિપુટી ધર્મ મમ્મજીને

૧ ચક્રે, અનિષ્ટ ભાષા અને અશુભ ક્રિયાને કર્મજ ધનના હેતુરૂપ
 બહી, તેનાથી દુઃગતી અપ્રમાદી વધને નિરતર ચારિત્રરૂપ
 પ્રવૃત્તિની ગુણ કરી આત્મસુખને મેળવ ૧૫૮

આ દેહ દોષોથી ભરેલો છે સદાયે તે છતા,
 જ્ઞાનાદિનો શુભ લાભ તેથી જ્યાસુધી મુનિ પામતા,
 ત્યાસુધી તનને ટકાવે અન્નપાનાદિક બળે,
 ઉપક્રમ અકાળે નિમ ન લાગે તેમ વરતે પળપળે ૧૬૦
 કેવલ સમય મુનિ એમ જાણે આ શરીરતણા બળે,
 પેદાશ ગુણની ના થતી ને નિર્જરા પણ ના મળે,
 કેવે ન ધર્મ યાન ઉત્તમ એમ નિર્ણય શુભ કરી,
 ભ્રમણ દ્વરે કરે સાપેક્ષતા તનની હરી ૧૬૧

અર્થ — આ શરીર જે કે દોષોથી ભરેલું છે તથાપિ
 જાડે જ્ઞાનાદિનો શુભ લાભ પામી શકાય છે, એમ જાણી
 ત્યાસુધી મુનિ તેનાથી જ્ઞાનાદિનો લાભ પામી શકાય ત્યા
 હી તેને અન્નપાનાદિવડે પાળે છે ને ટકાવે છે કે જેથી
 બળે કાર્ય ઉપક્રમ ન લાગે. આવું વર્તન કાયમ રાખ્યા કરે
 તે જ્યારે મુનિ એમ જાણે કે હવે આ શરીરના બાળ્યો
 પલ્લુ ગુણની-લાભની ઉત્પત્તિ-પ્રાપ્તિ થતી નથી અને
 નિર્જરા પણ થતી નથી તેમજ ઉત્તમ ધ્યાન પણ ધર્મ મળતું
 નથી ત્યારે એ વાનનો નિર્ણય કરીને, શરીરની સાપેક્ષતા તથા
 દર્શને કર્મમળને દુઃગતિનો-અનશન કરવાનો નિચાર કરે
 છે અર્થાત્ આ શરીરને પણ તથા કે છે ૧૬૦-૧૬૧

સુણને સના જિનવચણને એથી જ આત્મિક ઉત્તર
જિનવચણ ત્રિપુટીશુદ્ધ તે આપે સદાયે મનમતિ,
દૂર હઠાવે આધિ વ્યાધિ તિમ ઉપાધિ ઝેરને,
નોખવેય મમુ કલ્પુ તીર્થ કરે એ કાગણે

અર્થ — હે આત્મા ! તુ નિરતર જિનવચનને સાભળ, તેના વડે જ આત્મિક ઉત્તરિ યવાનો મભવ છે જિનવચન જે ત્રિપુટી શુદ્ધ છે તે જ આ જીવને નિરતર સ મતિ આપના છે અને તે આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિના ઝેરને દૂર હઠાવના છે તીર્થ કરાએ તે જ કારણે તે ત્રિપુટીશુદ્ધ ધર્મને નોખવેક સમાન કહેલ છે નોખીયાને સાપ જથ મારે ત્યારે તે નોખ વેલ નામની વનમ્પતિ-ઔપધિને સુધી આવે છે જેથી સર્પજી ઝેર તેને ચડતુ નથા, તેમ આ ત્રિપુટીશુદ્ધ વીગ્વચન પણ એવું છે કે જે જીવોને આધિ, વ્યાધિ ને ઉપાધિરૂપ ઝેર ચડવા હેતુ નથી-તેના ઝેરનો વિનાશ કરે છે ૧૫૬

દોરા પ્રમુખને પામવા જેવા ગણી ભાગડ આ,
ચાલે યથા તિમ દુષ્ટ સ કટપો તથા ભાપા ક્રિયા,
કર્મખંડન હેતુ જાણી અપ્રમાદી થઈ મહા,
ચારિત્રરૂપી બહાણની રક્ષા કરી લે મ પદા ૧૫૭

અર્થ — ભારડપક્ષી જેમ સામાન્ય દોરા પ્રમુખને પણ પાશલા જેવા જાણી તેનાથી દૂર રહે છે તેમ હે જીવ ! તુ પણ દુષ્ટ

* બહા મમ્બગ્ગાન સંત ચારિત્રરૂપ ત્રિપુટી સમન્વી અથવા વ્ય, કે ને તાપવડે શુદ્ધ થમ તે ત્રિપુટીશુદ્ધ ધર્મ મમજવે

૧૬ પો, અનિદ શાસ અને અશુભ ક્રિયાને કર્મબંધનના હેતુરૂપ
તરી, તેનાથી દૂર રહી અપ્રમાદી થઈને નિરતર ચાગ્રિતરૂપ
વહુમની રક્ષા કરી આત્મસુખદાને મેળવ ૧૫૬

આ દેહ દોષોથી ભરેલો છે મદાયે તે છતા,
જ્ઞાનાગ્નિનો શુભ લાભ તેથી જ્યામુધી મુનિ પામતા,
ત્યામુધી તનને ટકાવે અન્નપાનાદિક બળે,
ઉપક્રમ અકાળે જિભ ન લાગે તેમ વગ્તે પણપળે. ૧૬૦
હેવટ સમય મુનિ એમ જાણે આ શરીરતણા બળે,
પે ૧૭ ગુણની ના થતી ને નિર્જરા પણ ના મળે,
હાવ ન ધર્મ યાન ઉત્તમ એમ નિર્ણય શુભ કરી,
ધર્મભળ દૂરે દેડે માપેક્ષતા તનની દરી ૧૬૧

અર્થ — આ શરીર જો કે દોષોથી ભરેલું છે તથાપિ
તેનાવડે જ્ઞાનાગ્નિનો શુભ લાભ પામી શકાય છે, એમ જાણી
જ્યામુધી મુનિ તેનાથી જ્ઞાનાગ્નિનો લાભ પામી શકાય ત્યા
મુધી તેને અન્નપાનાદિવડે પાળે છે ને ટકાવે છે કે જેથી
અમાળે દાર્ઘ ઉપક્રમ ન લાગે આવું વર્તન કાયમ રાખ્યા કરે
હેવટ જ્યારે મુનિ એમ જાણે કે હવે આ શરીરના બળથી
કાંઈ પણ ગુણની-લાભની અપત્તિ-પ્રાપ્તિ થતી નથી અને
નિર્જરા પણ થતી નથી તેમજ ઉત્તમ ધ્યાન પણ થઈ શકતું
નથી ત્યારે એ વાતનો નિર્ણય કરીને, શરીરની માપેક્ષતા તથા
દર્ઘને કર્મભાગને દૂર કરવાનો-અનશ્ન કરવાનો વિચાર કરે
છે અર્વાતુ આ શરીરને પણ તથા જે છે ૧૬૦-૧૬૧

પ્રભુ આ પ્રસંગે ઉચ્ચરે મહિકના દષ્ટાતને,
 લૂટેલ ધનને પામવા મૂળદેવ નૃપ એ ચોગ્ને,
 નિજ પાસ રાખે કામ સરતા સૂળીની શિક્ષા કરે,
 ઇમ લાભ જાણી દેહ ગ્હણ સર્વદા શુણીજન કરે. ૧૬૨

અર્થ — પ્રભુએ આ પ્રસંગ ઉપર મહિક ચોરનું દષ્ટાત
 કહ્યું છે તે આ પ્રમાણે — એક મહિક નામે ચોર હતો તેને
 મૂળદેવ નામના રાજાએ પકડી, પોતાને વશ કરી કાંઈ પણ
 શિક્ષા ન કરતા પોતાની પાસે રાખ્યો અને તેને મનાવી-
 મમનનીને તેણે જેટલું દ્રવ્ય ચોરીનું પ્રગળ્યોતું હુટ્યું
 હતું તે બધું મેગચું પડી કામ સરી ગયું તેને શૂળીની શિક્ષા
 કરી એમ ગરીબી થતો જ્ઞાનાદિનો વાલ નાણીને શુણીજનો
 પણ આ ચોરીની સર્વદા રમ્યા કરે છે અને ત્યારે તેનાથી લાભની
 પ્રાપ્તિ થતી મધ વાચ છે ત્યારે તેને ચોચિરાવી દે છે અર્થાત્
 ઉપરનું દષ્ટાંત થયાનું ૧૬૨

ગુરુબુદ્ધિને અનુસાર સરળા સૂત્રના અર્થો થતા,
 એવું વિચારી ભવ્ય જીવે આણુ ગુરુની પાળતા,
 ખોટા કદાચહ રજ ન રાખે એમ ટાળી કલેશને,
 કર્મજથાકી બચી ને સાચવે શુભ ગીલને ૧૬૩
 તે નિર્જરા પુષ્કળ લહે નિર્વાણ ચોદા સમયમા,
 જનતા ગણે કટ્યાણુ તેના નામકેળ જાપમા,
 આપમતિએ ચાલનારા જન કદાચહમા પડી,
 પામે અનતા ભવ અનર્થો ભોગવે બહુ રડી રડી. ૧૬૪

અર્થ — ગુરુમહારાજની બુદ્ધિને અથવા જોધને અનુસારે મળતા સૂત્રાંતિના અર્થો ધાય છે એવું વિચારીને ભવ્ય છયો ગુરુમહારાજની આગા પાળે છે અને તેમની પાસે રહી જોધ મેળવે છે જોગે કદાચહુ રજમાત્ર પણ રાખતા નથી, કલેશને તો તથ જ દે છે તેવા શુભ આચારને પાળનાગ છયો કર્મ બધવી બચા જાય છે અને કર્મોની નિર્જગ પણ પુષ્કળ કરે છે પ્રાને અત્ય કાગમા મોક્ષમુખને મેળવે છે જનતા-જન મમૂક એવા ઉત્તમ જનોના નામના જાયાં પણ ન પાણ માને છે આ પ્રમાણે ન વર્તના જેઓ કદાચહુમા પરી જઈ આપ મનિએ ચાલે છે તેઓ જનતા બવમા ભમે છે અને અનેક પ્રકારના અનર્થો ગડી રહીને જોગવે છે-મનુન કરે છે ૧૬૩-૧૬૪

છકુ અકુમ દમમ દુવાલસ અર્ધ માસખમણ કરે,
આળ ગુરુની ઓળવે તો લાભ તેથી ના મળે,
માટે ગુરુની આણુ માનાં આપમતિને છોડિયે,
તો નાણુ દર્શન અણુની પ્રિતા અપૂર્વ પામિયે. ૧૬૫

અર્થ — જે મુનિ છકુ, અકુમ, દમમ, દુવાલસ, પામખમણ કે મામખમણની તપસ્થા કરે પણ ગુરુની આજ્ઞા માને નહીં તો તે તપનુ રૂગ મપૂર્ણપણે મેળવો શકે નહીં, માટે આપ મતિને તથ દર્શને ગુરુઆજ્ઞા માનવી કે જેથી જ્ઞાન, દર્શન ને ચાન્ત્રિ ગુણની અપૂર્વ નિરતા મેળવી શકાય ૧૬૫.

આ પ્રસંગ ઉપર અશ્વનુ દષ્ટાત આપે છે —

ગિજ્ઞકતણી શિક્ષા લહી જિમ અશ્વ બખ્તર ધાગીને,
ગિજ્ઞકતણા વચને રહીને પામતો ઝટ વિજયને, —

તોફાની વોરો હાજ આપે ઇમ વિચારી મર્વદા,
અપ્રમત્તપણે વિચરીને પામિયે શિવસ પદા. ૧૬૬

અર્થ — શિક્ષક પાનેથી શિક્ષા મેળવીને ગજ્જતરધારી ઘોડો શિક્ષકના વચન પ્રમાણે વર્તે છે તો તે જાદી વિજયને મેળવે છે અને તોફાની-અશિક્ષિત ઘોડો યુદ્ધાદિમા હરાવે છે તેમ વિચારીને જો શુભની શિક્ષા પ્રમાણે અપ્રમત્તપણે વિચરીએ તો જ રૂપ શિવસ પદ્મ મેળવી શકીએ ૧૬૬

તે ખિન્ન ના હોવે પછી ગરૂઆતમા જે ચેતના,
ઇમ ના કરે તો અતસમયે દિલગીર બહુ થતા,
ધર્મ પાછળથી કરીશુ ઇમ વટે નિરૂપકમી,
પણ ઇમ ન માને કોઇ દિન મુણી માનવો સોપકમી ૧૬૭

અર્થ — જે મનુષ્યો ગરૂઆતમાંથી જ ચેત તેને પાછળથી ખિન્ન થવું પડતું નથી અને જે તેમ નથી કરતા-પહેરાથી નથી ચેતના તેને પાછળથી દિલગીર થવું પડે છે-પસ્તાવું પડે છે જેઓ નિરૂપકમી આયુષ્યવાળા હોય તે તો કદી એમ બોલે કે હમણા તો વિષય નેવી હલ પછી પાછલી અવસ્થામાં ધર્મ કરીશ, પરંતુ સોપકમી આયુષ્યવાળા મનુષ્યો એમ કદી બોલે નહીં અને માને પણ નહીં ૧૬૭

મે ધર્મ રજ ના આચર્યો પાપો અદારે આચર્યો,
મુખ ચાહના મનમા ઘણી પણ તેહના કાગણ તજ્યા,
દુખી થવા ઇચ્છા નહીં પણ દુઃખ કારણ ના તજ્યા,
ઇમ ચોક કરતા મૂર્ખ હોવો ચેતના મુખી થયા. ૧૬૮

અર્થ — મૂર્ખ મનુષ્યો એવો શોક કરે છે કે મેં આખા જીવન જીવન માન પણ ધર્મ ન કર્યો અને પાપમ્હાનકે અદારે આચર્યા—એ યા દિલમાં મુખની આહના ઘણી છતાં મુખના મત્સો તણ દીધા અને હું ખની આહના જરા પણ નહીં છતાં હું ખનાકો હો તમ્હોના નર્મ તેથી હું હું ખી થાઉં છું જેઓ પ્રથમથી એન છે તેઓ આમ હું ખી થતા નથી પણ મુખી વાચ છે ૧૮

અભ્યાસ મારો પાડજે વિષયો બધા તરડોડજે,
મમ માન શત્રુભિત્રને લોકસ્વરૂપ વિચારજે,
દુર્ગતિના સાધનોથી અથગ આત્મા ગણજે,
દૃષ્ટાંત પ્રાક્ષણ વાણિયાની નારનુ અહીં જાણજે ૧૬૯

અર્થ — જીવને ઉપદેશ આપે છે કે—તુ સાન કાર્ય કરવાનો અભ્યાસ પાડજે અને હૃદયોના વિષયોનું ચોક્કસ કરીશ નહીં, તને તરડોડજે વગી દુર્ગતિના સાધનોથી તારા આત્માને દૂર રાખજે અને આ મમમા પ્રાક્ષણ ને વાણીયાની શીનું દૃષ્ટાંત નિચારજે ૧૬૯

એ- પ્રાક્ષણની શી નિરતર આબૂપણું પહેરી નખડની હતી તેના પનિએ તેને વારવાર કહ્યું કે—‘આમૂપણું અવસરે પહેરાય, કાયમ ન પહેાય વગી એથી ડાઘ વખત ચોર વિગે રેધાં તને હેરાન થવું પડશે ’ પ્રાક્ષણીએ માન્યું નહીં અને કહ્યું કે—‘ચોર આવશે ત્યારે કાળી નાખીશ ’ અન્યદા ચોર આ ના શરીર પુષ્ટ વવાથી હાથ આવે ચોટી ગયેલા આમૂપણું ન નીકળી શકવાથી ચોરોએ કાઢા કાપી નાખ્યા ને ઘરેલું લઈ ગયા પ્રાક્ષણી મરણ પામી આ પ્રમાણે શરીરશોભામાં આસપ્ત થયો હું ખ પામે છે

તોફાની વોડો હાજ આપે ઇમ વિચારી મર્વદા,
અપ્રમત્તપણે વિચરીને પામિયે શિવમ પદા. ૧૬૬

અર્થ — શિક્ષક પાનેથી શિક્ષા મેળવીને જખ્તરધારી વોડો શિક્ષકના નચન પ્રમાણે વર્તે છે તો તે જની વિજયને મેળવ છે અને તોફાની-અશિક્ષિત વોડો યુદ્ધાગ્નિમા હરાવે છે તેમ વિચારીને જો શુરની શિક્ષા પ્રમાણે અપ્રમત્તપણે વિચરીએ તો જરૂર શિવસ પત્તિ મેળવી શકીએ ૧૬૬

તે ખિન્ન ના હોવે પછી રાઝઆતમા જે ચેતતા,
ઇમ ના કરે તો અતસમયે દિલગીર બહુ થતા,
ધર્મ પાછળથી કરીનુ ઇમ વદે નિરુપકમી,
પણ ઇમ ન માને કોઇ દિન મુણી માનવો મોપકમી ૧૬૭

અર્થ — જે મનુષ્યો શરૂઆતમાંથી જ ચેતે તને પાછળથી ખિન્ન થવું પડતું નથી અને જે તેમ નથી કરતા-પહેલાથી નથી ચેતતા તેને પાછળથી દિલગીર વધુ પડે છે-પસ્તાવું પડે છે જેઓ નિરુપકમી આયુષ્યવાળા હોય તે તો કદી એમ જાણે કે હમણા તો વિષય તેવી લડે પછી પાછની અવસ્થામાં ધર્મ કરીન, પરંતુ મોપકમી આયુષ્યવાળા મનુષ્યો એમ કદી જાણે નહીં અને માને પણ નહીં ૧૬૭

મે ધર્મ રજ ના આચર્યો પાપો અદારે આચર્યો,
સુખ ચાહના મનમાં વણી પણ તેહના કાનણ તજ્યા,
હુ ખી થવા ઇચ્છા નહીં પણ દુઃખ કારણ ના તજ્યા,
ઇમ મોક કરતા મૂર્ખ જીવો ચેતનાર સુખી થયા ૧૬૮

અર્થ — મૂર્ખ મનુષ્યો એવો શોક કરે છે કે મેં આખા જ મમા રજ માત્ર પણ ધર્મ ન કર્યો અને પાપસ્થાનકો અઢારે આચર્યા—મેં આ દિવસ સુખની આહના ઘણી છતાં સુખના મારહો તથા દીધા અને હું ખની આહના જરા પણ નહીં છતાં હું ખતા મારહો તમ્યા નહીં તેથી હું હું ખી વાડ છું જેઓ પ્રથમથી ચેન છે તેઓ આમ હું ખી વતા નથી પણ સુખી ગાય છે ૧૬૮

અભ્યાસ મારો પાડજો વિષયો ખંડા તગ્ગોડજો,
મમ માન ગત્રુભિત્રને લોકસ્વરૂપ વિચારજો,
દુર્ગતિના સાધનોથી અસગ આત્મા રાખજો,
દયાત પ્રાક્ષણ વાણિયાની નાગ્નુ અહીં જાણજો ૧૬૯

અર્થ — જીવને ઉપદેશ આપે છે કે—તું સારા કાર્ય કરવાનો અભ્યાસ પાડજો અને હૃદયોના વિષયોનું પોષણ કરીશ નહીં, તેને ત ઠોડજો વગી દુર્ગતિના સાધનોથી તારા આત્માને દૂર રાખજો અને આ મળધમા પ્રાક્ષણ ને વાણીઆની સ્ત્રીનું દયાન વિચારજો ૧૬૯

એ પ્રાક્ષણની સ્ત્રી નિન્તર આભૂષણો પહેરી રખડની હતી તેના પતિએ તેને વારવાર કહ્યું કે—‘આભૂષણો અવસરે પહેગય, કાયમ ન પહેરાય વગી એથી કાંઈ વખત ચોર વિગે રેથી તને હેરાન થવું પડશે ’ પ્રાક્ષણીએ માન્યું નહીં અને કહ્યું કે—‘ ચોર આવશે ત્યારે કાઢી નાખીશ ’ અન્યદા ચોર આ યા શરીર પુષ્ટ થવાથી હાથ સાથે ચોટી ગયેલા આભૂષણો ન નીકળી શકવાથી ચોરોએ કાઢા કાપી નાખ્યા ને ધરેણા લઈ ગયા પ્રાક્ષણી મરણ પામી આ પ્રમાણે શરીરશોભામા આમળા છમે દુખ પામે છે

એક વણિક ગૃહસ્થને એક સ્ત્રી હતી તેને ઘર સોંપીને તે પરદેશ ગયો. પાછળ તેણીએ ઘરની સભાગ ન લીધી પેતાના શરીરની શોભામા જ મગણુલ ગહી નોકરોને પણ કામ બતાવ્યું નહીં તેથી તે પણ બેદરમજબ બન્યા શેઠ પરદેશથી આવ્યા તો ઘરની સ્થિતિ જરાગ થઈ ગયેલી જોઈ તેનું કારણ પૂછતા શેઠાણીની ગેરમલામત વિગેરે જાણીને તને કાઢી મૂકી બીજી સ્ત્રી પડ્યો. તેને ઘર સોંપીને પાછો પરદેશ ગયો. એ સ્ત્રી મુઘડ ને અપ્રમાદી હતી તેણીએ ઘરની જરામરમભાગ કરી ને નોકરો પાને સાફમુફ કરાવ્યા કર્યું તેથી ઘરની સુદરતા કાયમ રહેવા સાથે જિવંતી વધી શેઠ પરદેશથી આવતા ઘરની શોભા જોઈને ખુશ થયા અને તે સ્ત્રીને ઘરના તમામ કામની સ્વામિની બનાવી પ્રમાદી ને અપ્રમાદીપણાનું આ ફળ સમજી અપ્રમાદી થવું

અરુચિકર ગણદાદિમા મુનિ અરુચિ કુગ્ગો નહી,
અચિકર રસાદિ પામીને રાગી કદી બનશે નહીં,
મ યસ્થ ભાવે નિત રહી ચારિત્ર ચોખુ રાખવું,
વિન્તાર દશમા અગમા બંધન તજીને ચાલવું ૧૭

અર્થ — હે મુનિ ! તમે અરુચિ ઉત્પન્ન કરે એવા ગણદાદિ-પાથે છદ્ધિયોના વિષયોને પામીને તેમા અરુચિ ન કરશો અને રચિકર-મનગમના રસાદિ વિષયો પામીને તેના રાગી બની ન જશો તમે તો નિન્તર મધ્યસ્થભાવે ગહીને ચારિત્રને ચોખુ રાખશો-દોષ ન લગાડશો આ સબધમા દરમમા અગધી પ્રશ્ન યાકરણસૂત્રમા આશવ, સવર વિષે જે દશ દ્વારો કહેવા છે તે નિચારીને કર્મબંધનના સાધનને તજીને ચાલશો. ૧૭૦

શબ્દાદિ પચ મુઝાવતા ડાહ્યા પુરુષને પણ યથા,
પુષ્કળ જનોને ખે ચતા નિજ પક્ષમા નિત્યે, તથા,
લોભાવનારા તિણ કહ્યા ત્યા ધ્યાન દેરો ના તમે,
માન છતો નમ્રતાથી ક્રોધ છતો ઉપગમે ૧૭૧

અર્થ — શબ્દાદિ પાચ ઇન્દ્રિયોના વિષયો ડાહ્યા માણસને
પણ મૂઝવે છે અને અનેક જનોને પોતાના પક્ષમા ખેચી જાય
છે, તેવી તને છતોને લોભાવનારા કહ્યા છે, માટે તમે તેના પર
ધ્યાન ન દેશો—તેમા આસપ્ત ન થશો અને માનને નમ્રતાથી
તથા ક્રોધને ઉપશમથી છતી લેશો ૧૭૧

જન્મથી ધાગણુ કરે જે નિત્ય દૂટ સસ્કારને,
પ્રખળ રાગદ્વેષથી પીડિત તે સવિ વાદીને,
જાણી અધર્મો મર્વથા તેઓ તણી સોખત તણ,
હવતા મુધી ગુણુ ચાહજે ઇમ બોલતા જિનરાજણ ૧૭૨

અર્થ — જન્મથી જ જેઓ ખોટા સસ્કારને ધારણુ કરે છે
અને પ્રખળ રાગ-દ્વેષથી જેઓ નિરતર પીડિત રહે છે એવા
પરવાદી મર્વને અધર્મો જાણીને તેની સગત મર્વથા તણ દેજો
અને હવિન પર્યંત ગુણુની તેમજ ગુણુની ચાહના કરજો
એમ જિનેશ્વરે કહ્યું ॥ ૧૭૨

હવે આયુષ્યના ઉપક્રમ સજથી કહે છે —

આયુષ્યના ઉપક્રમનુ વર્ણન

ખીન ભવે પણ ભોગવે આયુ વિના સવિ કર્મને,
આયુષ્ય બાંધુ જેહ ભવનુ ભોગવે ત્યા તેહને,

જેના બળે ઇચ્છા છતાં ન જવાય બીજા બલ વિશે,
બેટી મમા ને આયુના બે બેદ જિનશામન વિશે ૧૭૩

અર્થ — આયુ વિનાના બીજા આગ કર્મો આ ૧૧ની બલેના
પણ બો નાય છે, પરંતુ આયુર્મ્મ તો જે જવનુ બાધુ હોય તે જ
જવમા બે રવાય છે વળે જેના જગથી અન્ય જવમા છે-છા છતાં
૫૪ જર્મ ૧ ૧૧ નથી એવું ભેડી જમાનજે આયુ કર્મ તેના શામ
મરેએ નાપકમી ને નિરુપકમી એવા બે બેદ કહ્યા છે ૧૭૩

જાગે ઉપક્રમ જેદમા ને આયુ મોપક્રમ કહ્યું,
ઉપક્રમ વિનાનું જેદ ને આયુ નિરુપક્રમ કહ્યું,
જેની રે આયુષ્ય તે કાળયુ ઉપક્રમ નાણિયે,
પણિગ્રામ આદિ ઉપક્રમો તે માત્ર છે ઇમ નાણિયે ૧૭૪

અર્થ — જે આયુને ઉપક્રમ જાગી શકે છે તે આયુ મોપક્રમ
કહેવાય છે અને જે ઉપક્રમ જાગી શકતો નથી તે આયુ નિરુપ
ક્રમી કહેવાય છે જેનારે આયુષ્ય ઘટે તેને ઉપક્રમ કહે છે એવા
ઉપક્રમ આયુષ્યને અને પાંચામાદિ આગ પ્રકારના મદ્યા છે ૧૭૪

તે જાગ પ્રકાર કહે છે —

ત્રિવિદ અધ્યવમાય^૧ ત્રગ્ણ^૨ વેદના^૩ તિમ અપર્ગાથી,
ભોજન^૪ પગાને^૫ કૃત્રી તિમ વિકૃત આમોચ્છવાસથી^૬
આ જીવ થોડો કાળ જીવન ભોગવે ઇમ નાણુજે,
એથી બચી જિન ધર્મ ઉત્તમ પૂર્ણ હોને માધ્યજે ૧૭૫

અર્થ — ૧ ત્રણ પ્રમાણના ગાય, સ્નેહ ને જયના અધ્યવ

સાયથી, ૨ કારણ એટલે વિન-શઆદિ નિમિત્તોથી, ૩ અત્યંત
વેદનાથી, ૪ મર્યાદિના વિષમ્યા વિગેરેના સ્પર્શથી, ૫ અતિ
સેવાથી, ૬ જળરા પરાધાન-ઉપધાન લાગનાથી અને ૭ વિકૃત
જે ધણુ સ્થાનોત્થાસ લેવાથી-આ માત્ર કારણોથી જીવ બાધેલા
પણુ કમ્પા એક જીવુ લોગને છે-બાધેલ સ્થિતિ કરતા થોડા
ગમ મળુ પામે છે એમ જાણીને તેનાથી બચના માત્ર પૂરી
જાણથી ઉત્તમ એવા જૈન ધર્મનું આરાધન કરવું ૧૭૫

૧લી આ વિષયમા જ વધારે મમ તવે છે —

જે બધમમયે શિથિલ બાધ્યા ત્યા હુવે અપવર્તના,
આયુતણી પેરે બીજા તે કર્મ મોપકમ રણા,
ભોગવાયે અપકાળે બાધા ઉચિત નિમિત્તથી,
દષ્ટાત બળતા દોરડાનું જાણુને સિદ્ધાતથી ૧૭૬

અર્થ — જે કર્મ બાધતી વખતે શિથિલ બાધ્યા હોય
તેના જ અપવર્તના થઈ શકે છે આયુકર્મની જેમ બીજા પણ
બધા કર્મોની અપવર્તના થાય છે બાધા નિમિત્તને લઈને જે
કર્મ બાધેલ સ્થિતિ કરતા અપકાળે લોગનાઈ જાય તેને અપ
વર્તના કહે છે એને માટે બળતા દોરડાનું દષ્ટાત સિદ્ધાતમાથી
જાણી લેવું ૧૭૬ તે દષ્ટાત આ પ્રમાણે છે — જેમ લાણુ પ્રેતુ
દોરડું એક ટેડેલી મળગાવના લાખે કાળે આણુ બગી નહે છે
અને તે દોરડાને જો લેણુ કરીને મળગાવ્યું હોય તો થોડા
વખતમા બગી જાય છે તેમ કર્મોના પ્રદેશો તો બધા સોાવના
પડે છે પરંતુ સ્થિતિની અપવર્તના થવાથી ભોગ કરેલા દોર
ડાની જેમ થોડા વખતમા ભોગવાઈ જાય છે

એ જ વાન કાવ્યમા કહે છે —

બહુવાર લાગે સળગતા છૂટી કરેલી રજજીને,
વાર થોડી સળગતા ભેગી કરેલી રજજીને,
એ ભાવ સોપકમતણો ભાખ્યો વિગેષાવશ્યકે,
માવચેતી રાખનારા દીર્ઘ આયુ ધરી શકે. ૧૭૭

અર્થ — છૂટી લાખી કરેલી દોરડીને સળગતા ઘણી વાર લાગે અને ભેગી કરેલી દોરડીને સળગતા થોડી વાર લાગે આ પ્રમાણે સોપકમ કહેના ભાવ શો વિશેષાવશ્યકમા કહેવો છે જેઓ માવચેતીથી વર્તનારા હોય છે તેઓ દીર્ઘ આયુ ભોગવી શકે છે ૧૭૭

બાધસમયે તીવ્ર ભાવે બદ્ધ કર્મ અનુક્રમે,
ભોગવાયે તેમ હોતા ભૂગિ કાળ વ્યતિક્રમે,
સ્થિતિનો વટાડો રસતણો જેમા કદી ના સભવે,
બાધ્યા પ્રમાણે ભોગવે તે આયુ નિરુપક્રમ હુવે ૧૭૮

અર્થ — બાધની વખતે જે કર્મ તીવ્રભાવે બાધ્યુ હોય તે અનુક્રમે ભોગવાય છે, તેથી તે ભોગવતા ઘણા કાળ વ્યતિક્રમે છે જે બાધેલા કર્મમા રસ કે સ્થિતિનો વટાડો (અપ વર્તના) કરી પણ ન થાય—ઉપક્રમ લાગ્યા છતા પણ ઘટે નહીં તે આયુ તેમ જ બીજા કર્મો નિરુપક્રમ કહેવાય છે તે બાધ્યા પ્રમાણેની જ સ્થિતિએ ભોગવાય છે ૧૭૮

પુષ્કળ નરો તિર્યચ એવા જેમનુ આણુચિતવ્યુ,
મૃત્યુ ઉપક્રમ લાગતા હોવે પ્રભુએ એમ કહ્યુ,

ત્રિવિધ અપ્યવસાય તે એ રાગના તિમ સ્નેહના,
ભયના કુઅધ્યવસાય ઇમ ત્રણ બેદ જાણે તેહના. ૧૭૬

અર્થ — પુષ્કળ મનુષ્યો ને તિર્યચો! એવા હોય છે કે
જેમતુ મૃત્યુ ઉપક્રમ લાગના અણુચિતબ્યુ—અચાનક થાય છે,
એમ પ્રભુએ કહ્યું છે તે પ્રથમ અધ્યવસાયરૂપ ઉપક્રમ ત્રણ
પ્રકારનો કહ્યો છે રાગના, સ્નેહના તેમજ ભયના નિમિત્તથી
આયુધ્ય ઘટે છે—તૂટે છે ૧૭૬

હવે તે ત્રણે પ્રકાર વિવરીને કહે છે —

અતિરાગ તિમ અતિસ્નેહ ભય પણ મૃત્યુદાયક જાણજે,
બહુ રાગ કરતા પરબવાળી નાર સમ ગ્થિતિ જાણજે,
જળપાન કરવા પરબ ઉપરે એક માનવ આવિયો,
પરબવાળી નાગને બહુ રાગ જોતા જાગિયો ૧૮૦

જળ પી જતા તે પુરુષ બાબુ નાર તે બહુ દેખતી,
આધો જતા ના દેખવાથી મરણ બૂઝ પામતી,
કામકેર પ્રબળ સાધન રાગ ઇમ જિનવગ કહે,
ગાગી માનવ કામની અતિમ દગા મૃત્યુ લહે ૧૮૧

અર્થ — હે દેવ! અતિરાગ, અતિસ્નેહ અને અતિભયને
મૃત્યુદાયક જાણજે—મમજને બહુરાગ કરવાથી પરબવાળીની જેવી
ગ્થિતિ થાય એમ ધ્યાનમાં રાખજે એક પરબે જળપાન કરવા

૧ દેવ ને નાગી જીવોનુ આયુ નિરુપક્રમ દોષ છે અને તેની
અપવર્તના થતી નથી

કોઇ અતિ સુદર પુરુષ આ યો તેને જોતા પરજવાળીને
તેના ઉપર બહુ રાગ ઉત્પન્ન થયો થયો પુરુષ જળ પીને જતા
પરજવાળી તેના તરફ જ એકીટરો જોઇ રહી જ્યારે તે પુરુષ
નજરથી દૂર થયો ત્યારે અતિરાગના આઘાતથી ત પરજવાળી
મરણ પામી જિનેશ્વરે કહ્યું છે કે- ૧૩ એ જામોતપત્તિનું પ્રજા
સાધન છે, તેથી અતિરાગી મનુષ્ય આવે પ્રસંગે કામની
છે-ની-દશમી મૃત્યુદશાને પામે છે ૧૮૦-૧૮૧

હવે તે જામની દશ દશાઓ કહે છે —

તે કામની છે દશ દશાઓ પ્રથમ ચિતવના કરે,
ખીજ દશા તે જાણવી જે દેખવા ઇચ્છા કરે,
લાખા નિમાસા નાખવા એ જાણવી ત્રીજ દશા,
તાવ આવે એહ ચોથી તનુ દહે પચમ દશા ૧૮૦
લોજન ઉપર હોવે અરુચિ છટ્ટી દશા પ્રભુ બોલતા,
સાતમી મૂર્છા કહી તિમ આઠમી છે પેસણા,
બેશુદ્ધિ નવમી મરણ પામે એહ દશમી જાણી
મૂળ કારણ રાગ સવિનુ તિણ એ રાગ ન રાજી

અર્થ — જામની દશ દશા આ પ્રમાણે છે- પ્રથમ
પર રાગ થયો હોય તેની ચિતવના કર્યા કરે પછી
દશામા તેને વારવાર જોવાની ઇચ્છા કરે, ત્રીજ દશામાં
વિરહથી-તેને ન જોવાથી લાખા નિમાસા મૂડે, ચોવી દશામાં
તાવ આવે અને પાચમી દશામાં શરીરમાં દાહ થાય,
દશામાં લોજન ઉપર અરુચિ થાય, આતમી દશામાં મૂર્છા

મરણે અને આત્મી દશામા જાડપણ થઈ જાય-એવો જની જાય,
જની દશા પ્રાપ્ત થતા જોશુદ્ધ થઈ જાય અને દશમી દશા પ્રાપ્ત
થવા મૃત્યુ પામે આ બધાનું મૂળ કાગળ ગગ છે તેવી તીવ્ર ગગ
મની ઉપર ન રાખવો એમ શ્રી જિનેશ્વરે કહ્યું છે ૧૮૨-૧૮૩

હવે જહું સ્નેહ કગવાથી આયુનો ક્ષય થાય છે તે જનાવે છે -

જહું સ્નેહ કગતા આયુનો ક્ષય આ પ્રમાણે જાણુને,
સાર્થવાહી નારને દશાતરે જાણુને,
પરદેશથી પતિ આવતા તે નારને પતિ ઉપરે,
નેહ કેવો તે પરીક્ષા કાગ મિથ્યા ઉચ્ચરે ૧૮૪

જુગ આજ ક ત મગી ગયો એવા વયણ મુણતા છતા,
તે જ સમયે મગણ પામી સ્નેહ અતિગય ગખતા,
સાર્થવાહ મરણ લહે નિજ સ્ત્રી મરી ઈમ માલજી,
નેહ બૂગે જાણીને ના રાખે દિલમા જરી ૧૮૫

અર્થ — ' જહું સ્નેહથી પણ આયુનો ક્ષય થાય છે એમ
જાણુને તેના પર સાર્થવાહીનું દશાતર છે તે આ પ્રમાણે —
એક સાર્થવાહને અને તેની સ્ત્રીને વત્સલ સ્નેહ હતો સાર્થવાહ
પ દેશ ગયો હતો ત પરદેશથી આવ્યો તે પ્રસંગે તેમના
સ્નેહની પરીક્ષા કરવા સારુ એક માણુને સાર્થવાહની સ્ત્રી પામે
આવીને જોટી રીતે કહ્યું કે- ' આજે તારો સ્વામી મરણ
પામ્યો ' તે સાંભળતા તે જ સમયે સાર્થવાહની સ્ત્રી મરણ પામી
પત્રી સાર્થવાહ પણ પોતાની સ્ત્રીને મગણ પામે-ની માલજીને મરણ
પામ્યો જહું સ્નેહ રાખવાથી આ પ્રમાણે આયુનો ક્ષય થાય છે

કેઇ અનિ મુદર પુરુષ આવ્યો તેને જોતા પરળવાળો
તેના ઉપર બહુ રાગ ઉત્પન્ન થયો. ચેત્તો પુરુષ જાગી પડે તો
પરળવાળી તેના તરફ જ એકીન્દ્રે જોઇ રહી જ્યારે તે પુરુષ
નજરથી દૂર થયો ત્યારે અનિરાગના આધાનથી તે પરળવાળી
મરણ પામી જિનેશ્વર મુક્તિ કે-રાગ એ કામોત્પત્તિનું પ્રગળ
સાધન છે, તેથી અનિ જી મનુષ્ય આવે પ્રગળે કામની
છે ની-દશમી મૃત્યુદશાને પામે છે ૧૮૦-૧૮૧

હવે તે કામની દશ દશાઓ કહે છે —

તે કામની છે દશ દશાઓ પ્રથમ ચિતવના કરે,
બીજી દશા ને જાણવી જે દેખવા મુશ્કેલી કરે,
લાખા નિસામા નાખવા એ જાણવી ત્રીજી દશા,
તાવ આવે એક ચોથી તનુ હલે પચમ દશા ૧૮૨
ભોજન ઉપર દેવે અરચિ છટ્ટી દશા પ્રભુ ભોવતા,
સાતમી મૂર્છા કહી તિમ આઠમી છે ઘેલછા,
બેશુદ્ધિ નવમી મરણ પામે એક દશમી જાણિયે,
મૂળ કારણ રાગ મરિનું તિણ એ રાગ ન રાખિયે ૧૮૩

અર્થ — કામની દશ દશા આ પ્રમાણે છે-પ્રથમ તે જોતા
પર રાગ થયો હોય તેની ચિતવના કર્યા કરે પડી બીજી
દશામા તેને વારવાર જોવાની મુશ્કેલી કરે, ત્રીજી દશામા તેના
વિન્દુથી-તેને ન જોનાથી લાખા નિમામા મૂકે, ચોથી દશામા
તાવ આવે અને પાચમી દશામા શરીરમા હાલ ધાય, છટ્ટી
દશામા ભોજન ઉપર અરચિ થાય, સાતમી દશામા મૂર્છા

આવે અને આઠમી દશામા ગાડપણ થઈ બલ્ય-વેલો જની બલ્ય,
નવમી દશા પ્રાપ્ત થતા એકમુદ્ધ થઈ બલ્ય અને દશમી દશા પ્રાપ્ત
થતા મૃત્યુ પામે આ બધાનું મૂળ કાલ્પ રાગ છે તથા તીવ્ર તામ
કોની ઉપર ન રાખવો એમ શ્રી જિનેશ્વર મુનિ છે ૧૮૨-૧૮૩

હવે જાહુ મ્નેહ કરવાથી આયુનો ક્ષય થાય છે તે બતાવે છે -

જાહુ સ્નેહ કરતા આયુનો ક્ષય ના પ્રમાણે બાલ્યુને,
સાર્થવાહી નારને દષ્ટાતરપે બાલ્યુને,
પરદેશથી પતિ આવતાં તે નારને પતિ ઉપરે,
નેહ કેવો તે પગીક્ષા કાજ મિથ્યા ઉચ્ચરે ૧૮૪

તુજ આજ ક ત મરી ગયો એવા વયણ મુહુતા છતા,
તે જ મમયે મરણ પામી મ્નેહ અતિગાય ગણતા,
માર્થવાહ મરણ લહે નિજ સ્ત્રી મરી ઇમ મામળી,
નેહ ધૂરો બાલ્યુને ના રાખને દિનમા જી ૧૮૫

અર્થ — ' જાહુ સ્નેહથી પણ આયુનો ક્ષય થાય છે એમ
બાલ્યુને તેના પર સાર્થવાહીજી દર્શાવે છે તે આ પ્રમાણે —
એ સાર્થવાહીને અને તેની સ્ત્રીને જલ્પત નેહ હવો સાર્થવાહીને
પરદેશ ગયો તો તે પરદેશથી આવ્યો તે પ્રસન્ન
સ્નેહની પગીક્ષા કરવા મારું એક માણસે સાર્થવાહી સામગીને
આવીને એથી તેણે કહ્યું કે — ' મારું આ પ્રમાણે આયુનો ક્ષય
પામ્યો ' ન મામળા તો જ મ્નેહ કરનાર પ્રમાણે આયુનો ક્ષય
પછી કાયવાહ પણ છે -

તે ઉપર આ સાર્થવાહ-સાર્થવાહીનું દષ્ટાત માલગી મ્નેહને મકા
ખૂરો જાળીને હે શુભ ! તું તેને દિવસ રાખીશ નહીં ૧૮૪-૧૮૫

હરે અતિભયથી થતા મૃત્યુ ઉપર દષ્ટાત કહે ॥ —

અતિભય વટાડે આયુને દષ્ટાત ગજમુકુમાળનુ,
લધુ ભાઈ તે નૃપ કૃષ્ણના ઇમ વયણુ અષ્ટમ અગનુ,
વર્ગ ત્રીજામા કહ્યુ શ્રી નેમિનાથ જિનેશ્વર,
દ્વાગિકા નગરી પનારે કૃષ્ણ નૃપ અચિધર અગ ૧૮૬
લધુભાઈ માયે લેઈ વદનકાજ હોરો આવતા,
મ્રહુ દેશના મુણતા જ ગજમુકુમાર સયમ ભાવતા,
માતાપિતાને વિનયથી મયમ વિચાર જણાવતા,
સમાજમાહે રાખવાને તેહ પણ સમજાવતા ૧૮૭
ગજ કગીશ એણે કહી નૃપ કૃષ્ણ પણ મમજાવતા,
વિનયપૂર્વક વાર તણુ લધુભાઈ ઉત્તર આપતા,
કામભોગ વિપાક દામણુ દુર્ગતિને આપતા,
મસાગને ગમગાનિયા લહુ સમો જાતજાવતા ૧૮૮
તુજ રાજ્યવશ્કમી એક દિનની દેખવાની આહના,
પૂર્ણ કર એ પુત્ર ! એવા વયણુ માતા જનકના,
માતાપિતાના આગ્રહે તે એક દિન રાજપણુ,
શ્રીમહાબળની પેરે પામે અરણુ સોહામણુ ૧૮૯
તે જ દિન મધ્યાહ્નકાળે નેમિજિનને પૂછીને,
નામે મહાકાળ રમશાને શુદ્ધ યજ્ઞ પડિલેહીને,

વધુનીતિ ને વડીનીતિની જગ્યા વિમળ પડિલેહીને,
મહિરમગ્ગ મહાપ્રતિમા આદરે નિશ્ચળપણે ૧૬૦

અર્થ — અતિ લયથી આયુ ઘટે છે તે ઉપર ગજસુકુમાળને
જગ્યાન ઉપસર્ગ કરનાર મોમિલ વિપ્રનું દષ્ટાત છે તે આ
પ્રમાણે — ગજસુકુમાળ કૃષ્ણવાસુદેવના નાના ભાઈ હતા તેની
કથા આઠમા અગ કાપ્પયાના ત્રીજા વર્ગમાં દહેલ છે એકદા
શ્રી નેમિનાથ પ્રભુ દારિકા નગરીએ પધાર્યા—સમવસર્યા ત્યા
કૃષ્ણ રાજા શુદ્ધ સમ્યક્ત્વની ગચિને ધારણ કરનારા હતા તે
ખગર માલગીને નાના ભાઈ ગજસુકુમાળને સાથે લઈને ઘણી
કોશથી પ્રભુને વદન કરના આળ્યા પ્રભુએ દેશના આપી તે
માલગતા જ ગજસુકુમાળ મયમ લેનાની ઇચ્છાવાળા થયા પછી
તેણે પોતાના માતાપિતાને વિનયપૂર્વક પોતાનો સયમ લેનાનો
વિચાર જણાવ્યો માતાપિતાએ તેને મમારમા રહેના માટે
ધણો મમજા યો કૃપો ત્યા જનાવવાની લાવચ આપીને
મમજા યો, પણ તે લધુ બધુએ વિનયપૂર્વક ત્રણ વાગે ઉત્તર
આપ્યો અને કહ્યું કે— ‘આ કામભોગના વિપાક મહાદારુણ છે અને
દુર્ગાનિને આપનાગ છે આ મસા તો અશાનના લાડુ જેવો
મ્વાં વિનાનો છે ’ છેવટે માતાપિતાએ કહ્યું કે— ‘નારી એક
દિવસની પણ રાજ્યનક્ષત્રી જોવાની અમારી ઇચ્છા છે માટે
તે પૂર્ણ કર ’ માતાપિતાના આગ્રહથી તે વાતનો તેણે સ્વીકાર
કર્યો કૃષ્ણે એક દિવસ માટે તેનો રાજ્યાભિષેક કર્યો પત્ની
મહાજળકુમારની જેમ તેણે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું તે જ વિગે
નેમિનાથ પ્રભુની આજ્ઞા લઈને ગજસુકુમાળ મુનિએ મટાં ના
અશાનમા જઈ શુદ્ધ સ્વરૂપ પડિલેહીને, લયનીનિ વડી

નીતિની જમીન નિર્જીવ જોઈ રાખીને કાયો મર્ગરૂપ પ્રતિમાને
નિશ્ચળપણે આદરી ૧૮૬-૧૯૦

એક રાત્રિ પ્રમાણવાળી તે કહી છે શાસ્ત્રમા,
પ્રતિમાવહન કિમ સભવે ? આ પ્રથમ દીક્ષા દિવસમા,
ઉત્તર ઇલા ઇમ જાણવો પ્રભુ નેમિન્નિન એ સાધુને,
લાયક ગણી આજ્ઞા દીયે તિણ જાણુ મુલ એ કાર્યને ૧૯૧

અર્થ — આ સાધુની જારમી પ્રતિમા એક રાત્રિના પ્રમાણ
વાળી કહી છે અહીં કોઈ પ્રશ્ન કરે કે— ‘ દીક્ષાના પ્રથમ દિવસે જ
આ પ્રતિમા વહન કેમ મળે ? ’ તેને ઉત્તર આપે છે
કે— ‘ નેમિનાથ પરમાત્માએ એ મુનિને પ્રતિમા વહન યોગ્ય
જાણીને આજ્ઞા આપી છે, એટલે એ કાર્ય શુભ જાણવું એમ
વિરોધ સમજવો નહીં ’ ૧૯૧

હવે તે રાત્રીમા શુ જન્યું તે કહે છે—

સાહે જ તે રસ્તે થઈ સોમિય આહાણુ નિજ વરે,
જાતા મુનિને દેખતા બહુ કોધથી ઇમ ઉચ્ચરે,
આ તે જ મુનિ લજ્જા વિનાનો મૃત્યુને પણ આહતો,
જેણે તણ મુજ નિરપરાધી બાળિકા ઇમ બોલતો ૧૯૨
તે વિપ્ર માથે પાળ બાધે લાલ અગારા ભરે,
વૈગ વાળી એમ નિજ ગસ્તે પોડે મન બહુ ડરે,
મુનિ આક્રમી એ વેદના સમતા ધરીને ભોગવે,
દીક્ષા દિવસની પ્રથમ રાતે નાણુ કેવળ મેળવે ૧૯૩

આ મુનિ શુભ ચરણ સાધી અતગડ નાળી થયા,
એવુ વિચારી નજીકના દેવો પણા ખુની થયા,
દૃષ્ટિ મુગ ધોદકતણી તિમ પચગી ફૂલની,
વસની વૃદ્ધિ કરે ગરૂઆત ગાયન નૃત્યની ૧૯૪

અર્થ — હવે સધ્યાગળે સામિલ નામનો પ્રાણજ-ગજસુ
કુમારનો સમરો-ત નેતે થકને વ નેતો હતા તેણે મુનિને
પ્રીકા એવે તેને ઉપકોષ ઉપજ થયો ત બો-યા કે- આ તે જ
કાળ વિનાનો અને મૃત્યુને બાહનામે મુનિ એ કે જેણે મારી
નેગ પી બાવિકાએને 'તજી રીધી હ' આમ બો-નીને કોધે
મમમતા તેણે મુનિના મધા ઉપ મારીની પાગ કરી પછી
મા નજીકી ચિતામાની લાનવાગ અગા લઈને બર્ધા આ
મમાણે નેર વાગીને તે રમેત પજ્યો પ તુ મનમા જહુ હ લાગના
માણ્યો, દારણ કે મારણ પાપ કર્યું હતુ મહા તો ત મુનિએ
વધી આ-ડી વેદના મમનાભાવ મહન ઝી અને તને રિવામે
દીક્ષાના દિવસની જ ત્રાએ ધાનિમ્મને મારી દઈને ડવગજાન
મેગજ્યુ, અને અઘાતિકર્મોનો પણ ક્ષય કરો અતદુનડેવગીપણે
મોમે ગયા નજીકના ક્ષત્રદેવો મોવ ગયાની હકીમ્ત બાણીને જહુ
ખુશી થયા તેમણે મુગધી જગની પચરગી ખુપોનો તથા વસોની
વૃદ્ધિ કરી અને તેમના પાસે ગીન-નૃ ય કન્વા લાગ્યા ૧૯૨-૧૯૪

૧ મામિન રિપની આ પુનીએને ગજસુકુમારને યંગ નાળી
કુળ મહાગાળ ગજમહેન્મા લઈ ગયા હતા તને તજ દઈને ગજસુકુમારે
આગિન લીધુ હતુ

હવે પ્રજાનખળે શુ વચુ ? તે કહે છે —

કૃ'ણુ નૃપતિ મવાનમાહે હસ્તિ ઉપર બેસીને,
પ્રભુ નેમિ વદન કાજ નીકળે રાખતા બહુ ઠાઠને,
બહારથી ઝટા ઉપાડી વગ મૂકે જે હાફતા,
તે વૃદ્ધ જનને માર્ગમા જોઈ દયા નૃપ પામતા ૧૯૫

પોતે ઉપાડી ઈટને તેના ઝરે નૃપ મૂકતા,
ભૂપના બહુમાનથી ઇમ નોકરો પણ મૂકતા,
પ્રભુ પાસ આવી વાદતા લવુખ ધુને ના દેખતા,
વાદવાને આહતા વાદી પ્રભુને પૂછતા ૧૯૬

અર્થ — હવે કૃષ્ણ વામુદેન ત્રાત કાળે જાધી ઉતર બેઠીને નેમિપ્રભુને વાદવા માટે બહુ ઠાક સાથે નીકળ્યા માર્ગમા એક વૃદ્ધને બહારથી એકેક ઇટ ઉપાડીને પોતાના ઘરમા મૂકતો ને હાફતો જોયો, એટલે તેના ઉપર ન્યા આવવાથી કૃષ્ણે એક ઇટ ઉપાડીને તેના ઘરમા મૂકી, એટલે રાખના બહુમાનથી માથેના ઠરેક માણસોએ એક એક ઇટ લઈ તેના ઘરમા મૂકી એને તેનું તો કામ પતી ગયું પછી પ્રભુ પાસે આવી, પ્રભુને વાદતી વખત આશ્ચર્યમાનુ જોતા પોતાના લવુખ ધુને ત્રીઠા નહીં એટલે તેને વાદવાને ઇચ્છતા કૃષ્ણે ‘તેઓ કયા છે ?’ એમ પ્રભુને નમસ્કાર કરીને પૂછ્યું ૧૯૫-૧૯૬

ભાઈ ગજસુકુમાળ કિમ દેખુ ન આ સમુદાયમા ?
તુજ ભાઈએ નિજ અર્થ સાચ્યો પ્રભુ કહે સક્ષેપમાં

એક જણ ઉપસર્ગ કરતો તેહ સમતાથી મહે,
 મુનિનગ ગજમુકુમાળ અ તગડકેવળી મિદ્ધિ લહે ૧૯૭
 એમર્ગના કનાર નગની ઉપર કોઈ અતિ ધરી,
 નૃપ નાથને પૂછે ક્યો નર ? તેહ જસ ધુદ્ધિ કરી,
 મદિ આવતા જિમ મદદ કરતો કૃષ્ણ ! તુ તે વૃદ્ધને,
 નમે કંઈ છે મદદ તિમ શિવ પામવા તુજ ભાઈને ૧૯૮
 નૃપતિ ! ના કો'ય કંઈએ એમ પ્રભુ મમન્તવતા,
 એમ નાણવો ? તે પુરુષને ઈમ કૃષ્ણ નૃપ કંઈ પૂછતા,
 ભુલ કહ અહીંવી જતા નયરી તરફ સામે મળે,
 નેતને લયથી મરે તે માગનારો નાણુને ૧૯૯

ગાથ — ‘હે પ્રભુ ! આ મુનિનગુદાયમા મારા ભાઈ
 મુકુમાળ કેમ દેખાતા નથા ?’ પ્રભુએ કહ્યું કે— ‘તારા
 એ તો એક દિવસમા જ ગર્થ સાધી લીધું’ આમ સત્રે
 કહ્યું કરી વિગત પૂછના કહ્યું કે— ‘તારા ભાઈ નાત્રે
 ધ્યાનમા જઈને ગયોતમર્ગે રહ્યા ત્યાં એક જણાએ તેને
 મર્ગ કયો, તે નેમજો મમનાવી મદદો અને તે ગજમુકુમાળ
 ને અનુતકેવળી યત્રને મોઝે ગયા, પણ હે કૃષ્ણ ! આ
 કિત સાસગીને તુ ત ઉપસર્ગ કરનાર ઉપર કોઈ કંઈગ
 ‘કૃષ્ણે પ્રભુને પૂછ્યું કે— ‘તે એવો કોણ મનુષ્ય છે
 નેની આવી દુઃખુદિ યદ્ય-બુદ્ધિ કરી ગર્થ ?’ પ્રભુએ
 કે— ‘હે કૃષ્ણ ! ત અહીં આવના જેમ પેવા વૃદ્ધને મદદ
 તેમ તેણે તાગ ભાઈને મોઝે જવામા મદદ કરી છે,

માટે હે નૃપતિ ! નારે તેના ૪ ક્રોધ ન કરવો ' પ્રભુએ આ પ્રમાણે મમજ્ઞતા કૃષ્ણે પૂછ્યું કે-‘હે પ્રભુ ! તે પુરુષને હું કેમ ઓળખીશ ? ’ પ્રભુએ કહ્યું કે-‘ અહીંથી નગરી તરફ જતા તને જે મનુષ્ય સામે મળે અને તને જોઈને તારી ધાસ્તીવી મળ્યું પામે તેને તું તારા ભાઈને મારનારો જાણજે ’ ૧૮૭-૧૮૮

નિસુણી પ્રભુને વદીને હાથી ઉપર નૃપ બેસીને,
નયરી તરફ સામે મળ્યો સોમિલ ત્યા ઇમ ચિતવે;
પ્રભુ નેમિનાથે કૃષ્ણને એ વાત ગજસુકુમાળની,
કીધી હરો મુજ ગુ થશે ? ચિતા થતા ઇમ ભયતણી ૨૦૦

તે જ સમયે મરણ પામ્યો કૃષ્ણ નૃપતિ દેખતા,
મુજ ભાઈને આ મારનારો દુટ એમ જણાવતા,
મૃતકને બાહિ- કહાવી ભૂમિ શુદ્ધ કરાવતા,
ભાઈકેરો ગોક હૃદયે ધારતા ૪ આવતા ૨૦૧

અતિ ભય ડાઠે આયુને તે ઉપર ગજસુકુમાળની,
બીના કહી ઇમ પૂર્ણ થઈ બીના ત્રિવિધ પરિણામની,

અર્થ — કૃષ્ણ વાસુદેવ આ પ્રમાણે પ્રભુ પાસેથી માલગી હાથી ઉપર બેસીને નગરી તરફ પાછા વળ્યા તેવામા નોમિલ સામે મળ્યો તે એમ ચિંતવવા લાગ્યો કે-‘ નેમિનાથ પ્રભુએ કૃષ્ણને મેં ગજસુકુમાળને ઉપસાઈ કર્યો એ વાત ઠરી જ હશે તો હવે મારું શું થશે ? કૃષ્ણ મને કેવા મરણથી મારશે ? ’ આમ ભયભ્રાન્ન થઈને ચિન્તા કરતા ત જ વખત તના પ્રાણ નીકળી

ગયા—તે મગલુ પામ્યો કૃષ્ણ તેને દેખતા બોલ્યા કે—‘ આ હુદ્દ મારા ભાઈને મારનારો છે, માટે તંના મૃતકને અહીંથી દૂર ફેંકી દો ને આ જમીન શુદ્ધ કરો ’ ને-કોએ તે પ્રમાણે કર્યું પછી ભાઈના મરણનો શોક હૃદયમાં ધાગ્લ કરના કૃષ્ણ ઘરે આવ્યા

અતિભય આયુને ઘટાડે છે તે ઉપર આ મજસુકુમાળાની યથા કહી અને પ્રથમ કારણ તરીકે તણ પ્રકારના અધ્યવસાય આયુને ઘટાડે છે—નેની અપવર્નના કૃષ્ણે એ અપીકત પૂર્ણ થઈ ૨૦૦-૨૦૧

હરે બીજા યથા કથા ના હોયો આયુની અવર્નના ધાય છે તે કહે છે —

વિપ શસ્ત્ર આદિક કારણે આહાર અતિ આરોગતા,
મિનઘ્ન વિકૃત અહિત બોજન મક્ષ અતિ આરોગતા ૨૦૨
ન પચી શકે નેવું જ બોજન કગત આયુ યદાડતા,
ખાડમા પડવાથકી ગૂળાદિ પીડા વેદતા,
કરતા જ ઝપાપાત જળમા દૂષતા ફાસાથકી,
એવા પગાતે કઠી આયુ યે નિશ્ચયથકી ૨૦૩

અર્થ — આયુ ઘટાડના કા હોમા બીજા કા જ વિપ શસ્ત્રાદિ નિમિત્ત છે, તેથી પણ આયુ ઘટે છે ત્રીજા કારણ હોજન છે તે અત્યત આહાર કંપાથી, અતિમક્ષ આહાર કરવાથી અને ન પચી શકે તેવો આહાર કરવાથી આયુ ઘટે છે એથુ કારણ વેદના છે તે ખાડમા પડી જવાથી, ગૂળાદિક વાગી જવાથી અત્યત વેદના થવાને લીધે આયુ ઘટે છે નહીં

પરંતાદિ ઉપરથી અપાપાત કન્વાધો, પાણીમાળી જનાથી
અથવા ગળાકાનો આવથી-ઇત્યાદિ ઉપાતોવડે આયુ ઘટે છે
આ ઉપધાત તે આયુ ઘટવાનુ પાચમુ કાગ્યુ છે ૨૦૩

૫૨ છઠ્ઠું ને માતમુ કારણ કહે છે —

સર્પ આદિક કંડુતા વિપ્રાસિકાને અડકતા,
દેહમાય વિકાળ હોતા શ્વાસ પુકળ આવતા,
ઝટ શ્વાસનુ રોકાણ હોતા આયુ વટતુ ઇમ થતા,
એમ માતે કાગ્યે આયુ મટે પ્રભુ ભાખતા ૨૦૪

અર્થ — જહુ કા પુરુષર્ગથી આયુ ઘટે છે તે સર્પ
હિને અપશ યના તમા કવાયો અથવા નિઃશ્વાસુ સેવન
કરતા તના નિગથી આયુ ઘટે સાતમુ કારણ દેહમા
નિગર યનાધો ગ્રામીણ જ્વામ પુકળ લેવાય ત્યારે અથવા
શ્વાસ એકાએક રોકાઈ જાય ત્યારે આયુ ઘટે છે આમ માત
કારણે આયુ ઘટવાનુ પ્રભુએ ક્યુ છે ૨૦૪

નિરુપકમાયુ જીવને પણ એ ઉપક્રમ ભાગતા,
અધકસૂત્રિના જેમ શિષ્યોયત્રીવન પામતા,
હુ ખ આપતા તેના ઉપક્રમ ના વટારે આયુને,
પ્રજાપના વરસૂત્રકંગ જાણુ એહ રહસ્યને ૨૦૫

અર્થ — નિરુપકમાયુનાળા હોને પણ આવા ઉપક્રમે
ભાગે છે-જેમ અધકસૂત્રિના ૫૦૦ શિષ્યોને પાલકે ઘાણીમા
પીતીને પ્રાણ લીધા તેમ, પરંતુ તેવા ઉપક્રમથી માત્ર હુ ખ
ધાય છે, આયુ ઘટતુ નથી, એવુ આયુ અનપવર્તનીય કહેવાય

છે પ્રનાપના મૂત્રમા કહેલા આ ગુહ્યને હે આત્મા ! જરા
જરા મમજ ૨૦૫

આગામી જવનુ આયુ કયાં જ ધાય ? તે કહે છે —

નિરુપકમાયુ કેઈ જન સોપકમાયુ બહુ જના,
એ ભેદ ઈમ જીવોતણા સોપકમાયુ તે જના,
નિજ આયુના એ ભાગ જતા પગ્ગવાયુ આધતા,
વર્ષ તેત્રીંગ આયુવાળા જિમ વગ્મ બાવીશ જતા ૨૦૬

અર્થ — જગતના જીવોમા નિરુપકમાયુનાગા જીવો બહુ
અ પ હોય છે, પણ જીવો તો સોપકમાયુનાગા જ હોય છે
આ પ્રમાણે જીવોમા એ ભેદ છે તમા સોપકમાયુનાગા જીવો
પોતાના આયુ થના એ ભાગ ગયા રી એવે તેત્રીંગ વરમના
આયુવાળા મારીશ વર્ષ ૧૫૫ તરી જવનુ આયુ બાધે છે
ત્યાર અગાઉ બાધતા નથી ૨૦૬

ચોવના પગ્ગિભથી જ ધાય પગ્ગવ આયુને,
ચોલના પગ્ગિભ જાળો મિશ્ર અધ્યવમાયને,
પરભવ જીવન જ ધાય છે એ ચોવના પગ્ગિભમા,
તેવા જ અ યવમાય પણ ન પમાય સંજા કાળમા ૨૦૭

અર્થ — જવનુ આયુ ચોવના પગ્ગિભથી જ ધાય છે
ચોવના પગ્ગિભ તે મિશ્ર પગ્ગિભ જાળુના કે જે ચોલના
પગ્ગિભમા પગ્ગવનુ જીવન (આયુ) જ ધાય છે એના અધ્ય
વમાય આળા આયુમા મર્યાદા રમાતા નથી, માત્ર અતર્મુદ્ધર્ત
જેટના મર્યાદા જ પમાય છે ૨૦૭

અત્ય ત્રીજા ભાગમા તુ જાણુ બધન યોગ્યતા,
 બે ભાગમા ખાને જ નહી એ વચનકેરી સ્પષ્ટતા,
 પગભવજીવન ના બાધતા જે રોપ ત્રીજા ભાગમા,
 પરભવાયુ તેહ બાધે અત્ય નવમા ભાગમા ૨૦૮

કદી તે ક્ષણે બ રાય ના તો અત્ય સત્તાવીશમે,
 ભાગે જીવન પરભવતણુ બાધે કહ્યુ જિન આગમે,
 કદી તે ક્ષણે બ રાય ના તો અતિમે એકાગીમે,
 ભાગે જીવન પરભવતણુ બાધે કહ્યુ જિન આગમે ૨૦૯
 તે કાળ ના બધાય તો અત્યે બમો તે તાળીમે,
 ભાગે જીવન પરભવતણુ બાધે કહ્યુ જિન આગમે,
 શત માત ઓગણીશમે ભાગે જનો તે બાધતા,
 પરભવાયુ પૂર્વકાળે જે જનો ના બાધતા ૨૧૦

હેવટતણા અતર્મુદ્ધર્ત મુધી ત્રિગુણી એ કલ્પના,
 કરવા કહ્યુ વિન્તાર માટે સાબળો પ્રજાપના,
 બાધે જ આયુ નિશ્ચયે અતર્મુદ્ધર્ત અતિમે,
 તે વિના પગભવ ન જાવે ઇમ પ્રભુના આગમે ૨૧૧

અર્થ — ઉપર કહ્યા રનાણે હે જીવ ! તે આયુના હે વ
 ત્રીજા ભાગમા પરભવાયુ બાધવાની યોગ્યતા સમજ પ્રથમન
 બે ભાગમા તો ન જ ગાધે ત તની સ્પષ્ટતા જાણુ જે જી
 શેર ત્રીજા ભાગમા પરભવાયુ ન બાધે તે છે વા નવમા ભાગમ
 બાધે, કદી તે ક્ષણે પણ ન બધાય તો છે વા સત્તાવીશમા ભાગે

પરભવનુ આયુ જાધે એમ આગમમા કહ્યુ છે તે ક્ષણે પણ જો
 ન જાધાય તો છે-લા એકાદશીમે જાગે પરભવનુ આયુ જાધે,
 એમ આગમમા કહ્યુ છે તે કાળે પણ જો ન જાધાય તો જાને ને
 તેતાગીશમે જાગે પરભવનુ આયુ જાધે એમ જિનાગમમા કહ્યુ
 છે તે કાળે પણ જો ન જાધે ત આન ના ન જો જાગીશમે જાગે
 જાધે એ પ્રમાણેના પૂર્વજાળે જે પરભવાયુ જાધતા નથી તને
 માટે છે-ના અનર્મુહર્ત્ત મુધી રીત ત્રી-ત ભાગની વ્યપના
 ક રી એનો વિનાગ શ્રી-ગણપના મૂળથી જાણમે છે-ત અત
 મુર્મુહર્ત્ત શેષ આયુ છે ત્યારે તો અવશ્ય પરભવનુ આયુ જાધે
 છે, તે વિના-આયુ જાધ્યા નિતા જીવ પરભવમા જતો નથી,
 એમ પ્રભુના આગમમા કહ્યુ છે ૨૦૮-૨૧૧

યુગલિક મનુજ તિર્યચ ને જીવન અસખ્યાતુ ધરે,
 ચન્મદેહી નિરય મુગ તેસક શવાકા પુરુષ એ,
 અનુપકમાયુવત જાગો અન્ય મુગિણુ ઉચ્ચરે,
 દેવ નિગ્ય જિનેશ્વર તે ના ઉપકમથી મરે ૨૧૨

રોપ જીવોતુ મગણુ જો ભેદ ઇમ તત્ત્વાર્થની,
 ટીકા વિષે ઉલ્લેખ એવો તેમ કર્મપ્રકૃતિની,
 ટીકા વિષે છે પાઠ એ કોઈક યુગલિક ભૂમિમા,
 તિર્યચરે ઉપને અથવા મનુષ્ય સ્વરૂપમા ૨૧૩

ઉપજ્યા પછી અતર્મુહર્ત્ત સિવાયનુ ત્રણ પદ્યનુ,
 આયુ યદારે વેણુ એવુ મવયગિરિ આચાર્યનુ,

પ્રશ્ન એ અપવર્તના કિમ ? આ નિકાચિત આયુની,
અપવર્તના જ્યાતે નિકાચિત વાણુ એહ વિરોધની. ૨૧૪

અર્થ — યુગલિઠ મનુષ્ય અને તિર્યચ કે જોમનુ આયુ
અનખ્યાતા વર્ગોનુ હોય ઠ તેઓ તથા ચરમચીરી (તે જ
જનમા મોચ જવાવાળા), નાગી અને દેવતા તથા ત્રેગઠ
શલાખા પુરુષા એ બધા નિરુદ્ધમાયુનાળા જાણવા અન્ય આચાર્ય
એમ કહે છે કે-દેવતા, ના કી ને જિનેશ્વરો ઉપક્રમથી મરણ
પામતા નથી, શેષ જીવાનુ મરણ જને પ્રકારે ઉપક્રમથી ને
ઉપક્રમ નિના થાય તે એમ તત્વાર્થની વૃત્તિમા કહ્યુ છે, તેમ જ
કર્મપ્રકૃતિની મીમા પણુ એ પ્રમાણે નહુ છે કારક યુગલિક
જુમિમા નિર્યચારો ઠ મનુષ્યપણે ઉપજેલ હોય તેના ઉપજ્યા
પડી અનર્મુહૂર્ત નિનાયનુ તણ પ ચોપમનુ આયુ પણુ ઘટી
રાક ા એમ મવચગિગિ આચાર્યનુ કથન છે અહી પ્રશ્ન થાય
કે- ' એમના (યુનિખના) આયુ તો નિકાચિત હોય છે તેની
અવર્તના કમ વાય ? કેમકે નિકાચિત આયુની અવર્તના થતી
નથી એમ શાસ્ત્રમા કહ્યુ છે તને આવા વિરોધ આવે ા
અવર્તના ને નિકાચિત એ શા સાથે ઘટતા નથી ' ૨૧૨-૨૧૪

હવે તેને નીચેના કા વવડે ઉત્તર આપે છે —

ઉત્તર ઇહા એ જાણુવો ને આ નિકાચિત ખરના,
પગિણામચ્ચિતિદીકઅમખ્યા તિણુ નિકાચિત આયુના,
ભેટા રણા ઇમ જાણુવુ તિણુ હોય પણુ અપવર્તના,
કેમકે નિકાચિત આયુની ગભીર વચણો ગામ્નના ૨૧૫

અર્થ — અહીં એ ઉત્તર જાણવો કે—નિકાચિત આયુષધના પણ પગિલામ (અધ્યવમાય) દરેક સ્થિતિ હીક અમખ્યાતા છે, તથી નિકાચિત આયુના પણ ઘણા લેદો ધાય છે, માટે એમ જાણવું કે કોઈક નિકાચિત આયુની અપવર્તના પણ થઈ ગઈ છે, કાન્તા કે શાસ્ત્રના વચનો અતિ ગંભીર દોષ છે ૨૧૫.

એ ભેદ ઝીંધા આયુના તત્વાર્થકેરી વૃત્તિએ,
અપવર્તનાને ઉચિત આયુ તેમ અનુચિત આયુ એ,
અપવર્તનાને ઉચિત આયુ નિશ્ચયે મોપકમી
એ ભેદ બીજા ભેદના મોપકમી નિરુપકમી ૨૧૬

અર્થ — શ્રાવત્વાર્થનૂતની વૃત્તિમા આયુના એ ભેદ ઠહ્યા છે અપવર્તનાને યોગ્ય અને અપવર્તનાને અયોગ્ય તેમા જે અપવર્તનાને યોગ્ય હોય તે તા મોપકમી જ જાણવું અને અપવર્તનાને અયોગ્ય તે નાપકમી ને નિરુપકમી એમ બે પ્રકારનું જાણવું ૨૧૬

કાળ જીવન જાણ તે મૃત્યુ અકાળે જે હુવે,
હલિક નિશ્ચય ભોગવે સ્થિતિ રસ વિકટપે અનુભવે,
યુગલિક મનુજ તિરિ દેવ નિગ્ય છ માસ ગેપે આયુએ,
પરભવતણુ આયુષ્ય બાધે જાણુ તેમ મતાતરે ૨૧૭
વહેવામા વહલા નિગ્ય જીવ છ માસ રોપે જીવિને,
મોડામા મોડા અતિમે અતર્મુદ્ધર્તે જીવિતે,
પરભવતણુ આયુષ્ય બાધે અભયદેવસગિ કહે,
પચમાગે ચઉદમે શતકે પ્રથમ ઉદ્દેશકે ૨૧૮.

નિરુપક્રમાયુ જીવ ત્રીજા ભાગમા નિજ આયુના,
 પરલવાયુ બાધતા ઇમ આગયે પર સ્પર્શિના,
 છ માસ ગેપતણેા નિયમ ના જાણિયે એ આગયે,
 તત્ત્વ જાણે કેવળી ઈમ ભાવ ચોખ્ખા ગણિયે ૨૧૬

અર્થ -- જીવનનો કાળ ત આયુ તેમા જે ભાગે-આયુ
 પૂરે થતા મગાડે મૃત્યુ વાય તં અમળમૃત્યુ જોવાય તે
 જીવ કર્મના ફલિ ના મધા અનુભવે, મિથિતિ ને નહ અનુભવે
 અથવા ન પણ અનુભવ એના નિક ર મમજના, કા જ કે
 સ્થિતિ ન મેરી અપવતના વધ શકે છે

યુગલિ મનુષ્ય અને તિર્થંક તમ જ કેવળા ને નારકી છ
 મામ શેષ જો માટે પરભવનુ આયુષ્ય બાધે છે એ તેમા
 પણ મતાતર જે ને કહે ક ક નાગક્રાંતા જીવ જોવામા હેતુ જ
 માસ આયુ રોષ રહ્યે મત ર મનનુ આયુ બાધે છે અને મોડામા
 મોડા અતર્ક્યુર્ણ શેષ રહે ત્યાં પરભવનુ આયુ બાધે છે,
 એમ શ્રી અભયદેવસૂરિ ત્રગમા અગ્ર દ્વાલગવતા સૂનતા મોઢમા
 શતકના તથમ ઉદેશામા કહે છે નિરુપક્રમાયુ જીવ પોતાના
 આયુના ત્રીજા ભાગમા પરલવનુ આયુ બાધે છે આ
 પ્રમાણેના અન્ય ત્રિના આશયવી છ માન શેરે નિરુપક્રમાયુ
 વાળા પરભવનુ આયુ બાધે એ નિયમ જ્યો નજા આ બાગનમા
 તત્ત્વ કેવળી જાણે એમ વિચારી ભાનને ચોખ્ખા રાખવા ૨૧૭-૨૧૮
 હવે અગાધા સમધી સજ્જતા કરે છે --

પરલવાયુ બાધ પછીનો આવતા આયુષ્યનો,
 ભાગ પૂરો તે અબાધા બાધ તેમ ઉદયનણો,

કાળ વચસો એ અળાધા અર્થભેદ નહિ જરી,
સ્થિતિના પ્રમાણે છે અળાધા યુક્તિ કહું આગળ ખરી.

અર્થ —પરણવનુ આયુ બાધ્યા પછીનો વાલના આયુષ્યનો શેષ જોયો જોટયો કાળ આયુ પૂરુ વના સુધીનો હોય તેને અળાધા કાળ કહીએ જ ધ ને ઉદયનો જે વચસો કાળ ત અળાધા સમજવી એમા કાર્મ અર્થભેદ નથી આ હકીકત આયુકર્મ માટે સમજના બીજા સાત કર્મોનો તો સ્થિતિના પ્રમાણમા અળાધા ૭ તેની યુક્તિ જતાવુ છુ ૨૨૦

કોડને કોડે ગુણુ તા હાય કોડકોડી એ,
સાગરોપમની જ સાથે તેહને પણ જોડિયે,
સાગરોપમ કોડકોડી જોટલી સ્થિતિ જોહની,
તેટલા મો વર્ષની જાણો અળાધા તેહની ૨૨૧

અર્થ —કોડને કોડે ગુણુ તા જે સખ્યા આવે તેને કોડા કોડી કહીએ સાગરોપમની સાથે એ કોડાકોડી શબ્દને જોડના પછી જ કર્મની જટલા કોડાકોડી સાગરોપમની સ્થિતિ હોય તેટલા મો વર્ષની તેની અળાધા જાણવી ૨૨૧

હવે સ્થિતિ ને અળાધા દરેક કર્મને માટે જતાવે છે —

પ્રથમના બે કર્મની ને વેદની અતસાયની,
જાણુ ડિધ તીસ કોડકોડી સાગરોપમ કાળની,
સિત્તેર કોડકોડી સાગર જાણુયે સ્થિતિ મોહની,
ના તેટલ સ્થિતિની મિત્તેર મિથ્યા મોહની. ૨૨

વીસ કોડાકોડી સાગર નામની તિમ ગોત્રની,
 તેત્રીરા સાગરની મિથિતિ પ્રભુએ ડહી આયુષ્યની,
 તે મ્યાન ગામીને અગાધા બાણુવી સવિ કર્મની,
 ત્રણ હજાર વરસતણી જિમ આપ જ્ઞાનાવરણની ૨૨૩

અર્થ — પ્રથમના બે કર્મ (જ્ઞાનાવરણ ને દર્શનાવરણ) ની
 અન વ ની તથા અતરાયની-એ ચાર કર્મની મિથિતિ
 બ્રહ્મણ ત્રીસ કોડાકોડી માગરોપમની બાણુવી મોહની કર્મની
 સીસે કોડાકોડી માગરોપમની બાણુવી, પણ તે ૨૭ પ્રકૃતિની
 નહીં, માત્ર એક મિથ્યાત્વ મોહનીની જ બાણુવી નામકર્મ ને
 ગોત્રકર્મના વારા કોડાકોડી માગરોપમની બાણુવી અને આયુ
 કર્મની તરીકે માગરોપમની બાણુવી આ હકીકત ધ્યાનમાં
 રાખીને સર્વ કર્મની અગાધા બાણુવી, જેમ પહેલા જ્ઞાનાવર
 ણની (તમ જ તેની માથેના બીજા ત્રણ કર્મની) અગાધા ત્રણ
 હજાર વર્ષની મિથ્યાત્વ મોહનીય કર્મની માત્ર હજાર વર્ષની
 અને નામ તથા ગોત્રની બે હજાર વર્ષની અગાધા મમજી
 લેવી આયુની પૂર્વે કહેલી છે ૨૨૨-૨૨૩

૫૧ શ્વામોઽશ્વાસ સળધી સ્પષ્ટતા કરે છે —

આયુ પુદ્ગલ જેટલા બાધ્યા જીવે બધક્ષણે,
 તેટલા જ પ્રમાણના સવિ પુદ્ગલોને અનુભવે,
 તે કાળ શ્વામોઽશ્વાસનુ નિર્માણ જીવ કરતો નથી,
 તિણ શ્વાસ ઉપરે જીવનનો આધાર એ સાચું નથી ૨૨૪

અર્થ — આયુકર્મના પુદ્ગલો આયુકર્મનો બધ કળતા
 જેટલા જીવોએ બાધ્યા હોય-અહણ મ્યાં હોય તેટલા પ્રમાણના

બધા પુણ્યોને છતાં અનુભવે ન કાઢે શ્વાસોચ્છવાસનું નિર્માણ
છતાં કળો જ નથી, તેથી શ્વાસોચ્છવાસ ઉત્પન્નનો આધાર
છે એમ ને કહે છે તે સાચું નથી ૨૨૪

સે કડો વર્ષોતણા આયુષ્યવાળા જીવડા,
અતર્કુહર્તે મરણ પામે શ્વામ પૂર્ણ કર્યા વિના,
એગિદ્ધિ કેઈક જીવડા પર્યાપ્તિ ચોથી ન પૂરતા,
તોયે મરે તેથી જ આયુ શ્વામ ત્રુટા ભામતા ૨૨૫

અર્થ — સે કડો વર્ષોના આયુષ્યવાળા અર્નાત તેટલું
આયુષ્ય ગાળેવા છતાં અતર્કુહર્તમા મરણ પામે છે તેઓ
શ્વાસોચ્છવાસને પૂર્ણ કરતા નથી વગી કનક અપર્યાપ્તિ
એકેદ્રિય છતાં ચાલી શ્વાસોચ્છવાસ પર્યાપ્તિ પડી પૂરી કર્યા વિના
જ મરણ પામે છે, તથા શ્વાનને આયુ બને શુદ્ધ ૧ જ છે એમ
ભાવે છે—મિદ્ધ ધાય છે ૨૨૫

જીવનદોરી તૂટવામા હેતુ માસ ઉમાસને,
ત્રીપ્રે પ્રભુએ બાણવા એ નિત્ય સુણ તત્ત્વાર્થને,
મરણ સમયે જેહ લેગ્યા વર્તતી તેવા સ્થળે,
આ જીવ ઉપજે તેહથી લેગ્યા સ્વરૂપ પ્રભુ ઉચ્ચરે ૨૨૬

અર્થ — આ જીવનદોરી તૂટવાના સાત કારણોમા શ્વામ
ઉસામને કારણરૂપે પ્રભુએ કહેવ છે તે નિરત તત્ત્વાર્થસૂત્ર
સાક્ષીને બાણી લેજે

હવે મરણસમયે જેવી વેશ્યા વર્તતી દોય તેવી લેશ્યાવાળા
સ્થળે મા જીવ ઉપજે છે તેથી લેશ્યાન સ્વરૂપ પ્રથમ કહે છે ૨૨૬

આયુના બધક્ષમે જેવી મતિ તેવી ગતિ,
 અતમમયે જાણુજે જેવી ગતિ તેવી મતિ;
 આયુ બધન કાળ પ્રાપ્તે પર્વતિથિઓ મનિ કહી,
 પર્વતિથિ મકેતનો મુવિચાર કળે ખળ અહીં ૨૨૭

અર્થ — આયુનો બધ કરતા જેવી મતિ હોય તેવી ગતિમા
 જીવ તમ છે, અને અતમમયે જેવી ગતિમા જવાનું હોય
 તેવી મતિ થાય તે એમ મમજાજે

હવે આયુબધનો કાળ પ્રાપ્તે સર્વ પર્વતિથિઓ હોય છે
 એમ કહેવું છે, તેવી પર્વતિથિઓનો પ્રબધ કરેલો છે એવા
 સંદેશનો અહીં સારી ગતિ છે જીવ! તુ વિચાર કળે અને
 એના વિચાર કરીને પર્વતિથિઓએ મારી ગીત-વિશેષપણે
 ધર્મજાણી પ્રજા કે જેથી સારી ગતિનો બધ પડે ૨૨૭

જે અતમમયે જેવી ગતિ ધરાવી દોય તવી મતિ થાય
 તે ઉપર કૃષ્ણ વાસુદેવનું દષ્ટાંત કહે છે —

કૃષ્ણ વાસુદેવને અત્ય ક્ષણે ગતિના સખી,
 લેરયા થઈ નરકે ગયા અત્ય ત ક્રોધે ધમધમી,
 ગરીબ ઉપરે ધૂળ ચોટે જેમ ચીકારો કરી,
 જીવ સાચે કર્મ ચોટે તેમ લેરયાએ કરી ૨૨૮

અર્થ — કૃષ્ણ વાસુદેવને મરણ વખતે ગતિ સમાન મતિ
 થઈ હતી, તેથી જ કૃષ્ણલેશ્યા થવાથી ક્રોધે ધમધમીને તેઓ
 નરકે ગયા છે સારીની ઉપર જેમ ચીકારાના ચોગે ધૂળ ચોટે છે
 તમ આત્માની ઉપર લેશ્યાની ચીબગને ચોગે કર્મ ચોટે ૨૨૮

હવે લેશ્યાઓના નામ વિગેરે કહે છે —

કૃષ્ણ નીલ કાપોત તેજો પદ્મ લેશ્યા જાણિયે,
શુક્લ લેશ્યા ભેદ પદ લેશ્યાતણા અવધારિયે,
જ બુદ્ધિ ખાનારનું તિમ ગામને હુટનારનું,
હટાત મુણ મલેપમા શ્રુત ઠાણુ છે વિસ્તારનું ૨૨૬

અર્થ — કૃષ્ણ, નીલ, કાપોત, તેજો, પદ્મ અને શુક્લ-આ
છ લેશ્યાઓના નામો જાણવા તની ઉપ જ બુદ્ધિના કૃણ
ખાનાર છ જણાનું ને ગામને હુટવા જનાર ૭ જણાનું હટાત છે
તે અર્થ મલેપમા કહ્યું છે વિસ્તાર થા જાણનાનું સાધન તો
ખીજા અનેક શાસ્ત્રો છે ૨૨૬

હવે તમાથી પ્રથમ ૪ મૂળદના - ૧ ખાનારનું હટાત કહે છે -

ટોચ શાખાની નમેલી જેહના પાકા કળો,
જેમા ભરેલા ખૂબ છે તે જ ખૂતરુ સોદે નીલો,
છ પુરુષ જોઈ પકવ જ ખૂ ચાહતા આરોગવા,
કેમ ખાવા ? એ પ્રસંગે પ્રથમ લાગ્યો બોલવા ૨૩૦
ઉપર ચઢતા મરણ હોવે મૂળમાથી ડેદીને,
ઝાડ નીચે પાડીને તે ખાઈએ કૃણ આપણે,
ડાળીઓ મોટી ૪ છેદા એમ બીજો ન કહે,
ડાળીઓ નાની ૪ છેદા એમ ત્રીજો ન કહે ૨૩૧

મર્વ ગુચ્છા તોડિયે એવુ જ ચોથો નર કહે,
 સર્વ કળને તોડિયે એવુ જ પચમ નર કહે;
 નીચે પડેલા જાળૂ ખાઈએ એમ છઠો નર કહે,
 ભાવ હવકા આદ્ય ત્રણના અત્ય ત્રણ ગુલ જિત કહે

અર્થ — જાના ભારથી જેની જાખાઓ નમેતી છે, જેની ઉપર પાંચ પ્રજા ભરપૂર છે એવો એક પોહામણો જ મૂવૃક્ષ છે તેને ભેદને જ પુરુષો તંના ફળો ગાવાની ઇચ્છાવાળા થયા હવે તે પ્રજા કેમ ખાતા? તેના મળધમા એક બો યો કે-
 ' વૃક્ષ ઉપર ચડનાથી તો પડી જવાનો ને મળ્યું પામવાનો ભય રહે તવુ છે તેથી વૃક્ષને મૂળમાડી ડાળી નાખી પાડી હાથને પછી તંના ફળો ખાઈએ ' ત્યારે બીજો બો યો કે-તેની મોટી મોટી સાખાઓ જ છેદીએ, ડીંગે બો યો કે-નાની નાની સાખાઓ ડેરીએ, ચોથો બો યો કે-મોટા મોટા ફળના ભરેલા ગુચ્છાઓ છે તે તોડીએ, ત્યારે પાંચમો બો યો કે-ફળો જ તોડી તોડીને ખાઈએ તારણ કે વૃક્ષ નમેતુ હોવાથી આપણા હાથ ત્યાં પહોંચે તેમ છે, તે માલગી છઠો બો યો કે-આ જમીન ઉપર પુષ્કળ જાળુઓ પડ્યા છે તે જ ખાઈએ-કાઈપણ તોડવાનું શું કામ છે? આ જ મનુષ્યની લેશ્યાઓમા પહેલી ત્રણ હલકી-અગુલ ■ અને પછીની ત્રણ ગુલ છે એમ શ્રી જિનેશ્વરોએ સિદ્ધાંતમા કહ્યું છે ૨૩૦-૨૩૨

હવે આ હટાત લેશ્યા સાથે કેમ ઘડાવવું? તે કહે છે—

દ્રષ્ટાત એમ વડાડવું જે મૂળથી તરુ છેદવો,
 ઇમ કહે તે કૃષ્ણલેશ્યાવત પુરુષ પિછાણવો,

ડાળ મોટી છેદવાનું જે કહે તે પુરુષને,
નીચવેશ્યાવ ત બળો છેદ નાની ડાળને ૨૩૩

એમ જે બોલે મનુજ કાપોતલેશ્યાવ ત એ,
તોડ ગુચ્છા એમ વહતો પીતલેશ્યાવ ત એ,
તોડ ફળને એમ વહતો પદ્મલેશ્યાવ ત એ,
પતિત ફળ ખાવા કહો જે શુક્લલેશ્યાવ ત એ ૨૩૪

અર્થ — આ દેશને આ પ્રમાણે ઘડાવું મૂળથી
જે છેદવાનું છેનાગને કૃષ્ણલેશ્યાવનો પુરુષ બલવો, મોટી
છેદવાનું કહેનાર પુરુષને નીચલેશ્યાવનો બલવો, નાની
જે છેદવાનું કહેનારને કાપોતલેશ્યાવનો બલવો, ગુચ્છા તોડ
કહેનાગને તેજલેશ્યાવનો બલવો, ફળ તોડીને ખાવાનું
નાગને પદ્મલેશ્યાવનો બલવો અને પડેલા ફળો ખાવાનું
નાગને શુક્લલેશ્યાવનો બલવો. ૨૩૩-૨૩૪

જે ગામ લૂંટવા જનાર છે એવું જાણુ દેશને કહે જે -
પદ્મ ચાર લૂંટવા ગામને નિજ નિજ વેરથી નીકળે,
માર્ગ માહે એક બોલે મર્વ નગ પશુ મારિયે,
બીજો મનુજને માન્ય ત્રાને પુરુષને મારવા,
બોલે જે ચોથો ઈમ અંગે દુશિયારવાળા મારવા ૨૩૫
લડનાર નગને માન્ય પશુ મારવા ઈમ ઉચ્ચરે,
માર્ગ વગર ધનને જે મારે ઉચ્ચરે,

હવે તેજોવેશ્યાવાળાના લક્ષણ કહે છે —

દક્ષ મવર સેવતા કરુણા સરલતા રાખતા,
દાન ગીવ સતોષ વિગ્રા ધર્મઋચિ જે ધારતા,
પાપ સાંન હોડતા ઉત્તમ ક્ષમા ગુણ ધારતા,
લેરયા અતુર્થા તેહની જે વગ વિવેકે રાજતા ૨૪૦

અર્થ — દક્ષ-ડાહ્યા, મવ ને મેનનારા, ઋણા ને સરલતા રાખનારા, દાન, શીલ, અતાપ, વિગ્રા અને ધર્મઋચિને ધારનારા, પાપના માધનોને તણ દેનારા, ઉત્તમ ક્ષમાગુણ ધારણ કરનારા અને શ્રેષ્ઠ વિવેકવડે શોભના હોય તેને ચોક્કસ તેજોવેશ્યાવાળા જાણવા ૨૪૦

હવે પદ્મવેશ્યાવાળાના લક્ષણ કહે છે —

થિર દયાળુ દેવપૂજા વ્રત ધરે દાનેશ્વરી,
ધૈર્ય પાવન હર્ષને ધારે કુશળ બુદ્ધિ ખરી;
જે ક્ષમા ગુણ ધારતો સેવે કદી ના માનને,
એ ગુણોર્થી જાણુ તુ તે પદ્મલેરયાવતને ૨૪૧

અર્થ — સ્થિરતાવાળા, દયાળુ હૃદયવાળા, દેવપૂજા કરનારા વ્રતને અગીકાર કરનારા, દાનેશ્વરી, ધૈર્યતાવાળા, પવિત્ર મનવાળા, હર્ષિન ચિત્તવાળા, કુશળ બુદ્ધિવાળા, ક્ષમાગુણને ધરનારા અભિમાન તો કદી પણ નહીં કરનારા-એવા ગુણોવડે જુસ્સુભાવ પદ્મવેશ્યાવાળા છે એમ જાણજે ૨૪૧

હવે શુકલવેશ્યાવાળાના લક્ષણ કહે છે —

ધર્મબુદ્ધિ અપક્ષપાતી જે ન સેવે પાપને,
ગોક નિદાને તજે પગ્માત્મભાવે સ્વરૂપને,
પામેલ મૂળથી સહજીને બધ ગગ-દેપને,
એ ગુણોથી જાણુ તુ તે શુદ્ધલેશ્યાવ તને ૨૪૦

અર્થ — ધર્મબુદ્ધિવાળા, અપક્ષપાતી-ગોઈને ભગવાન નહીં કરતા, પાપકાર્યને નહીં નેરનારા, ગોક-કે નિદા નહીં કરતા — તેને તજતા, પગ્માત્મભાવના સ્વરૂપને પામેલા-સમજાતા, રાગદેવતા મધને જેણે મૂળથી જ સુરેલા છે એવા-એ ગુણવાળાને શુદ્ધલેશ્યાવાળા જાણવ ૨૪૦

હવે કર્મ લેશ્યાવાળો છત્ર કર્મ જાનિને પામે ત કહે —

કૃષ્ણ લેશ્યા નગ્નને તિમ નીવ થાવર ભાવને,
તિર્ય અપણુ કાપોત લેશ્યા પીત મનુજ સ્વરૂપને,
પદ્મ લેશ્યા મુગ્ધણુ પે શુદ્ધ લેશ્યા મુક્તિને,
અશુભ લેશ્યા દૂર છડી શુદ્ધ લેશ્યા ગળીએ ૨૪૩

કર્મના કારણતણી ઊંડી સમજ દિલ ગળીને,
નિત્યે ઉપક્રમથી બચીને શુદ્ધ લેશ્યા ધારીને,
અમૃત અનુદાને કરી જિન ધર્મ માર્તિવક સાધના,
હે જીવ ! મુક્તિ પામવાની એ ખરી આગધના ૨૪૪

અર્થ — કૃષ્ણલેશ્યા નગ્નગતિ આપે છે, નીલલેશ્યા મ્યાવર પણ આપે છે, કાપોતલેશ્યા તિર્ય અગતિમા લઈ જાય છે, પીત અથવા તેજોલેશ્યા મનુષ્યપણુ પમાડે છે, પદ્મલેશ્યા દેવગતિ

આપે છે અને શુભવેશ્યા મુદ્ધિ આપે છે-મોક્ષમા પહોંચાડે છે. માટે હે બે યો ! તમે અશુભ ત્રણ લેશ્યા તથા દર્શને શુભ ત્રણ લેશ્યાનો આદર કરો અને કર્મભયના કાન્તો ને ઉપભતાબ્યા છે ને તી મમજલુ ઉડી ગીન અત કલ્પમા રાખીને, આયુના ઉપક્રમના નિનિત્તોથી ગળીને, શુભવેશ્યાઓ ધરણ કરીને અમૃતાનુષ્ઠાનનડે જિન ધર્મનો સાત્ત્વિક આરાધના કરી કે જ્યાં હે જીવ ! તમે મુક્તિમુખને પામો, કારણ કે મુક્તિમુખ પાળનાની માત્રી આગાધના તેજ છે કે જે વિગત સાથે ઉપભતાનેવી છે ૨૪૩-૨૪૪

આકાશનાથ નવ ઈદુ(૧૯૯૦)વરસે ગાજનગરે હોશથી
કેવળ દિને ગૌતમતથા ગુરુ નેમિસુગ્ધિપસાયથી,
સ વેગમાલા વિજયના ઉવજ્જાય પદ્મવિજય ગણિ,
કહે ઠવા શ્રીસ વ પામે આત્મ સ પત્તિ રાણી ૨૪૫

અર્થ — શ્રી રાજનગર (અમદાવાદ) માં સ ૧૯૯૦ ના વર્ષમાં શ્રી ગૌતમસ્વામીના કેવળજ્ઞાનના દિવસે (કાર્તિક શુદ્ધિ ૧ મે) શ્રી વિજયનેમિસુગ્ધિની કૃપાથી ઉપાધ્યાય શ્રી પદ્મવિજય ગણિએ આ સ વેગમાળા રચીને શ્રી સઘનાકઠમાં સ્થાપન કરી છે જેનેના યોગે શ્રી સઘ ત્રેલક એવી આત્મસ પત્તિને પ્રાપ્ત કરે ૨૪૫

ઈતિ શ્રી ઉપાધ્યાય છંદ (હાલ આચાર્યશ્રી)
વિજયપદ્મમૂર્તિ વિગ્રહિત સ વેગમાળા
કાવ્ય-સાર્થ મ પૂર્ણ

